

QUAN ÉREM NOIES

La guerra civil i el Franquisme a l'Ametlla de Merola

Treball de recerca

INS Puig-reig

Curs 2012-2013

AGRAÏMENTS

Voldria agrair aquest treball a totes aquelles persones que en un moment m'han ajudat a realitzar-lo i també a aquelles que m'han donat suport per dur-lo a terme.

M'agradaria donar les gràcies als meus pares per el seu suport, com també al meu tutor del treball, per ajudar-me a enfocar el treball i en els dubtes que tenia davant de la realització d'aquest. També m'agradaria agrair-li a l'Assumpta Montellà pels consells que em va donar per fer el treball; al meu avi per ajudar-me a identificar les fotos que hi consten; al Pere Boixadera i el Jesús Solà, per ajudar-me a trobar-les a l'arxiu, i al Joan Vilà, per ajudar-me amb la part històrica del treball.

També vull agrair-li al Josep Genescà per proporcionar-me una gravadora per tal de realitzar les entrevistes amb més agilitat i amb més facilitat per passar-les per escrit i també haver pogut obtenir la màxima informació de totes les dones entrevistades. I com ell el Juanjo Mora, per ajudar-me a fer la portada del treball.

Però sobretot vull agrair a les quinze dones que van acceptar ser entrevistades, explicant-me les seves vivències, experiències i coneixements de la colònia, que avui fan possible que aquest treball estigui fet.

ÍNDEX

1	INTRODUCCIÓ	7
2	LES COLÒNIES TÈXTILS.....	10
3	L'AMETLLA DE MEROLA.....	12
4	LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA I EL FRANQUISME	14
4.1	LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA	14
4.1.1	LES CAUSES DE LA GUERRA CIVIL	14
4.1.2	EL CONFLICTE	16
4.1.3	LES COSNEQUÈNCIES DE LA GUERRA.....	24
4.2	EL FRANQUISME	25
4.2.1	LA PRIMERA ETAPA DEL FRANQUISME (1939-1959).....	26
4.2.2	LA SEGONA ETAPA DEL FRANQUISME (1959-1975).....	28
4.2.3	EL FINAL DEL FRANQUISME	30
5	EL DIA A DIA A LA COLÒNIA.....	32
5.1	L'ESCOLA	33
5.1.1	L'ESCOLA ABANS DE LA GUERRA.....	33
5.1.2	L'ESCOLA DURANT EL CONFLICTE	35
5.1.3	L'ESCOLA DURANT L'ÈPOCA FRANQUISTA.....	37
5.2	LA FÀBRICA	45
5.3	L'ESGLÉSIA	55
5.4	ACTIVITATS QUE ES FEIEN A LA COLÒNIA	61
5.4.1	FESTES I CELEBRACIONS.....	61
5.4.2	EL CINE.....	66
5.4.3	EL TEATRE	69

5.4.4	ELS PASTORETS.....	72
5.4.5	JOCs.....	75
5.5	ÀMBIT POLÍTIC I SOCIAL A LA COLÒNIA	77
5.5.1	ABANS DE LA GUERRA.....	77
5.5.2	GUERRA.....	80
5.5.3	POSTGUERRA.....	85
5.5.4	FRANCO.....	89
5.6	ELS AMOS	91
5.7	LA COLÒNIA.....	96
5.8	ALTRES.....	98
5.8.1	PISOS DE LA COLÒNIA.....	98
5.8.2	ALTRES ACTIVITATS.....	99
5.8.3	BOTIGA	100
5.8.4	REIS.....	100
5.8.5	ROBA.....	102
5.8.6	HIGIENE.....	103
5.8.7	AMOR.....	103
5.8.8	XAFARDERIES.....	104
5.8.9	HORTS.....	104
5.8.10	COTXE I TELÈFON.....	105
5.8.11	INNOVACIONS	106
5.8.12	PORTALS.....	107
5.8.13	ALTRES ANÈCDOTES.....	108
6	CONCLUSIONS	118
7	BIBLIOGRAFIA.....	122

7.1	IMATGES.....	122
7.2	INFORMACIÓ.....	122
7.2.1	PÀGINES WEB.....	122
7.2.2	LLIBRES.....	123
7.2.3	REVISTES.....	124
8	ANNEX.....	125
8.1	ENTREVISTES.....	125
8.1.1	PREGUNTES.....	126
8.2	RECULL FOTOGRÀFIC.....	239

1. INTRODUCCIÓ

Quan es parla d'història i de guerres normalment són els homes els que expliquen les seves experiències, alguns perquè van haver d'anar al front i, d'altres, que tot i no haver-hi anat, també expliquen les seves vivències a la rereguarda. Durant el temps de la Guerra Civil van ser sobretot Ells els que van anar a lluitar al front en un bàndol o en l'altre, però en canvi a casa, al poble on es vivia, hi quedaven les dones que seguien fent el seu dia a dia en l'etapa de la història corresponent. **Aquest treball parla d'aquestes dones que durant el temps de la Guerra Civil i també del Franquisme van viure en una colònia tèxtil del Llobregat, L'Ametlla de Merola**, on expliquen les seves experiències i el seu dia a dia a la colònia, tal i com ho van viure elles, les que portaven la casa i eren la mà d'obra principal de la fàbrica.

La principal raó per la qual vaig escollir aquest tema va ser perquè l'escriptora Assumpta Montellà estava interessada a escriure un llibre explicant la història de les colònies tèxtils però des del punt de vista femení, on les dones entrevistades, que eren de diferents colònies del Berguedà, li explicaven el seu dia a dia a la colònia. Va ser amb aquesta idea d'elaborar el llibre, que l'escriptora buscava una noia amb una edat semblant a la meua i que, a més visqués en una colònia tèxtil perquè col·laborés, com les altres dones, a explicar la vida a la colònia, observant d'aquesta manera els diferents punts de vista entre una noia de setze anys amb les experiències de dones més grans que també hi van viure la infantesa i la joventut.

Seguint amb el projecte del llibre, vaig decidir aplicar-lo al meu treball de recerca, on les dones són el tema principal, ja que en la història de les colònies, però també en molts altres temes, només passen a la història els homes i aquells que tenien els càrrecs més importants com eren l'amo, el director, el capellà, els encarregats, els majordoms, els contramestres, l'escrivent, etc. I en canvi queden totes les dones per allà al mig, des de la sagristana fins a totes les teixidores, sense donar-les importància, i deixant de tenir en compte que la producció de les colònies s'aguantava amb un vuitanta per cent de mà d'obra femenina, fet que ens hauria de fer reflexionar sobre si s'ha donat prou importància al paper que havien tingut elles en les colònies.

Aquest treball però, vaig decidir fer-lo únicament sobre l'Ametlla de Merola, la colònia on visc, ja que trobar a dones que em poguessin explicar coses d'aquesta època m'era molt més fàcil que no pas haver de buscar dones de diferents colònies com va fer l'Assumpta al seu llibre, però a més, d'aquesta manera penso que és interessant perquè explico què era la colònia per les dones, què és el què en pensaven i què feien, i així puc donar a conèixer com es vivia a l'Ametlla i puc, també, deixar constància d'una manera de viure que es perdrà aviat si ningú no en deixa constància.

El treball consta de dues parts. *La primera part és la part històrica* on s'explica què eren les colònies tèxtils, una breu història de l'Ametlla de Merola, i una tercera part dins d'aquesta on s'hi explica el rerefons històric en què se situa el treball. Tota aquesta part ha estat elaborada a partir d'informació extreta de llibres sobre les colònies tèxtils i d'història, i pàgines web amb informació del mateix tema.

La segona part és la elaborada mitjançant un seguit de **15 entrevistes** realitzades a les dones que van viure en aquesta època a l'Ametlla, on expliquen com era el seu dia a dia: l'escola, anar a missa, la seva vida laboral, que va ser en moltes d'elles a la fàbrica, les relacions que hi havia amb l'amo i els treballadors, i les activitats que es feien a la colònia, a més de com era en el seu temps i algunes altres informacions i anècdotes de les entrevistades que van viure en primera persona o d'algun altre conegut a la colònia.

Ha estat a l'hora de fer les entrevistes on he trobat més dificultats per realitzar el treball ja que, de dones que van viure la seva vida laboral durant la guerra, no en quedava cap, i de les que van viure la seva infantesa, en queden molt poques. Però el problema més gran l'he tingut alhora de redactar el treball on els records d'unes i altres dones no coincideixen quan parlen d'un mateix tema i època; per això he hagut d'investigar més si allò que em deien era realment tal i com va succeir. Tot i així, ha estat una experiència interessant poder parlar amb les meves veïnes sobre els seus temps d'infantesa i joventut que elles van viure en uns temps força difícils per a tothom, però que tot i així van gaudir de la vida a la nostra colònia.

2. LES COLÒNIES TÈXTILS

"La informació del contingut següent ha estat extreta de la pàgina web del Parc Fluvial del Llobregat i del llibre "La qüestió de les colònies industrials. L'exemple de l'Ametlla de Merola" de l'Ignasi Terrades"

L'origen de les colònies tèxtils és a Anglaterra a l'últim terç del segle XVIII on es van construir fàbriques al camp per aprofitar els salts d'aigua. Aquestes fàbriques tenien característiques semblants a les colònies tèxtils de Catalunya, on a més de la fàbrica hi havia el veïnat que formaven així conjuntament, l'anomenat poble de fàbrica.

A Catalunya, tot aquest fenomen va començar a partir de la segona meitat del segle XIX, degut als problemes energètics que Catalunya havia patit des de sempre i també per les característiques amb què es desenvolupa la industrialització al país. La majoria d'aquestes colònies van ser tèxtils i estaven localitzades, sobretot, a les conques dels rius Llobregat, Ter, Cardener i Freser.

La història de les colònies tèxtils del Berguedà comença el 1858, quan la família Rosal va comprar uns terrenys al costat del riu Llobregat a prop de Berga. A partir d'aquí, entre meitats del segle XIX i principis del XX, van ser altres famílies les que van fer el mateix que els Rosal i van anar, així, construint altres colònies industrials. Els empresaris van formar aquests nuclis per tal d'aprofitar l'aigua del riu (els salts d'aigua) per produir energia i per crear una forma de viure i treball més pacífica que els nuclis urbans. Però si aquests projectes van poder ser realitzats, va ser gràcies a que els terrenys eren

econòmics i, també, per l'afavoriment de les inversions per part de l'Estat en aquestes zones rurals com és la comarca del Berguedà.

La mà d'obra que feia funcionar tot aquest projecte era una mà d'obra localitzada en les comarques on la tradició manufacturera era molt important, i la majoria de la qual era provinent del camp, que va marxar de les zones rurals per tal de tenir una vida més segura i estable, com era la de la colònia.

Degut a la localització de les colònies (llocs aïllats dels nuclis urbans), els empresaris van haver de construir, al costat de la fàbrica, habitatges i els serveis bàsics per als treballadors.

Les colònies s'organitzaven en torn de la fàbrica, que era propietat de l'amo, el qual hi tenia una torre, "la torre de l'amo" on hi feia estada els dies que residia a la colònia; també entorn del capellà, que era el personatge que controlava la gent per tal que hi hagués un bon funcionament a la colònia, fent-los anar a missa cada setmana, i finalment, pel director, que controlava la producció a la fàbrica ,i alhora, la mà d'obra.

Cartell que anuncia la fàbrica de filats i teixits i també l'Ametlla de Merola, on es troba localitzada a l'any 1882 . FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola.

3. L'AMETLLA DE MEROLA

"La informació següent ha estat extreta de la pàgina web de l'Ametlla de Merola, de la revista berguedana de l'Erol, i d'un llibre que recull informació de l'Ametlla de Merola, fet per un seguit de persones d'aquesta, que es troba a l'arxiu de la colònia"

En un primer moment, l'Ametlla de Merola, el que més tard es convertiria en una colònia tèxtil, era un molí fariner propietat de Josep Comes i Ametlla, conegut com a Josep Ametlla, ja que era el propietari del mas Ametlla de Casserres.

El 1832, el molí, ja es va començar a utilitzar com a una petita fàbrica de màquines de cardar, a l'època en què el tèxtil arrancava a Catalunya, en mans d'un empresari de Balsareny, després de la mort del qual el va succeir Pere Cruells, qui havia de finalitzar aquell projecte ja començat.

Dins d'aquest context, el fill d'una família de pagesos de Vilassar de Dalt, al Maresme, Mateu Serra, que treballava el cotó, va voler construir una nova fàbrica que funcionés amb una màquina de vapor de la qual s'obtidria l'energia dels salts d'aigua. Mateu Serra que treballava per a empreses més grans com la de Nadal i Ribó de Mataró, va decidir constituir una societat amb Antoni Nadal i Pujolà que va quedar sota el nom de "Mateu Serra y Compañía" i amb el qual construirien una fàbrica de filats i teixits, al molí de Merola, situat al Baix Berguedà, en aquell moment de Pere Cruells. D'aquesta manera, Mateu

Serra va comprar-li els terrenys i va demanar l'autorització per poder començar el projecte, que va iniciar l'any 1864 o 1865.

Va ser però, el 1871, quan Mateu Serra va demanar si podia canviar el projecte anterior de construir la fàbrica al molí per poder-lo dur a terme en uns altres terrenys, propietats de Joan Alsina del Grapal, per tal de poder fer la fàbrica més gran. Així, la fàbrica es va construir sobre aquests altres terrenys però va continuar emparant la resclosa del molí per fer-la funcionar, tal i com havia planejat anteriorment.

També va iniciar la construcció d'habitatges per als operaris de la nova fàbrica de filats i teixits de cotó, amb el Carrer Vell, que disposava de noranta habitatges, un edifici per allotjar a cent cinquanta noies i l'església. Llavors a la fàbrica ja hi treballaven cinc-centes persones, i amb tots els serveis de què ja disposava en aquell moment, ja era una colònia pròpiament dita sota el nom de l'Ametlla de Merola. Aquest nom era perquè l'antic propietari del molí es deia així i, també, per la seva localització.

A partir del 1880, la colònia es va anar construint lentament, ampliant places i carrers, l'últim dels quals va ser el Carrer Montserrat; també s'ampliaren els serveis com ara el cafè, el teatre, l'escola,... entre d'altres. Aquests són els que actualment formen el què és la colònia tèxtil de l'Ametlla de Merola.

4. LA GUERRA CIVIL

ESPANYOLA I EL FRANQUISME

"La informació següent ha estat extreta, generalment, de la pàgina web de la Buxaweb, per parlar tan de la guerra com el franquisme, i els llibres "La guerra civil (1936-1939)" de Pelai Pagès per parlar de la Guerra civil, i el llibre "Història" de M. García Sebastián i altres, per a la part de la guerra i el Franquisme"

4.1. LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA

4.1.1. LES CAUSES DE LA GUERRA CIVIL

La Guerra Civil Espanyola es va produir a causa d'un seguit de tensions derivades de la forma com es va constituir la societat liberal-burguesa espanyola i que es remunten des de el s. XIX, amb un conjunt d'enfrontaments armats, començant amb les guerres carlines, seguit al s. XX amb el Règim de la Restauració fins a l'esclat del conflicte. També però, és deguda a un seguit de causes que es produeixen moments abans del seu inici, com la dictadura de Primo de Rivera, seguida de la Segona República Espanyola.

4.1.1.1. LA DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA

Degut a la fallida del sistema de la Restauració, el 1923, el General Primo de Rivera va realitzar un cop d'Estat on va instaurar, amb el vist i plau del rei Alfons XIII, una dictadura militar de caire feixista. De manera que es va passar d'un règim constitucional a una dictadura militar, que finalment no va aconseguir solucions als conflictes anteriors, sinó que va fracassar, produint la desintegració del Règim set anys després de l'arribada del General al poder.

4.1.1.2. LA SEGONA REPÚBLICA

El 1931, l'any després que finalitzés la dictadura de Primo de Rivera, es van celebrar, al mes d'abril, unes eleccions municipals en contra la monarquia. El triomf d'aquestes eleccions el van obtenir les forces republicanes que van proclamar la Segona República Espanyola, degut a l'abandonament d'Espanya per part del rei Alfons XIII.

La República va ser ben rebuda per les classes mitjanes i populars de Catalunya i bona part d'Espanya, ja que semblava que podia solucionar els problemes que s'havien arrossegat fins aleshores i així modernitzar i democratitzar l'Estat, aplicant tot un seguit de reformes, com ho va ser l'educativa. Tot i aquestes esperances davant el nou govern, finalment, tampoc va poder solucionar els problemes pendents, ja que internament sofria la divisió, cada vegada més gran, de dretes i esquerres, partia els problemes derivats de la crisi econòmica del crack del 29, i la insuficiència de les solucions aplicades als problemes que hi havia pendents, que van portar a la

convocatòria d'unes noves eleccions legislatives el febrer del 1936, degut a la forta crisi que estava patint el govern. En aquestes noves eleccions va guanyar el Front d'Esquerres format pels partits catalanistes d'esquerres que van reforçar la seva unió contra el govern conservador.

Una vegada el nou govern es va posar en marxa, els militars contraris a la República s'estaven preparant per a una insurrecció militar que finalment, va esclatar amb la Guerra Civil Espanyola a l'estiu d'aquell mateix any.

4.1.2. EL CONFLICTE

4.1.2.1. EL COP D'ESTAT

Entre els dies 17 i 19 de juliol de 1936 es va produir l'aixecament en armes contra la República per part dels nacionals. El dia 18, després d'assegurar el triomf a les illes Canàries, Franco es va dirigir, amb l'exèrcit d'Àfrica, cap a la Península des del Marroc, que després de travessar l'Estret de Gibraltar, es va estendre ràpidament triomfant a bona part de l'Espanya interior, fins que el govern i la resistència popular van poder frenar al que havia de ser un pronunciament militar d'operació ràpida per apoderar-se del poder.

A Catalunya el 19 de juliol va fracassar el cop d'estat dels militars. La conseqüència d'això va ser que els obrers, previnguts pels esdeveniments del dia 17 al Marroc, es van organitzar en les principals ciutats catalanes, sobretot a Barcelona. S'enfrontaren a les forces militars rebels i les derrotaren. Aquests

esdeveniments van ser la causa que, fins el final de la Guerra Civil, Catalunya formés part de la República.

4.1.2.2. ELS BÀNDOLS DE LA GUERRA

Així doncs, amb el fracàs del cop militar, el país va quedar dividit en dos bàndols que van ser els que s'havien d'enfrontar a una guerra civil que ja havia començat. Cada bàndol es va organitzar per tal de guanyar la guerra.

4.1.2.2.1. EL BÀNDOL NACIONAL

Per una banda, hi havia el bàndol dels nacionals, format per gent d'ideologia catòlica, propietaris, empresaris i també gent, en aquest cas de les colònies, que sense entendre de política, no estaven gens d'acord amb el tarannà dels rojos (els comitès obrers). Al capdavant d'aquest bàndol hi havia el general Franco liderant-lo, ja que va poder consolidar el seu lideratge militar, va esdevenir el "Jefe Nacional" del partit únic Falange Española Tradicionalista y de las JONS¹, va obtenir la direcció de l'Estat i la presidència del govern i va formar un estat inspirat en el feixisme, un model social conservador i amb presència del catolicisme.

En el desenvolupament del conflicte, Franco, per la seva part, va dur a terme tot un seguit de canvis en el funcionament de l'Estat que afavorien els seus

¹ Sigles de Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista.

interessos, i desfavorien el govern de la República; a més va iniciar un pla d'execució a tots aquells d'idees republicanes en territori nacional.

4.1.2.2.2. EL BÀNDOL REPUBLICÀ

Per l'altra banda, hi havia el bàndol dels republicans, format per les classes populars republicanes, les classes mitjanes, part de la burgesia i intel·lectuals i artistes, que van veure la guerra com una oportunitat per mostrar les seves ganes de revolució social, i també guanyar-la, per tal d'aconseguir el canvi social que desitjaven.

El govern de la República es va organitzar en consells, comitès i juntes per fer funcionar el bàndol al llarg de la guerra, que organitzaven els aspectes de la vida social i els batallons de voluntaris on s'hi afegien les milícies per anar a lluitar. També van perseguir a aquells que podien tenir relació amb els nacionals, i, a més, van prosseguir amb les col·lectivitzacions de les empreses per part dels treballadors. Tot i així, a mesura que el conflicte avançava, es va produir, cada vegada més, un conflicte intern degut al fet que tenien idees diferents per organitzar el bàndol. Amb aquesta situació es van produir canvis en l'organització del govern al llarg del conflicte, i on la República es va anar trobant, de mica en mica, en una situació cada vegada més difícil i amb poques esperances per poder guanyar.

4.1.2.3. LES AJUDES EXTERIORS

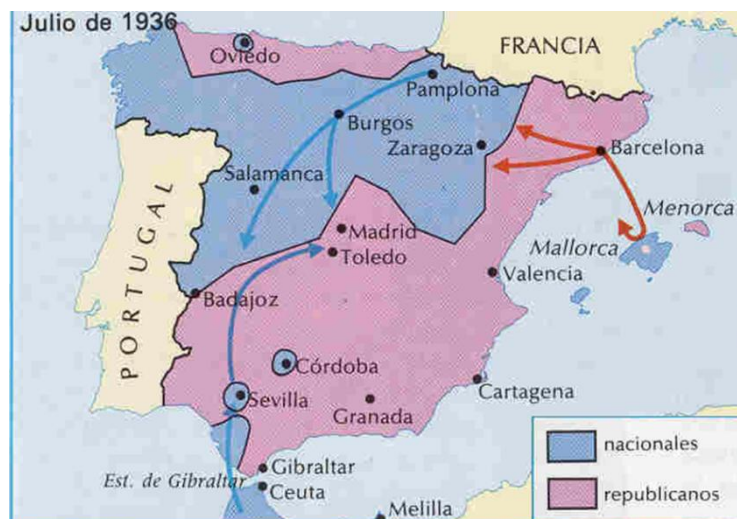
Tant el bàndol dels nacionals com el dels republicans, van rebre de seguida ajuda exterior en veure que allò que passava era el primer gran enfrontament entre el feixisme i la democràcia. Per una banda, Itàlia i Alemanya, sobretot, van ser les primeres a mostrar l'ajuda militar a Franco, ja que van veure allò com una possible aturada de l'expansió comunista. El bàndol republicà, en canvi, només va rebre ajuda de l'URSS que els va donar suport des d'un principi venent-los les armes, però ni França ni Gran Bretanya van voler-hi participar per por que el conflicte s'estengués per Europa. Així que van crear el Comitè de No-intervenció en la guerra i al qual s'hi van afegir 27 països, un motiu pel qual la República va acabar finalment derrotada. Tot i això, els republicans van poder comptar amb l'ajuda de les tropes de voluntaris de les Brigades Internacionals que procedien d'arreu del món.

4.1.2.4. LES OPERACIONS MILITARS

Tornant al conflicte, podem dir que va tenir diferents etapes en les quals el bàndol dels nacionals va intentar, a cadascuna d'aquestes, apoderar-se del territori republicà per tal de poder assolir el poder total de l'Estat.

Un cop finalitzat el pronunciament militar, la primera gran batalla es va produir a la capital. Va ser la lluita per Madrid (juliol 1936 – març 1937) quan Franco, amb les tropes d'Àfrica, va dirigir-se des del sud de la Península fins a Toledo i a la capital, que va resistir a l'atac dels insurrectes gràcies a un bàndol

republicà formats per Brigades Internacionals², tancs russos i voluntaris catalans. El bàndol republicà també va atacar la part d'Aragó i l'illa de Menorca, que en aquell moment estaven tots dos en poder dels nacionals. Finalment, l'atac va acabar sense èxit en tots dos objectius. Mentrestant, els nacionals van decidir rebutjar l'intent d'ocupar la ciutat de Madrid però sí que van pensar la manera per aïllar-la, que va finalitzar amb derrota, degut al fet que l'Exèrcit Popular de la República³ els van vèncer, aconseguint així la primera victòria de gran importància. En aquest primer període, Màlaga també va ser ocupada pels rebels després de rebre'n un bombardeig.

Mapa de la situació del conflicte el juliol de 1936. FONT:
<http://www.ildefonso Suarez.es/Historia2bat/tema11/Imagenes/Evolucion%20fases%20Guerra%20Civil1.jpg>

² Unitats militars formades per voluntaris d'esquerra vinguts d'arreu del món per lluitar contra el feixisme en la Guerra Civil Espanyola.

³ Denominació adoptada pel Govern de la Segona República Espanyola a les forces armades reorganitzades i les milícies populars

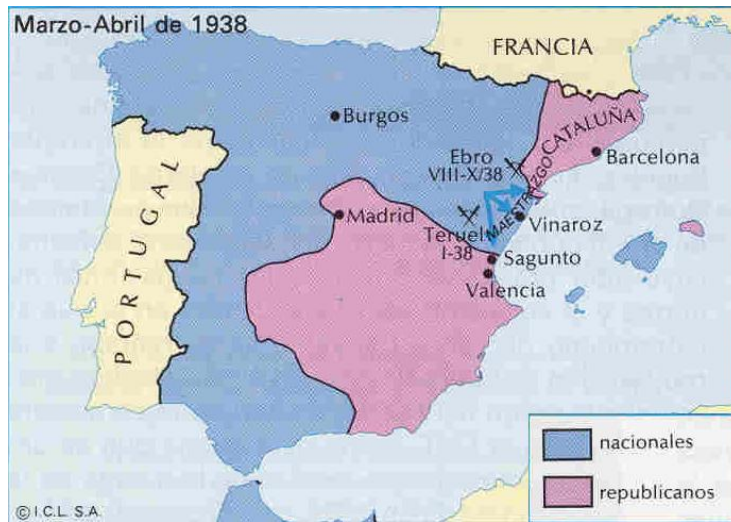
Des de l'abril a l'octubre del 1937, les tropes de Franco van dirigir-se al nord per ocupar la zona d'Astúries, Cantàbria i Biscaia, que formaven part de la República. Tot i ser una zona aïllada de tot el territori republicà, era important pels recursos miners, siderúrgics i industrials. Els insurrectes, comandats pel general Mola van guanyar els republicans i van conquerir tot el nord de la Península.

Mapa de la situació del conflicte el març de 1937. FONT:
<http://www.ildefonso Suarez.es/Historia2bat/tema11/Imagenes/Evolucion%20fases%20Guerra%20Civil1.jpg>

La següent etapa de la guerra és l'arribada al Mediterrani (novembre 1937 – juny 1938) on la República encara confiava en la possibilitat de guanyar la guerra. Però els insurrectes tenien l'objectiu d'aïllar Catalunya, així que es van dirigir cap a la zona de la Comunitat Valenciana per tal que quedessin les

forces republicanes dividides en dues zones, el centre d'Espanya i Catalunya, de la qual van ocupar tota la part oest.

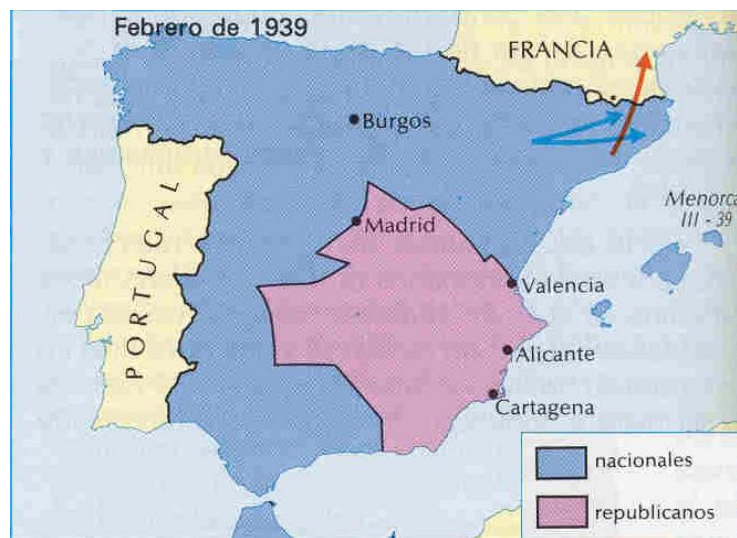

Mapa de la situació del conflicte el març-abril de 1938. FONT: <http://www.ildefonso Suarez.es/Historia2bat/tema11/Imagenes/Evolucion%20fases%20Guerra%20Civil1.jpg>

Els mesos següents, fins al febrer del 1939 l'exèrcit republicà va crear una forta ofensiva al riu Ebre, ja que unir la zona republicana era important per mostrar que la República encara no s'havia rendit, i així poder seguir lluitant, aturar l'avenç franquista cap a València i guanyar temps per reorganitzar l'exèrcit republicà. D'aquesta manera la batalla de l'Ebre va esdevenir una de les etapes més importants de la guerra. Els republicans van travessar el riu i van avançar cap a l'interior, de tal manera que van resistir durant tres mesos, però finalment, Franco va enviar-hi reforços i va aconseguir aturar-los. Llavors va contraatacar i a causa d'això, l'exèrcit de la República va haver de tornar a travessar el riu i

l'exèrcit insurrecte va ocupar Tarragona, donant així el dia 16 de novembre del 1938, la batalla com a finalitzada.

El mes de desembre d'aquell mateix any, Franco va decidir ocupar Catalunya que, tot i la resistència de les forces republicanes, va acabar ocupant sencera, fet que va comportar que molts catalans comencessin un exili cap a França, entre ells, membres del Govern de la Generalitat.

Mapa de la situació del conflicte el febrer de 1939. FONT: <http://www.ildefonsosuares.es/Historia2bat/tema11/Imágenes/Evolucion%20fases%20Guerra%20Civil1.jpg>

4.1.2.5. EL FINAL DE LA GUERRA

Des del febrer fins a l'abril de 1939, només va quedar la zona central d'Espanya en mans dels republicans. A partir del març es va dur a terme una insurrecció contra el govern de la República i l'intent per part d'aquesta, de negociar la pau amb Franco, però aquest no ho va acceptar. El general va fer

entrar les seves tropes a Madrid però no hi van trobar resistència. Dies després, va conquerir tota la zona del Mediterrani i el dia 1 d'abril va signar el final de la guerra amb victòria nacional i derrota republicana.

4.1.3. LES CONSEQÜÈNCIES DE LA GUERRA

La guerra va comportar misèria, mort i destrucció. Tant en un bàndol com l'altre hi havia una gran manca d'aliments i els productes més bàsics escassejaven; el mercat negre era caga vegada més freqüent i es van produir morts i malalties per causa de desnutrició. La producció industrial era molt baixa i molts homes van anar al front, fet que va provocar que les dones treballessin per poder-los abastir. També es van produir bombardejos sobre pobles i ciutats directes a la població civil per tal d'aterrir i desmoralitzar a la gent i per destruir grans edificis.

Aquesta, també va comportar l'exili de milers de persones per por de patir la persecució. Molts van entrar a França i molts d'ells van ser portats a camps de concentració. Tot i el retorn d'alguns d'ells, molts van començar un llarg i dur exili, que va suposar la pèrdua de membres importants i també la forta oposició al franquisme.

4.2. EL FRANQUISME

El Franquisme va ser el període de dictadura en què Franco va tenir el poder absolut a les seves mans. Es va iniciar al 1939 i va finalitzar el 1975 amb la mort del dictador.

Aquest règim es caracteritzava per ser totalitari i cabdillista, ja que tots els poders els concentrava Franco sense permetre que algú que pensés diferent pogués expressar-se. L'Estat era unitarista i centralista, controlava els mitjans de comunicació, aplicava la repressió contra aquells opositors al règim i a més, va ser un règim molt anticatalà.

El franquisme se sostenia principalment per l'exèrcit, el partit únic, i l'església catòlica. A més, va tenir suport social de les elits econòmiques i socials, i els propietaris agrícoles del centre i nord d'Espanya. Alguns catalans, sobretot els que tenien poder, també van integrar-s'hi, com alguns grups d'influència que van formar el Movimiento Nacional⁴.

El franquisme es compon de dues etapes: la primera des de l'inici fins el 1959 i, la segona, d'aquell mateix any fins el 1975.

⁴ denominació del conjunt de forces polítiques que es van adherir a l'aixecament militar del 18 de juliol de 1936 i van constituir posteriorment el partit únic del règim franquista.

4.2.1. LA PRIMERA ETAPA DEL FRANQUISME (1939-1959)

El nou règim, no volia reconciliar-se amb els vençuts de la guerra, sinó el contrari, volia destruir-ne tots els opositors. Per fer-ho, van institucionalitzar la repressió i va crear organismes i lleis que permetessin dur-ho a terme.

En aquesta primera etapa, Franco va establir unes característiques particulars a Catalunya, al País Basc i a Galícia, perquè es considerava que atemptaven contra la unitat d'Espanya. Sobretot a Catalunya, on hi va prohibir i perseguir les manifestacions lingüístiques, per tal d'esborrar la identitat catalana.

Quan va començar la Segona Guerra Mundial al 1939, Franco va mantenir el seu suport a les potències de l'Eix, ja que elles l'havien ajudat durant la Guerra Civil. Franco, però, va veure que Espanya no es trobava en condicions per intervenir a la guerra i d'aquesta manera, va mantenir Espanya fora del conflicte, tot i que hi va enviar material estratègic i aprovisionament, com va ser l'enviada a l'URSS de la División Azul, una unitat de voluntaris que havien de combatre al costat d'Alemanya. Els governs britànic i nord-americà van pressionar a Franco perquè se'n retirés i així ho va fer, dissolent la unitat i tornant a la neutralitat.

Un cop finalitzada la Segona Guerra Mundial, el franquisme es va veure rebutjat per les potències internacionals, ja que va ajudar al feixisme a la guerra. Això va fer que el règim no pogués rebre gaires ajudes internacionals, just en un temps en què el país tenia uns costos econòmics i polítics molt alts. Més tard, durant el nou conflicte de la Guerra Freda, va permetre que el

franquisme pogués anar-se obrint pas en la seva acceptació internacional fins al punt de ser definitivament reconeguda.

Tot i l'admissió internacional d'Espanya, encara patia alguns problemes interns. La dictadura de Franco va voler donar una imatge de legalitat i ho va fer mitjançant la "democràcia orgànica", un sistema inspirat en l'Estat corporativista⁵ italià. Franco va seguir mantenint tots els poders a les seves mans i es van establir diverses lleis que ho caracteritzaven, eren imposades per l'Estat i s'havien de complir estrictament. Però a més d'imposicions polítiques, la dictadura també va imposar uns valors ideològics i morals a la societat, com eren les cerimònies religioses, la instauració d'una forta censura en les activitats socials, lúdiques i culturals, la inferioritat jurídica a la dona i una educació de doctrina política i religiosa.

Per altra banda, la situació econòmica era molt difícil i va provocar protestes obreres i moviments a les universitats. Es va voler establir una autarquia econòmica, que consistia en l'autoaprovisionament de l'estat sense comprar res a l'exterior. El fet de subsistir exclusivament amb els productes interns, en comptes de millorar l'economia del país, va comportar l'encariment de productes, l'escassetat de béns de consum, el descens de la producció industrial i del sector agrari, a més de produir el racionament en els productes i una major participació en el mercat negre. Com a conseqüència d'aquesta autosuficiència econòmica, es va produir un estancament econòmic, amb col·lapse de comerç exterior, baixa producció i la disminució del nivell de vida de la població.

⁵ Relatiu al corporativisme. Doctrina i sistema socioeconòmics basats en la constitució jerarquitzada d'associacions professionals, de tipus patronal o obrer, per a controlar els problemes econòmics i laborals.

Durant aquesta etapa hi va haver oposicions a la dictadura, intentant d'aquesta manera, poder-la fer caure.

4.2.2. LA SEGONA ETAPA DEL FRANQUISME (1959-1975)

A la dècada del 1950, l'autarquia econòmica imposada per Franco anys abans, estava fracassant, així que va posar al govern un grup de franquistes que amb la seva tècnica duguessin a terme una reforma econòmica per sortir de l'autarquia. Així doncs, es va procedir al pla d'estabilització i d'aquesta manera, afavorir la liberalització comercial i financera de l'economia. Però, perquè aquest pla funcionés, el sector públic hi havia d'intervenir, fet que provocà que la majoria d'objectius no es poguessin assolir a causa que els recursos públics no els podien cobrir.

Des del 1959 fins a principis del 1970, Espanya va viure un gran desenvolupament econòmic gràcies a aquest pla d'estabilització, que consistia en la millora de la productivitat. Això va permetre abaixar els preus i millorar les exportacions, i a més, es van produir un seguit de transformacions econòmiques en tots els sectors que van possibilitar l'augment considerable de l'arribada de turistes. També es va produir el *Pla de liberalització* que va permetre que els treballadors sense feina poguessin emigrar cap Europa (Alemanya, Suïssa i França). Aquest creixement econòmic es produí gràcies a l'obtenció de recursos de l'exterior que servien per finançar les importacions,

però també ho va ser gràcies a l'aprofitament per part d'Espanya de l'onada d'expansió que vivia l'Europa de la postguerra.

Tot i el creixement en l'economia, no tot funcionava, ja que Espanya anava pel darrere de les economies estrangeres, però tot i així, sí que va patir un creixement demogràfic i de canvi social. Es va produir l'augment demogràfic gràcies a la baixa mortalitat i una alta natalitat que es va mantenir elevada degut a unes condicions de vida més favorables, fet que va provocar que l'esperança de vida augmentés. També van tenir importància les migracions: una part degudes al Pla de liberalització i, l'altre, per les que es dugueren a terme a l'interior del país.

A causa d'aquest creixement econòmic, es van produir canvis en el nombre de treballadors en cada un dels sectors i es van produir canvis culturals. Es va poder entrar en la societat de consum i amb gran intensitat, el nivell educatiu va millorar. Començà a haver-hi més gent escolaritzada i la dona també s'hi va poder incorporar; el món laboral i el model de família que hi havia fins aleshores també va canviar. Tots aquests canvis socials i culturals, sumats al progrés econòmic, van afeblir el franquisme, ja que el canvi social va estimular el creixement de l'oposició en règim i en demanava la democratització. Per aquests motius, el govern va emprendre un seguit de reformes polítiques per tal de donar l'aparença de modernitat de la dictadura, sempre sense canviar-ne el caràcter antidemocràtic.

Per altra banda, Franco va iniciar un procés de descolonització d'Àfrica on va declarar independents les colònies que hi tenia, excepte el Sàhara Occidental.

Va demanar al 1962 l'entrada d'Espanya a la CCE⁶ però va ser denegat, ja que no era un país democràtic, però al 1970 va aconseguir signar-hi un acord preferencial, que va significar tenir un reconeixement exterior. Per altra banda, el 1969 va decidir qui seria el seu successor, el príncep Juan Carlos de Borbón, un fet que va tornar a provocar tensions.

4.2.3. EL FINAL DEL FRANQUISME

Tot i el creixement econòmic i el canvi social, es va produir l'existència d'una conflictivitat creixent que s'oposava al franquisme. Els conflictes laborals van augmentar i van fer que molts treballadors protestessin. Més tard, va ser més per un sentiment antifeixista i s'evidenciava per les manifestacions dels estudiants universitaris; també ho feren les organitzacions de veïns, reclamant accions democràtiques. Arran d'això, molts partits polítics van renovar-se i van escampar la seva oposició al règim franquista en diferents sectors socials.

A conseqüència d'això, el franquisme va voler adaptar-se a les demandes socials i al context internacional, però la seva incapacitat d'aconseguir-ho va fer precipitar la crisi del règim que, en veure que cada vegada hi havia més vagues i atemptats terroristes, decidí passar-se a la repressió d'aquests.

Aquella represa cultural que va patir Catalunya durant la primera etapa del franquisme va canviar una mica, ja que un moviment catalanista va fer aparèixer alguns projectes i entitats catalanes que anaven acompanyats de campanyes reivindicatives defensant la catalanitat i les llibertats democràtiques.

⁶ Sigles de Comunitat Econòmica Europea

Va ser el novembre del 1975 quan el govern de Franco va lliurar el territori del Sàhara al Marroc i a Mauritània. Aquest fet va significar el principi d'un conflicte, avui inacabat, per qui es quedaria amb el territori.

Entre el 1974 i el 1975 la salut de Franco es va anar agreujant i això si impedí dur a terme les seves funcions. Va ser finalment, el dia 20 de novembre del 1975, el dia que Franco va morir deixant enrere una dictadura que posteriorment s'acabaria convertint en una monarquia constitucional.

5. EL DIA A DIA A LA COLÒNIA

"El contingut següent és extret de les vivències, experiències i coneixements de quinze dones de l'Ametlla de Merola, a qui vaig fer-los una entrevista oral. Vaig enregistrar-ho mitjançant una gravadora per tal de conèixer l'època de la Guerra Civil Espanyola, el temps abans del seu inici i tota l'etapa franquista. Aquesta informació està dividida en diversos apartats i són l'explicació dels diversos àmbits que regien la vida de totes aquestes dones: primer l'escola i llavors la fàbrica, però també l'església, molt important en les seves vides, i les festes i celebracions que es feien a la colònia; també inclou aspectes sobre totes aquelles activitats i serveis que oferia la colònia. A més a més, s'hi reflecteixen els seus sentiments envers l'època de la seva joventut i quan van ser més grans. Tots aquests apartats van acompanyats de fotografies proporcionades de l'arxiu fotogràfic de la colònia, i les quals són representatives dels temes de què es parla."

5.1. L'ESCOLA

L'escola va ser diferent en les diferents èpoques de què tracta el treball, tal i com ho expliquen les dones a les quals vaig entrevistar. Per això, he dividit aquest apartat segons el període de què es tracti: abans, durant o després de la Guerra Civil. Tot i així, hi van haver certs aspectes que es van produir de la mateixa manera en les diferents etapes, com eren l'educació per part dels pares, que era mínima, ja que eren realment "les hermanes" les que educaven les nenes, i l'altre aspecte fa referència a l'accés als estudis superiors, al qual arribaven molt pocs i eren sempre, o gairebé sempre, els nois.

5.1.1. L'ESCOLA ABANS DE LA GUERRA

Abans de la guerra, segons expliquen les dones que van anar a l'escola durant aquesta etapa, el primer col·legi que hi va haver a l'Ametlla estava ubicat al que a la colònia es coneix amb el nom de "l'Aspirantat", un local situat al portal esquerre de l'església de la Plaça de l'Església on hi feia classe un senyor que venia de Cal Pons, però més tard, fins al final de la segona República, el col·legi va ser de les monges i l'educació de nens i nenes era separada.

L'edifici de l'escola de les noies estava situat a la Plaça de l'Església als edificis de la banda dreta. Al mig, on actualment encara s'hi conserva la porta i en aquests moments sempre està tancada, era l'entrada de l'escola. Actualment, a sobre d'aquesta porta encara es pot veure una pal de ferro que surt cap a fora, en què s'hi havia penjat la bandera espanyola. La porta del costat esquerre era

el convent de les monges i, més a l'esquerra, hi havia la casa del director de la fàbrica.

Les dones a les qual vaig entrevistar, expliquen que l'edifici de l'escola era molt llarg i n'hi havia un altre de més petit on hi anaven els nens de la guarderia. Els nois, en canvi, estudiaven a baix a l'Estudi, on actualment hi ha la part de darrere l'escenari del teatre. Des de l'escola dels nois, doncs, es veia la part del darrera de l'escola de les noies (el terrat) i, segons explica una de les dones entrevistades *“la meva mare m'havia explicat que, si es portava malament, les monges li posaven unes orelles de ruc al cap i la feien sortir a fora el terrat, on la podrien veure els nens, que llavors se'n reien d'ella. DOLORS”*.

A la classe, les noies anaven amb les hermanes, estudiaven en pupitres i els matins feien classe de gramàtica, matemàtiques o el que s'esqueia i, a la tarda, labors i, dijous, punt de coixí. *“Abans de la guerra, també els ensenyaven francès, perquè la meva germana n'havia après. ROSA”*.

Les nenes, un cop sortint de l'escola, anaven a buscar el berenar a la fàbrica on treballaven les seves mares, o a casa seva, i se'n anaven a jugar al darrere la fàbrica.

Així és com era l'escola i el sistema escolar que hi havia abans que el conflicte bèl·lic de la Guerra Civil Espanyola succeís, ja que llavors, com explico a continuació, el sistema escolar va canviar força.

5.1.2. L'ESCOLA DURANT EL CONFLICTE

Durant la guerra, tot l'interior de l'edifici del col·legi de les noies el van tirar a terra i en van fer tres classes, on van estudiar-hi tant nens com nenes.

En aquestes circumstàncies, les hermanes i el capellà van haver de deixar de fer classe i van haver de fugir perquè eren perseguits pels republicans. És per això que van venir dues mestres i un mestre a fer-ne.

Llavors, en comptes d'anar separats nens i nenes com s'havia produït abans del conflicte, els van barrejar. Tots estudiaven a l'escola de les noies fins als onze anys. A partir d'aquest moment anaven a baix a l'Estudi i els feia classe el senyor Comas. *“Aquell mestre ens va ensenyar molt bé, ens va ensenyar molt català, ens feia anar al camp i ens explicava les coses, i ens les feia escriure i tot. ASSUMPCIÓ”*. A les tardes les noies continuaven fent labor, però diferent de com recorden haver-ho fet amb les hermanes, ja que la mestra que va venir no els ensenyava el mateix que les altres, sinó que els ensenyava malla i altres coses que mai s'havien ensenyat a l'Ametlla.

Grup de noies que van fer classe durant la guerra, acompanyades del mestre Comas. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Un cop acabada la guerra, la situació de l'escola va tornar a canviar, però ho va fer retrocedint en el temps, ja que es van impartir les classes de la mateixa manera, o molt semblant de com s'havien fet abans que es produís el conflicte bèl·lic.

5.1.3. L'ESCOLA DURANT L'ÈPOCA FRANQUISTA

Després de la guerra, van tornar les monges i el capellà, i es van tornar a separar les classes: les nenes un altre cop amb les hermanes a l'escola de la Plaça de l'Església i, els nens, amb el capellà a baix a l'Estudi. Aquesta separació per sexes es produïa a partir dels 7 anys ja que, fins aleshores, nens i nenes anaven junts.

Llavors, van posar una bandera d'Espanya a la porta d'escola on hi havia un pal en què alçaven la bandera cada matí, davant de la qual les noies havien de cantar, totes en ordre i formant files, el "Viva España". *"Com si fos un "cuartel". MARIA"*.

Alumnes de l'escola de les hermanes formant abans d'entrar a l'escola. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

L'horari de l'escola en tota l'època franquista va anar en funció de l'horari de la fàbrica i la religió i, en aquest també hi havia algunes setmanes de vacances. El col·legi començava a les 9 del matí, hora que tocava pujar la bandera; els nois ho feien davant de l'Estudi i les noies a dalt a la plaça. A algunes noies se'ls assignava pujar-la amb una corda, mentre totes les altres, fent files, havien de cantar *"aquella cançó que diu: Viva España, alzad los brazos hijos del pueblo español... CÈLIA"*. Després s'entrava a classe en fila i en silenci i es resava, cada matí, el Pare Nostre i passaven llista *"Els dilluns quan havies de tornar a l'escola, quan passaven llista et deien per exemple: Carmen Solà, i tu havies de dir: "Presente. Missa, paseo, rosario" i si no deies una d'aquestes tres paraules t'havies de justificar perquè havies faltat, ja que el diumenge anàvem a missa i, més tard, amb les monges, a passejar i a dir el rosari. Llavors deies... "perquè tal de casa meva "estaba enfermo". CARME"*. S'estudiava fins a la 1 del migdia, hora en què s'anava a dinar a casa i no tornaven a entrar fins a les 2 o quarts de tres, ja que jugaven una estona a fora a la plaça. Al tornar a entrar-hi, primer deien el rosari, seguidament feien labors i els ensenyaven a cantar o a tocar el piano fins a les 6 de la tarda, quan baixaven la bandera i tornaven a cantar. Quan marxaven, explicaven que havien d'estimar l'estibulari de les hermanes. A aquella hora anaven cap a casa a fer el sopar de les mares, o sinó jugaven una estona a fora el carrer abans d'anar-hi.

Els estudis que s'ensenyaven eren poc complexos: aprenien les coses bàsiques i tenien una enciclopèdia i un llibre de lectures. També se'ls ensenyava a cantar, a fer ballades i labors. De tant en tant hi anava el mossèn

Lluís i feien catolicisme. A més, cada any es feia una o dues excursions amb el col·legi que eren pagades per l'amo.

“Ens feien escriure en castellà, però tot i així hi havia coses que ens les deien en català; les explicacions en català, però els dictats i això en castellà. ASSUMPCIÓ”. Com explica l'Assumpció, a l'escola se'ls obligava, a més d'escriure, a parlar en castellà, però totes elles a casa parlaven el català i només era a l'escola quan intentaven parlar l'altra llengua.

Alguna de les dones a les quals vaig fer les entrevistes, explicaven que en aquells temps les hermanes no tenien el títol de mestres i que, més tard, els van obligar a tenir-lo. Moltes de les hermanes que van ensenyar a l'escola de l'Ametlla des de principis del Franquisme, i les que van quedar durant el temps de la guerra, van estar-hi molt de temps, ja que moltes noies de diferents edats van coincidir amb les mateixes hermanes, i per això, quan parlaven de quina hermana queia més bé o no, o quina agradava més, moltes coincidien, tant les més grans com les més joves, amb les mateixes. Però en realitat, no és que aquestes caiguessin bé o malament, sinó que eren estrictes i això no agradava gaire a les alumnes.

Algunes de les hermanes que van haver-hi des d'un principi van ser l'hermana Anna Maria, que es va implicar molt en tot (també en el teatre i més coses), i era molt estricte, però ensenyava molt bé; també l'hermana Montserrat. Ara bé, després va començar una època en què van arribar monges d'Astúries i de Castella com l'hermana Caridad i, tot i que la resta eren de Catalunya, com l'hermana Margarita o l'hermana Montserrat, *“Totes les monges que venien de les Castelles o d'Astúries portaven la mala llet del Imperio, en canvi les altres*

eren d'aquí Catalunya, venien de pobles i eren com nosaltres; aquestes eren les bones. Algunes eren com unes "fieras", però altres eren bones i ens estimaven com l'hermana Montserrat que ens feia riure i l'hermana Margarita. ÀNGELS". Aquestes monges que van arribar d'arreu d'Espanya, segons expliquen les dones entrevistades, són les que van implantar el castellà, i al parlar sempre en català, a les noies els era més difícil entendre-les i estudiar en la nova llengua, perquè a partir de llavors el català no es va poder utilitzar com a llengua d'estudi a l'escola de la colònia. *"No és que fóssim tontes, és que no ens enteníem. ÀNGELS".* També, aquestes antigues alumnes m'explicaven que les hermanes que venien de fora de Catalunya, classificaven a les alumnes, segons la categoria de persona: si eren filles del director o de l'encarregat, tenien més estatus que no pas si es tractava de la filla d'un treballador normal de la fàbrica. Això les marcava. O si eren de dretes o d'esquerres també. *"Sempre t'anaven marcant amb: "tu no en saps", i com que et deien que no en sabies, al final t'ho acabaves creient i et marcava. JOSEFINA".* Va ser a causa d'això que moltes de les noies que van estudiar amb aquestes hermanes, consideren que l'escola va passar a ser més estricta que abans, fet que va agradar menys, tot i que hi ha dones que sempre van gaudir anant-hi i se sentien orgulloses de tenir les hermanes com a professores i no desitjaven tenir les mestres que tenien les estudiants d'altres pobles o colònies del voltant.

Hermana. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Més tard, després d'uns anys de viure en el Franquisme, l'escola també va anar canviant, igual que les seves alumnes. Es va mantenir l'ensenyament amb els nens i les nenes separats, i les classes eren de dos cursos cada una, en la qual un any eren les petites i l'altre eren les grans.

Per estudiar, com s'ha esmentat anteriorment, tenien com abans, una enciclopèdia on hi havia tota la matèria que s'ensenyava i la qual es repassava dels onze als catorze anys. També aprenien a sumar, restar, multiplicar i dividir, història, geografia, coses de sants, què havia fet Franco i les missions que tenien les monges, i per primera vegada es va començar a fer gimnàstica. Però no s'ensenyava, com m'havia explicat la Carme, a donar canvi, fet imprescindible per anar a comprar. *"M'hauria agradat que m'ensenyessin més coses de cultura. JOSEFINA"*. En general, consideren que l'escola no els va

ensenyar gaire “*Jo penso que als amos no els hi interessava que sabéssim gaire perquè a ells, el que els interessava, era tenir mà d’obra per treballar a la fàbrica. Ara bé, si veien algú que tenia cap i això, llavors els hi pagaven la carrera. Ens ensenyaven una mica de tot però justet. Però ho entenc. CÀNDIDA*”.

Nenes fent gimnàstica a darrere la fàbrica.
FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

N'hi havia algunes que, els dies de cada dia, quan sortien del col·legi, se les feia anar a ca la modista a aprendre a cosir, fet que els servia llavors per poder-se fer així els seus propis vestits, però n'hi havia d'altres que, un cop acabada, es quedaven a l'escola degut al fet que els seus pares treballaven. Aquestes s'emportaven la carmanyola i sopaven amb l'hermana Concepció.

A l'escola hi havia les Setmaneres, que eren les alumnes que havien d'ajudar a l'hermana a netejar l'església i l'escola, fins i tot els dissabtes. Les noies de l'últim curs havien de netejar la guarderia dels petits, les quals eren sempre de

la colònia per tal de no fer baixar expressament a les noies que venien d'algun poble del voltant. Aquesta feina la feien només les noies, els nois no ho havien de fer.

Encara que l'època de l'escola era per gaudir i la gaudien més o menys segons l'hermana que els tocava, en general, les noies només esperaven poder anar a treballar i fer-se grans, i així també poder anar a veure les pel·lícules que estrenaven al cine de la colònia.

*Un dia me'n recordo que una hermana em va dir en castellà: "eres muy testaruda, eh", perquè ella m'enraonava en castellà i jo sempre la contestava en català i llavors, com que el castellà no l'enteníem gaire, em vaig pensar que em deia tartamuda i jo li vaig dir: "hermana, tartamuda no eh que no ho sóc". I ella em deia testaruda perquè li contestava en castellà, però no em va entendre gaire. **MERCÈ***

La meva mare també explicava que quan sortia havia de portar els més petits a la guarderia i és clar, com que era de monges, li deien que havia de portar mitges, i ella com que sortia de la fàbrica, ho veia molt gros només per portar un moment els nens a l'escola. I alguna vegada, com que no se'n posava li havien dit, i ella els deia que deixaria els nens aquí a la porta i ja està.

MONSTERRAT

De vegades anàvem molt amb les germanes amb la furgoneta de la fàbrica cap aquí dalt a Viver i a les cases de pagès i nosaltres ens estàvem jugant per allà fora i les germanes entraven dins les cases. Perquè les germanes semblava

*que fessin totes les coses en secret. Però llavors una vegada vam anar d'excursió a la Nou, i les germanes van menjar davant nostre. Això per nosaltres va ser com si fos una cosa de l'altra món. A partir de llavors sempre que sortíem s'estaven allà amb nosaltres. Sinó abans, de vegades quan anàvem al bosc, s'amagaven a darrere unes pedres o algun arbre per poder menjar. **MERCÈ***

5.2. LA FÀBRICA

El funcionament de la fàbrica, no va ser sempre el mateix des de que va obrir en els seus inicis de la colònia, fins a l'època que es tracta en el treball, ja que el funcionament de la fàbrica d'abans i després de la Guerra Civil, va ser diferent ambdues etapes en comparació al conflicte, temps en que la fàbrica va ser col·lectivitzada pels republicans de la colònia, degut a que els amos van haver de marxar. En aquest període, van venir un soldats que volien cremar la fàbrica, i per evitar que es cremés tota la producció, van avisar a la gent de la colònia perquè anessin a buscar peces de roba, per tal de que no es perdessin.⁷

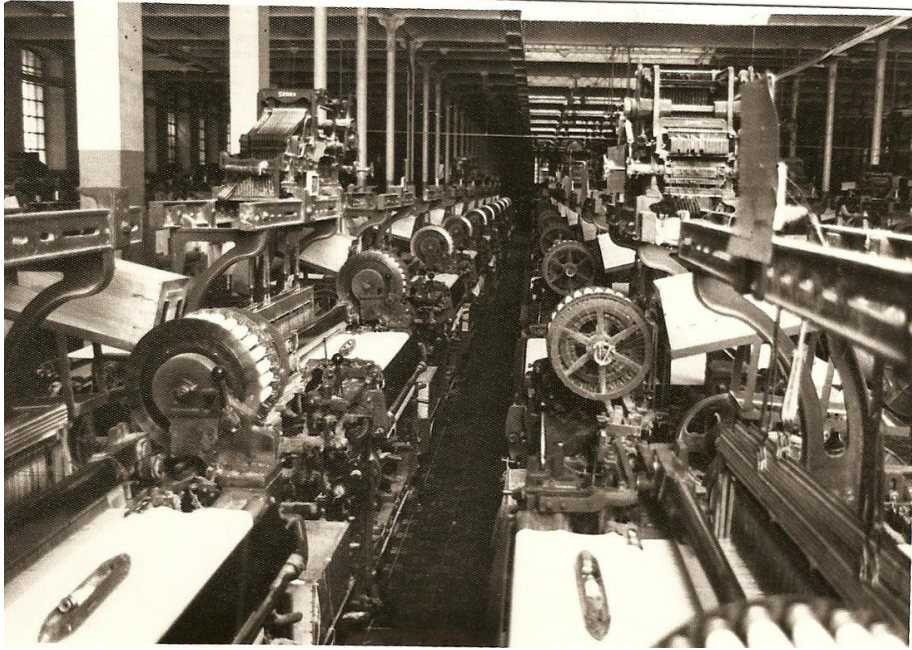
La majoria de les dones que vaig entrevistar van entrar a treballar a la fàbrica quan tenien 14 anys, sobretot aquelles que són més grans, encara que n'hi va haver alguna que hi va entrar als 16 com la Càndida, ja que va tenir la oportunitat de poder estudiar uns anys més, però com que no li agradava, va anar-se'n a treballar a la fàbrica. Altres no hi van entrar mai degut a les circumstàncies familiars, com l'Àngels, que membres de la seva família eren els directors i encarregats de la fàbrica i la seva mare tenia por del tracte que podia rebre per part dels altres treballadors. En canvi, les dones més joves, van treballar a la fàbrica durant poc temps, ja que moltes les van entrar a treballar a la nova confecció.

El primer que els hi feien fer quan entraven a treballar era tallar-se les llargues trenes que portaven, perquè se'ls podia enganxar als talers "les trenes les vaig

⁷ explicat a la pàg. 77 apartat: Àmbit polític i social. Guerra

deixar per fer els Pastorets i me'n van perdre una. ROSA". Tot i que algunes els va saber greu, moltes d'elles ja els va estar bé perquè així, amb el nou pentinat amb els cabells curt, semblaven més grans.

Quan entraven a treballar, els hi podia tocar treballar a qualsevol cosa, moltes d'elles van començar als revòlvers, on s'ho passaven bé buidant les bitlles i fent enfadar els qui llavors tenien la feina d'arreglar tot el que la canalla desfeia, altres als nuadors, on en un primer moment es necessitaven dues persones per fer-los funcionar, més tard amb una persona ja n'hi havia prou i finalment en van posar d'automàtics. Altres van treballar a les contínues, un lloc on era fàcil trencar molt fils i més si erets jove i acabaves d'entrar a treballar, o altres van començar treballant d'ordidores, com la Cèlia, que hi va treballar fins que es va casar, tot i que quan va començar, explica que tenia més ganes de jugar que no pas treballar. A la Lolita la van fer treballar al canell, encara que ella el que volia era anar a treballar als revòlvers com les seves amigues. Altres van entrar a treballar a la filatura, però després, com la Montserrat, la van fer anar al control del fil, on la Josefina també hi treballava.

Telers que funcionaven amb els revolvers a la fàbrica de la colònia. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Algunes d'elles les van passar de la primera feina a la seda, altres als nuadors i d'altres a la cana. N'hi havia que fins la jubilació van treballar en aquest lloc, però n'hi va haver que de seguida les van tornar a moure de secció, on llavors ja van ser-hi fixes, com els hi va passar a moltes que van anar a teixir, que s'hi van estar fins que es van jubilar. Tot i així, n'hi va haver alguna com l'Assumpció, que la van fer voltar molt, primer fent de portera, després va treballar a la botiga i finalment va tornar a la fàbrica a fer de repassadora, fins que va plegar.

Repasadores treballant a la fàbrica a l'any 1950. FOTO: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Les dones que van entrar a teixir i hi van treballar fins que es van jubilar, van començar portant tres telers fins que al final, quan ja eren els seus últims anys treballant ja en van portar fins a setze, o d'altres que els hi van donar un altre tipus de telers, els rutis, que en van arribar a portar fins a trenta-tres.

Tot i que moltes de les dones que van ser entrevistades van treballar a la fàbrica durant tota la seva vida, altres, per diverses circumstàncies, no sempre van treballar-hi, com la Dolors, que no li va agradar gens l'època a la fàbrica, fins al punt que ho va deixar i es va espavilar per trobar una altra feina. Així ho va fer, va treballar en un principi en una guarderia, però llavors li van demanar per ser l'ajudant del metge a l'empresa de l'Ametlla, que després de diversos problemes, va poder-hi treballar gràcies a un metge que va conèixer quan va treballar a la clínica de Manresa i li va permetre que pogués quedar-se a la colònia. "gràcies a aquest metge vaig poder tornar a treballar a la fàbrica

d'infermera i mai més vaig tornar a tenir un problema. DOLORS". Així doncs, va treballar a la farmaciola de la fàbrica. Altres com l'Àngels no hi va entrar mai a treballar a la fàbrica, sinó que va començar a estudiar en una escola de missioneres on li van ensenyar una mica de comerç, llavors, juntament amb la seva germana, va obrir una perruqueria, feina que no li agradava, però amb la qual podia tirar endavant, i abans d'això va fer l'escoltisme "que ens va anar molt bé per poder sortir de l'Ametlla, perquè com que tot era tan perfilat amb l'amo, les monges i tothom, doncs això ens va donar una certa llibertat. Anar-hi ens va fer obrir els ulls i tenir com una certa revel·lida contra el Franquisme, perquè fèiem activitats amb gent de fora, i així doncs ho veiem amb altres ulls. ÀNGELS". A la Carme li van trobar feina a Monsterrat, on hi havia dominiques i amb grups treballaven per els frares, sargint-los la roba, cuinant, fregant, o treballar a la botiga. "Les que anàvem a la cuina ens feien llevar a les 7 del matí, i era molt fosc i jo tenia molta por perquè abans allà hi havia gent que s'amagava del Franco, i a Montserrat hi havia refugiats, ja que allà eren immunes i no els podien agafar perquè estaven en un lloc sagrat. CARME". Quan va plegar, va anar a Manresa a treballar de criada per un metge fins als 16 anys, quan li van donar feina a la fàbrica.

Llavors, durant l'època franquista van obrir una confecció a la colònia, la Bonser, i moltes dones van presentar-se a les proves d'accés per poder entrar-hi a treballar. Abans de poder entrar, les joves que van ser seleccionades, van haver d'anar a aprendre a cosir amb les màquines industrials a Barcelona. "Jo tenia por perquè a Barcelona no hi havia anat mai, no havíem sortit d'aquí la colònia, anar a Barcelona era un pecat, hi havia atracadors i violadors. CARME".

A Barcelona hi va anar un grup gran de noies, moltes de l'Ametlla i altres de Navàs, on s'estaven en un pis a la ciutat tota la setmana amb excepció dels caps de setmana que tornaven a l'Ametlla. Això ho van fer durant quatre mesos fins que van entrar a treballar a la confecció on, com expliquen, s'havia de treballar en cadena i si t'encallaves t'escribassaven, "la feina era una mica dura, perquè sempre havies d'anar amb un ritme. Al principi semblava com si tinguéssim l'hermana allà al costat escribassant-nos. JOSEFINA". Però tot això va anar canviant ja que es va passar d'unes trenta treballadores a tres-centes.

Treballadores de la nova confecció que es va instal·lar a la colònia, la Bonser a l'any 1970. FOTO: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

A moltes d'elles els agradava treballar a la fàbrica, ja que sentien que tenien llibertat al fer la seva feina. Fins i tot, n'hi ha que quan eren petites, ja demanaven poder-hi anar a treballar. A les que els agradava la fàbrica perquè

tenien llibertat, expliquen que podien parlar, sortien a festejar amb el xicot, llegien, quan se'ls acabava una peça marxaven a cosir a casa perquè fins que no en tornessin a posar una de nova passaven algunes hores, i s'ho tornaven, i de vegades, fins i tot, “anava a la perruqueria a l'hora de treballar, em posaven els rul·los i tornava a baix a teixir amb aquell cap, i al cap d'una estona hi tornava. I ningú em deia res. FRANCISCA”. Tot i així, moltes pensen que la llibertat a la fàbrica va acabar amb l'arribada del “Conveni” a l'any 63, “perquè ens van obligat a que féssim més del que fins llavors treballàvem. Va ser aquí quan ja van anar perdent la llibertat. ROSA”, ja que l'empresa no tenia tants guanys i havien de mirar que fos el més rentable possible, a més van començar a vendre a l'estranger i per això havien de fer un tipus de teixit amb més complexitat, i per tant les teixidores s'hi havien de fixar més. En canvi, n'hi havia d'altres que no els hi agradava però tampoc els desagradava treballar-hi, ho feien perquè era el què tocava “no és que m'agradés molt però tampoc em desagradava, però és que com que no hi havia res més doncs, clar, si que hi havia gent que treballava a les oficines, però també pensava que hi havia gent que treballava a llocs pitjors que el meu. MERCÈ”. Moltes de les noies que van treballar primer a la fàbrica i després a la confecció, consideren que a la fàbrica van tenir-hi més llibertat, i per això, van gaudir més treballant-hi.

Per altra banda, a l'hora de treballar, algunes parlaven entre elles, però amb el soroll constant dels talers només ho podien fer mitjançant el llenguatge de signes. Aquest llenguatge el van utilitzar, sobretot, les dones que són més grans, en canvi de les més joves, només n'hi va haver alguna com la Rosalia que el va aprendre una mica. Amb aquest llenguatge s'explicaven el que havien menjat, les pel·lícules que havien anat a veure al cine, i moltes altres coses,

mentre els majordoms les miraven des de d'altell (un lloc elevat situat a la sala de talers on aquests i els encarregats s'hi estaven i podien controlar el treball de les teixidores), i no els hi deien res, ja que els talers seguien funcionant. “Un dia el majordom em va fer pujar a dalt a l'altell i em van dir: “et vull demanar una cosa: què expliqueu?” i li vaig respondre: “tot, però no ens pot renyar per això”. I ell va dir: “ja ho sé, aquest és el problema perquè van els talers, però és que vostè s'enfila allà d'alt (com una espècie d'escaleta que hi havia als talers degut a la seva altura) i encara xerra”. No començàvem que ja estàvem xerrant. FRANCISCA”. Hi ha dones que els va saber greu no haver après aquest llenguatge, ja que així s'ho podien explicar tot mentre treballaven.

Durant els primers anys de l'època franquista, algunes dones m'explicaven que quan van entrar a treballar cobraven unes 57 o 58 pessetes cada setmana, i que ven aviat ja en van cobrar fins a 110. Tot i que depenia de la feina que feien, ja que treballant als talers es cobrava més que no pas a la filatura, per exemple. Però tot i així eren, en aquella època, molts diners.

Algunes d'aquestes dones van jubilar-se a l'edat que els tocava, però tot i així, moltes altres van haver de plegar abans de l'edat de jubilació degut sobretot, a la quantitat de borra que hi havia a la fàbrica que els provocava al·lèrgies, o alguna altra, per problemes físics, asma, o altres malalties. Tot i que moltes van plegar degut a algun problema de salut, el fet de que es produís el Conveni, va comportar que moltes volguessin plegar perquè ja no hi estaven a gust, o altres van plegar perquè es van apuntar de voluntàries quan la situació de l'empresa, passat el franquisme, va ser més crítica, com ho va fer la Montserrat.

Així doncs, la fàbrica va ser un lloc on moltes hi van treballar, però que alhora hi van gaudir, fins que la cosa es va complicar. Però a més a més, la fàbrica va ser un lloc on sobretot hi treballaven dones i nenes, mentre que els homes feien aquelles feines més dures o de càrrec més important. La feina a la fàbrica va comportar-les-hi certs problemes en la salut, ja que totes elles, o si més no la majoria, van quedar ben sordes treballant-hi a causa del constant soroll dels talers, ja que en aquella època no hi havia res per protegir-se contra aquest.

*De nuar me'n va ensenyar el Josep Maria, quan encara no festejàvem. I un dia va venir el director amb l'amo, i el Josep Maria m'estava ensenyant com fer un nus, i estàvem de costat, i aquells temps nois i noies junts no era gaire ben vist. I em van dir: "potser si et poses aquí a darrere també ho podràs veure, no?" I jo cap a l'altra banda de la taula. Al final ens vam casar però en aquell moment encara ni festejàvem. **MONSTERRAT***

El contramestre ens amenaçava perquè posàvem pega a les corretges perquè anessin més ràpid (la pega arrapava més la tela) i així fèiem més feina perquè cobràvem per números. Però quan hi ficàvem la pega, les corretges espetegaven i llavors era quan el contramestre havia de venir amb uns ganivets a rascar-les. Però quan el contramestre ens rascava les corretges, el que passava és que els fils es trencaven hi havia de venir les nuadores i tot això que ho perdíem. Com que les màquines feien molt soroll no sabíem què deien els contramestres (només sabíem que els hi deien malparides, perquè els hi llegíem als llavis). Com que els altres (majordoms, encarregats...) no en sabien

gaire de parlar amb signes, entre nosaltres ens avisàvem de quan venien.

ROSA

5.3. L'ESGLÉSIA

La vida eclesiàstica en aquella època, tant abans com després de la guerra, ja que durant el conflicte estaven prohibits els actes religiosos, va ser molt dura i la manera de dur-la a terme era molt semblant ambdues etapes. Era pràcticament obligatori anar a missa, si no s'hi volia anar no era necessari, però llavors, si no s'hi anava, era un pecat i l'endemà t'havies d'anar a confessar. Tot i que durant l'època anterior a la guerra, era més dur, ja que els homes i les dones havien d'estar estrictament separats durant la missa, homes en un costat, i dones a l'altre.

La missa era diària i començava a les 7 del matí, però en alguna data assenyalada es podia començar abans.

Interior de l'església de Sant Mateu de l'Ametlla de Merola mentre es celebrava missa a l'any 1958. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Tot i que per una banda deien que anar a missa no era obligatori, les hermanes deien a les noies que a missa s'hi havia d'anar, que era important. Començant per els divendres, que feien anar a confessar a les nenes del col·legi a l'església amb el mossèn, "i perquè no m'equivoqués sempre començava amb el mateix, clar, sempre deia el mateix perquè de pecats tampoc en feia tants. CÈLIA". "Però llavors va venir un mossèn nou i totes anàvem a confessar igual que abans, i un dia ens va dir: "no torneu a venir a confessar aquestes tonteries, això no són pecats ni res, fins que no vingueu a confessar pecats de veritat, no cal que torneu" així que no hi vaig tornar. Quan va venir, la gent li deia que allà a l'Ametlla tothom anava a confessar i ell va dir que ja ens espavilaria. JOSEFINA". Seguint amb el tema de la religió i l'església, com s'havia dit a l'apartat de l'Escola, cada tarda, quan tornaven a classe després de dinar, les noies havien de dir el rosari, i els diumenges, els bancs de davant de tot de l'església eren ocupats pels nens i nenes de l'escola, nens en una banda i nenes a l'altre, i les hermanes a darrere d'ells per controlar que es portaven bé. Els diumenges eren els dies que tothom havia d'anar a missa sense falta, només es podia faltar si s'estava malalt, sinó sempre s'hi havia d'anar. Quan aquestes dones anaven a l'escola expliquen que si no anaven un dia a missa, les hermanes les castigaven, "però llavors ja hi anàvem, tampoc teníem res més a fer. CÀNDIDA". A més, per anar a missa, primer anaven al col·legi amb les hermanes, sortien totes juntes i anaven a l'església totes en fila i quan sortien se sortia en fila, de dues en dues de nou cap al col·legi. Llavors, "tothom ven mudat a passejar i cap al cine, i els nens a l'escola a jugar amb les hermanes. ASSUMPCIÓ".

A part d'anar a missa els diumenges també hi havia altres dies al llarg de l'any en els que s'havia d'anar a missa "obligatòriament", com per exemple s'havien de fer els primers divendres i dissabtes de cada mes, les novenes de la Puríssima, la Quaresma o els set diumenges de Sant Josep. "Els primers divendres i dissabtes de cada mes anàvem a missa cada matí i a vegades quan havíem d'entrar a missa, li demanàvem a l'hermana si ens deixava un quart més perquè a casa no teníem temps d'arreglar-nos perquè ens havien de pentinar i esmorzar, i deia: "bueno eh, diez minutos más y basta". MERCÈ". Per Tots Sants, feien una primera missa a les 4 de la matinada per aquells que havien d'anar a treballar al torn del matí i una altra més tard per aquells que hi anaven a la tarda o la nit.

A més a més, poder anar a l'església també tenia les seves condicions, les noies no podien anar-hi sense mitges, fet que va fer que al llarg del temps algunes perdessin la costum d'anar-hi. "Nosaltres amb bona fe, anàvem a l'església a resar el rosari després de treballar, però una vegada el mossèn els va dir que si no dúiem mitges no feia falta que entréssim, així que no hi vam anar, perquè ens feia molta cosa posar-nos les mitges un cop sortir acalorades de la fàbrica. FRANCISCA".

Una altra cosa que va succeir fins els anys 55-60 va ser el dol, que tenia una durada d'un o dos anys i es feia quan una persona es moria, família de la qual s'havia de vestir de negre durant aquest període. Aquest era representatiu sobretot en les dones, que vestien sempre de negre, en canvi els homes només portaven un braçalet al braç. "Després que morís el meu pare a casa meva anàvem tots vestits de negre, la meva mare sempre va anar vestida de negre fins que es va morir i també portava una gassa negra al cap. LOLITA".

Hi havia dones que els agradava més anar a missa que a d'altres, n'hi havia que hi van seguir anant quan ja van ser més grans i ja no era tan estricte el fet d'haver-hi d'anar o no. A les que els agradava més hi anaven també els dies de cada dia, i les que menys, no hi solien anar tant, tot i que l'església sempre estava plena. Les dones que van néixer a mitjans dels anys 40, ja no creien tant en la religió, i tenien un sentiment de més rebuig amb aquest tema. Però si tot això passava és perquè per les circumstàncies en la que es trobaven ja feia que manifestessin aquest sentiment. "El meu pare al ser d'esquerres només anava a missa per Nadal, Pasqua i festes d'aquestes, però ell no anava a fer comèdia com feien molts que no hi creien, ell deia que si no hi creia no hi havia d'anar, i això estava una mica mal vist en la societat que hi havia. JOSEFINA". Per això, moltes dones d'aquesta època ja van deixar d'anar a missa al cap dels anys, ja que en part, pensaven que "els capellans el que volien era enterar-se del què li passava a la gent i no ajudar-te, perquè sempre estava al dia amb el què li passava a tothom. Ho volien dominar tot. JOSEFINA".

Celebrant una processó. A primer pla els capellans de la colònia, i en segon, a la banda esquerra les hermanes, seguides de les nenes i a la dreta els homes a l'any 1964. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

És per aquest motiu que es pot dir que l'església de l'època franquista era força estricte, ja que per una banda hi havia el capellà, una persona molt important en la vida de la gent de la colònia, perquè sabia que els passava a casa de cadascuna de les persones que hi vivien. Per l'altra, l'església separava els homes i les dones quan es feia missa, sobretot durant el temps anterior a la Guerra Civil, i feien estimar l'estabulari a les hermanes i la mà al mossèn quan algú se'ls trobava pel carrer. Tot i així, algunes dones entrevistades, agraeixen haver tingut aquí a l'Ametlla els capellans que hi va haver, ja que durant l'època franquista, quan tothom havia de parlar en castellà i els documents públics també ho havien de ser, els fulls de missa que passaven i les predicacions del capellà van ser sempre en català, fet que consideren que va ajudar a mantenir el català a la colònia.

Interior de l'església mentre es fa missa a l'any 1952. En una banda s'hi poden veure els homes i en l'altre les dones. A primera fila, els amos de la colònia. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

La religió a la colònia no va ser únicament de l'església i la missa, sinó que també es va dur a terme un altre projecte, l'anomenat Acció Catòlica, en que feien un tipus de catequesis tots els pobles del Bisbat i cada mes feien trobades i reunions, s'explicava el què s'havia fet, feien enquestes, es parlava del programa que hi tenien i s'ensenyaven poesies. "A nosaltres ens agradava, perquè feien les reunions allà a l'Aspirantat, i així podíem sortir, perquè nosaltres al vespre ens tancavem molt d'hora, a les 9 ja havíem de ser a casa. MONTSERRAT". Llavors, mossèn Lluís també va fer uns campaments a Peguera en els quals hi anaven nois i noies. Aquells campaments van agradar força a les dones que hi van anar, ja que podien tenir una mica més de diàleg amb els nois i així es podien conèixer una mica més.

Un dia que vam anar a fer una excursió dels Pastorets a Núria, van fer la missa a les 3 de la matinada, per a les 4 poder agafar l'autocar per arribar allà a les 9 o les 10 del matí, crec que tenia 15 anys quan vam fer aquesta excursió.

MARIA

Un dia provant una cosa amb els dits quan estava a missa, com que no ho sabia fer, vaig anar pujant les mans amunt i em va veure l'hermana. Quan vaig sortir em va fotre uns crits: "a missa no s'hi va a jugar, es va a escoltar!".

ROSALIA

5.4. ACTIVITATS QUE ES FEIEN A LA COLÒNIA

5.4.1. FESTES I CELEBRACIONS

Durant l'època de la qual parla el treball, es van fer moltes festes a l'Ametlla de Merola, moltes d'aquestes eren religioses i tenien molta participació per part de la gent de la colònia.

Començant per principis d'any, primer se celebrava Pasqua, i per tant, Setmana Santa, en què es feia “la processó pels carrers al vespre, en què la gent posava espelmes a la finestra, passaven les dones vestides de negre mentre portaven la mare de Déu dels Dolors, i els homes, vestits amb sotanes, portaven el Sant Crist de l'església. MERCÈ”. Després venia la Sanció, una festa molt important, que era el dia en que els nens i les nenes feien la Primera Comunió quan encara tenien 7 o 8 anys, i en la que anaven acompanyats pels pares. Pel mes de maig, s'havia de cantar i dir el rosari a l'església, “i a casa i a l'escola fèiem una capelleta per la mare de déu i li portàvem cada dia flors i siris. Arran d'això, jugàvem a fer capelletes perquè tanta religió és llavors el què sabíem fer. CARME”. Seguidament, venia la festa de Corpus, en que la gent de cada carrer feia catifes de flors als terres. Primer van començar a fer amb flors, ginesta, roses i boix, i més tard amb serradures tenyides. Cada carrer també feia un altar i es posaven banderoles pels carrers. Després de Corpus venia Sant Pere, una festa força important en la que es feien comèdies. Llavors ja

venia la Festa Major, en que hi havia molta gent que hi participava i es feien molts balls, però "el ball agarrat no l'havíem pogut aprendre mai, només sardanes. Això només passava aquí perquè hi havia l'amo, el director i el capellà, però anaves a Navàs o a Gaià i si que es podia fer. ÀNGELS", es feia comèdia i també venia una orquestra a tocar el dilluns al vespre. El diumenge de Festa Major era un dels pocs dia que la gent menjava pollastre a casa. Després venia Tot Sants, en que les noies celebraven la Castanyada amb les hermanes i tot ho pagava l'amo. Els nois feien les castanyes, que llavors en portaven a les noies. Durant aquestes dates també es feien indulgències, en que s'havia d'anar a l'església a resar sis parenostres i llavors se sortia per una porta i s'entrava per l'altra, i "si hi havia algun malalt, hi havia el capellà que se'n anava a veure'l a casa amb el capó tapat, un paraigua vermell gros i un escolà que tocava una campaneta. "Si algú se'l trobava pel carrer s'havia d'ajupir fins que no hagués passat. MONTSERRAT". Llavors també es celebrava la Puríssima, en que es feia un mercat a la plaça i es venien estampes, rosaris i objectes de missa, on la gent hi anava molt a comprar, sobretot rosaris, perquè llavors els beneïen a l'església. Per últim hi havia Nadal i llavors es feia la representació dels Pastorets.

Grup de nens i nenes disfressats per la festa del Dòmun a l'any 1957. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Aquestes festes agradaven molt, sobretot als nens i als joves, que tenien excusa per poder sortir de casa. Però moltes d'aquestes que s'havien celebrat a la colònia durant aquesta època es van anar perdent de mica en mica fins avui en dia, que només se'n conserva la Festa Major i els Pastorets. "Allò ens agradava perquè estàvem entretinguts i pels temps que eren, era molt maco. ANTÒNIA".

Vista del carrer Vell durant la festa de Corpus de l'any 1953. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

També es feien algunes activitats com les caramelles el dia de Pasqua, en que a les 8 del matí la gent sortia a les finestres i els caçadors que tiraven tiros a l'aire i tocaven les campanes. També, els nois i les noies de l'Ametlla van començar a anar de colònies, les quals van ser organitzades pel mossèn Lluís. Les noies van anar a Vilada en una casa on en el temps de la guerra s'hi havia estat els soldats, ja que, com expliquen algunes dones que hi van anar, les portes estaven plenes d'escrits d'aquests.

A part de les festes, celebracions i activitats dutes a terme a la colònia, moltes noies de l'Ametlla, quan ja van ser més grans, també anaven a les festes majors de les colònies veïnes, com per exemple a la de cal Vidal, on anaven a ballar, i agafaven el tren d'anada i anaven a peu de tornada, sempre acompanyades d'algú més gran. "El que fèiem a vegades, com que en aquell temps no hi passaven cotxes i menys els caps de setmana, ens posàvem totes les que anàvem de punta a punta de la carretera i com que no passava cap cotxe podíem caminar per allà sense cap problema durant molta estona. CÀNDIDA".

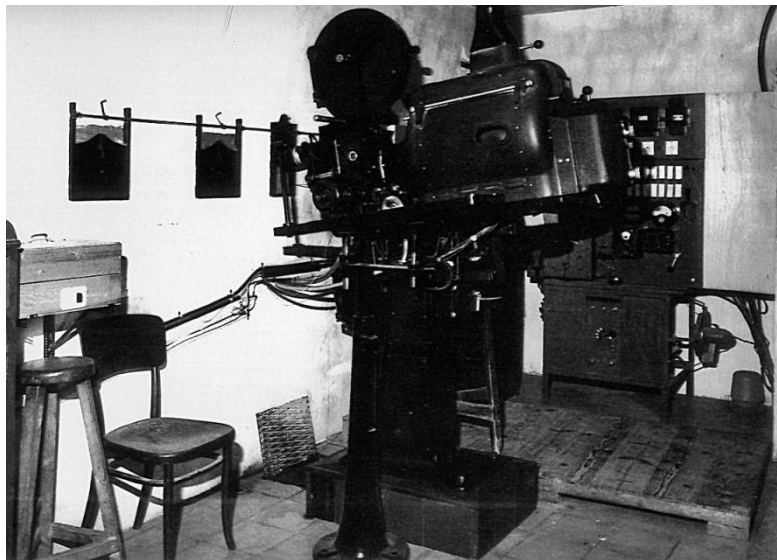
Ball de gitanes a la Festa Major de la colònia l'any 1952. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Per Pasqua cantàvem caramelles que ens les ensenyava el Jaume de Cal Músic, que vivia a la Plaça del Mercat. Inclús ens en ensenyava alguna per aquells que no ens volien escoltar. Les anàvem a cantar a les cases de pagès, i una vegada vam anar a Cal Grapaler que resulta que estaven de dol, i abans quan s'estava de dol s'hi estava durant molt temps. Doncs quan vam arribar ens va dir que no podíem cantar perquè estaven de dol, així que el Jaume ens va fer cantar: "Déu us mati les gallines i tot el bestiar que tingueu, Déu us doni cops d'escombra del cel quan us morireu" va sortir el Grapaler i ens va perseguir carretera avall durant una bona estona, corríem tant com podíem.

CÈLIA

5.4.2. EL CINE

El cine de l'Ametlla de Merola va ser molt important en el que hi anava, cada cap de setmana, molta gent de la mateixa colònia i de pobles i colònies dels voltants, per venir a veure les últimes pel·lícules que s'estrenaven. El cine va funcionar durant molts anys, tant abans com després de la guerra. Algunes dones recorden que les cues per entrar eren molt llargues i cobraven unes 4 pts. per entrada. "A casa meva anàvem tots al cine. Primer anàvem a rosari i després cap al cine. ASSUMPCIÓ".

Màquina de cinema que hi havia al cine de l'Ametlla des del 13 de gener del 1935 fins el 1980. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Als primers anys que es va estrenar "diuen que fins i tot feien anar homes i dones separats. MONTSERRAT" igual que s'havia fet durant molts anys a l'església.

Les pel·lícules però, estaven censurades pel capellà. Aquest se les mirava els dissabtes i tallava les escenes que no eren aptes, com ara els petons. A més, de tant en tant, feien pel·lícules de 3R, les menys aptes, i deien que no es podien anar a veure, ja que “si hi anaves deien que t’havies d’anar a confessar l’endemà. MONTSERRAT”.

Algunes dones a les quals vaig entrevistar, recorden que una de les pel·lícules més importants que es van estrenar al cine de la colònia va ser la de “Los diez mandamientos”, “la primera pel·lícula que vaig anar a veure al cine es deia: dialogo de Carmelitas, on les violaven a totes i llavors les mataven. Aquestes escenes no les veiem però t’ho imaginaves. No sabíem pas què era però les monges et deien: els hi ha fet com li van fer a la Josefina Vilaseca⁸ el que passa és que aquestes no ho han pogut evitar. CARME”.

Placa que es posava a la màquina de projecció del cine per anunciar les pròximes pel·lícules i anuncis a la mitja part. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

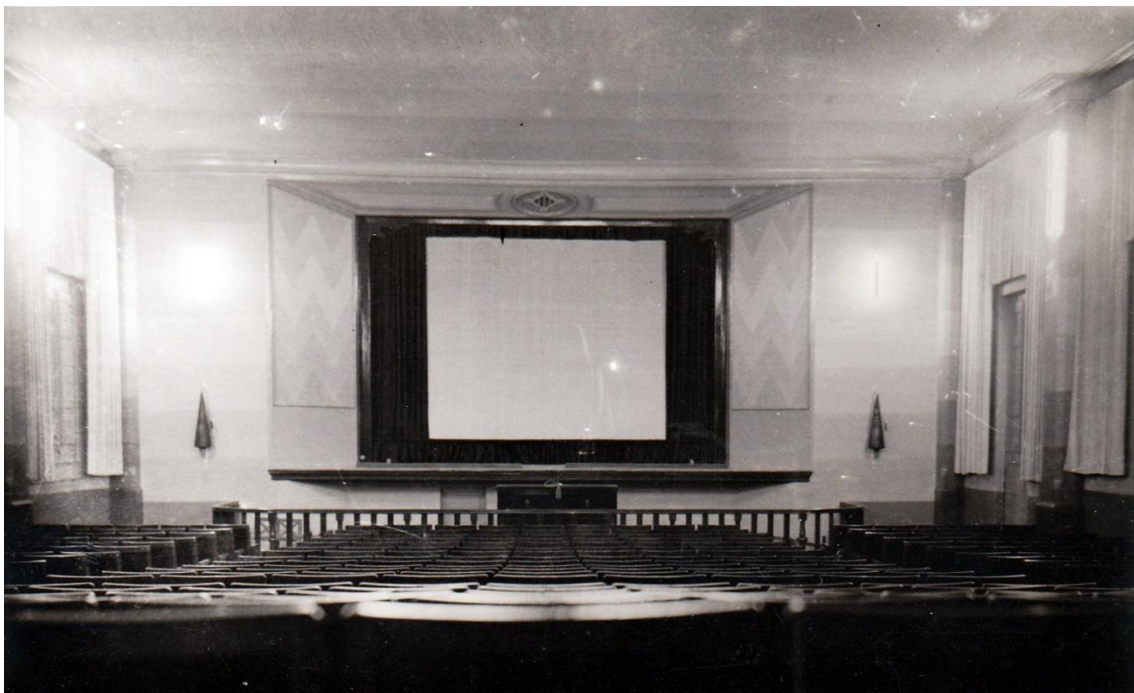
⁸ Anècdota explicada a la pàg. 106 apartat: Anècdotes. Altres anècdotes. Personatges.

Durant el franquisme, cada vegada que es feia mitja part al cine, passaven els mini documentals anomenats "Nodos, en que es veia el Franco i la seva família a pescar o a fer activitats d'aquestes. MERCÈ". Es veia tot el què feia bé, mai es veia res de dolent que hagués fet.

De tant en tant es feien pel·lícules pel nens a l'Aspirentat, lloc on a més de cine es feien obres de teatre i comèdies, perquè fins que no tenien 14 anys, no podien anar a baix al cine a veure-les.

5.4.3. EL TEATRE

El teatre ha estat sempre una activitat molt activa i molt important a la colònia de l'Ametlla de Merola. Tant abans com després de la guerra molta gent hi participava i s'havien fet moltes comèdies, algunes fins i tot s'havien representat a diversos llocs fins a 50 vegades, i quatre o cinc cops a l'Ametlla, com va ser la sarsuela de "Els bandolers de Cantallops". Durant la guerra no es va poder fer teatre, només es van fer algunes comèdies amb el mestre Comas. A més que moltes d'aquestes eren d'homes sols i dones soles, ja que, com en altres àmbits, no es podien barrejar.

Interior del teatre de l'Ametlla el 1935. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Fer teatre, va agradar més a algunes que a altres. Aquelles que els va agradar més, van participar en més obres. Des de petites ja començaven amb les hermanes a fer comèdies a l'Aspirentat, però tot i així, els nens i les nenes no ho feien junts. Algunes d'elles, quan van ser més grans ja no van seguir fent teatre perquè tenien vergonya o altres perquè "no m'agradava, des d'un dia que vaig sentir molts crits en un assaig. No m'hi vaig voler pas ficar allà, em vaig acollonir. CÈLIA", en canvi, altres en van fer molt, ja que l'afició del teatre els hi venia de ben petites, "una vegada ens van fer llegir un poema a tot els de la classe i jo vaig ser la que ho va fer millor (això durant el temps de la guerra). Llavors un dia que van venir els nacionals, el capellà va tenir la idea de que algú llegís una poesia i ho vaig haver de fer jo, i tot haver-me equivocat al principi, tot el demès ho vaig fer bé. Llavors ja em van agafar. ASSUMPCIÓ".

Obra de teatre, la qual ja era representada per homes i dones junts a l'any 1954. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Tot i que algunes no van tenir una participació molt directe amb el teatre, si que van ajudar d'altres maneres, com cosir la roba “que feia molta pudor de suat perquè no la rentaven, ja que deien que es descoloria i clar, quan planxaves tota aquella pudor se sentia encara més. CÈLIA”.

El teatre, igual que el cine, era censurat pel capellà de la colònia, que abans de que es representés una obra, retallava aquelles escenes que eren massa fortes o en canviava fragments sencers.

Amb el teatre, aquí a l'Ametlla es van crear els Pastorets, que des dels seus inicis van tenir una gran importància, i s'han fet molt coneguts.

Una vegada en temps de la guerra, van venir uns militars que van dir que farien una comèdia al teatre. I van fer una comèdia que tenia per nom "Nuestra Natasha" que per nosaltres va ser escandalós perquè era una noia que va tenir un fill, però buenu, resulta que ja era l'hora de començar el teatre i no venien, no començaven i el teatre estava ple de gent, n'hi havia també de Navàs. I llavors, va sortir un militar i va di, en castellà que aquí a la platea hi havia un senyor que toca molt bé el piano que si volgués pujar a tocar una mica per així no trobar tant llarga l'espera. I aquells soldats amb dos minuts ja van tenir un piano que quedava a sota l'escenari, a dalt. I va pujar el meu pare i va tocar. Llavors el meu pare era jove i en sabia molt. Quan va acabar de tocar la gent el va aplaudir molt i llavors es va aixecar un home, que era el meu tiet, germà de la meva mare, i va dir: “aquest és el meu cunyat!” tothom va riure.

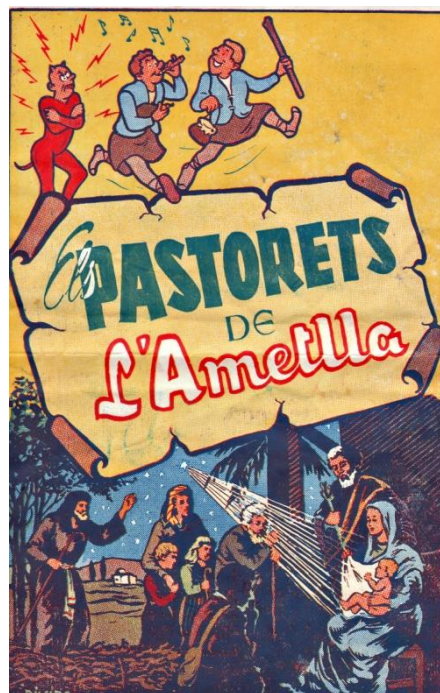
ASSUMPCIÓ

5.4.4. ELS PASTORETS

Relacionat amb el teatre, els Pastorets de l'Ametlla de Merola també han tingut sempre un paper molt important.

Moltes de les noies que habitualment no feien obres de teatre si que van fer Pastorets. Però aquests, no van ser sempre els mateixos, temps abans s'havien fet altres versions i els anys anteriors del 42 o el 43, només els podien fer els homes, ja que a aquesta data van demanar permís al bisbe Tarancón perquè la Mare de Déu fos una dona, perquè abans el paper el feia un home. Quan van començar a barrejar homes i dones la gent estava molt espantada.

Com també més va passar amb les obres de teatre, no es van poder els Pastorets durant la guerra, ja que estava prohibit fer actes religiosos.

Cartell que anuncia els Pastorets de L'Ametlla de Merola els anys 1953-54. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Moltes dones, quan jaes van poder fer Pastorets tant homes com dones, no en podien fer fins que no tenien 13 o 14 anys si no hi havia algú de la família que en fes. Llavors, ja començaven a ballar el ball de panderetes i d'esclaves. En canvi, n'hi va haver alguna dona entrevistada que en va poder fer abans amb el paper d'àngel que vola. Aquestes quan començaven, se'n anaven els diumenges a assajar les cançons al col·legi en una classe on hi tenien un piano, fet que els agradava perquè així podien sortir.

Grup de noies vestides de pastores i pastors per fer els Pastorets a l'any 1944. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Llavors quan podien fer Pastorets tant homes com dones, s'hi una dona es casava havia de plegar de fer pastorets, i cedien el paper a una altra noia “el seu paper me'l van donar a mi, però no m'agradava gaire, perquè hi havia totes les meves amigues que feien ballets i s'havien de canviar de roba i clar, jo no ho podia fer, i és el què t'agradava fer de jove. MONTSERRAT”.

*Teníem un majordom que era molt espavilat. I una vegada ens van fer rentar a tres o quatre, la roba dels pastorets, que era molt bruta. I hi van posar sosa a l'aigua a estovar i llavors, ens feien anar als menjadors on hi havia unes piques i ho havíem d'anar a rentar allà. I la sosa ens va encetar tots els braços i quan li vam dir al majordom ens va dir: "si que sou figures". Llavors vam haver-la de cosir, també vam haver fer la roba pels dimonis que ens va ajudar una filla del majordom, la Pura, que amb aquestes coses era molt espavilada. **ASSUMPCIÓ***

5.4.5. JOCS

Com a tot arreu i al llarg del temps, els nens i les nenes jugaven per passar-s'ho bé. A l'Ametlla, els nens en tenien uns jocs i les nenes uns altres, tot i que n'hi havia algun en el què jugaven tots plegats, però això sí, “fins que no vaig ser més gran no hi vaig jugar, als 12 o 13 anys. Però abans no, perquè tampoc t'hi volien, i no els hi volíem. CARME”. A més aquí a la colònia, alguns jocs es feien de nit, ja que no hi havia cap perill.

Jugar al carrer era molt habitual, i a uns jocs més senzills que els que podem tenir ara, també. Abans les nenes jugaven al sendro, un joc semblant a la xarranca “en que anàvem a buscar rocs a alguna runa per tenir el millor. MONTSERRAT”, a xapes, tot i que era més habitual amb els nens, a corda, a cuines als bagants, a rescats o a amagar, “com que em cansava ràpid, quan deien que jugaríem per tota la colònia jo me'n anava a casa i llegia un llibre perquè a mi això de córrer tant, tampoc m'agradava. CÀNDIDA”, també jugaven al rotllo a l'escola, en que de vegades, fins i tot, les hermanes hi jugaven, al “narro, narro mig”, entre d'altres. A l'estiu, però, encara es feien altres jocs que al llarg de l'any no era tant habitual jugar-hi, com era esquitxar-se al safareig o mullar-se quan passaven una mànega per regar les plantes. Tot i així, algunes nines també tenien, o una cuineta o una “lechería”, i també hi jugaven, encara que no n'eren moltes les que en tenien alguna. Sinó anaven a jugar a l'escola, que era el lloc on hi havia més joguines, moltes de les quals les passaven els reis. “Les nenes també jugàvem als jocs que deixaven els xicots, perquè feien com uns trons aquí dalt a la carretera i quan acabaven de jugar ens hi anàvem nosaltres. LOLITA”.

Els diumenges a la tarda, quan les nenes anaven a caminar amb les hermanes també jugaven a alguns jocs a dalt al pal “a contar els cotxes que passaven, que no teníem gaire feina a conta’ls. Portàvem clips dels cabells i els posàvem a la via del tren i quan passava els deixava ben esclafats, o amb una moneda, però de 10 o 5 cèntims. MERCÈ”.

A més dels jocs que habitualment només hi jugaven les nenes, de vegades aquestes també jugaven amb els nens. Amb ells jugaven a homes i dones, o el conegut com a “me quieres?”, en que es posaven els nens en una banda i les nenes a l’altre i llavors es deia “me quieres?” i si al noi li agradaves et deia que si, o sinó, no. També jugaven plegats a fer manetes, “ens posàvem a la cantonada, els xicots en una banda i les noies a l’altre, nosaltres trèiem la mà i ells ens la tocaven i havien d’endevinar de qui érem. En aquella època érem molt innocents. CÈLIA”. Però jugar amb els nens també era fer gamberrades, jugaven a amagar als horts, entremig de les mongeteres, i quan els enganxaven els hortelans s’enfadaven i els renyaven, anaven a la resclosa a agafar peixos, o amb uns ganxets de ferro que tenien les cortines, els espatllaven i amb agulles d’estendre ho feien servir de pistoles, o també jugaven tots junts “a tocar els timbres de les cases, allà al carrer Vell, com que queden les entrades i les portes una davant de l’altra, lligàvem un cordill d’una porta a l’altra i tocàvem els dos timbres a la vegada i quan volien obrir no podien. Sempre anàvem a les cases més rabiüdes. ROSALIA”.

5.5. ÀMBIT POLÍTIC I SOCIAL A LA COLÒNIA

5.5.1. ABANS DE LA GUERRA

Les dones entrevistades, tant les que van viure en aquest període com les que no, el que tenen més present en el temps anterior a la Guerra Civil, és el que passava a les nits amb els portals. Cada nit aquests quedaven tancats e una hora determinada i si algú, sobretot els nois, ja que les noies no s’hi trobaven, arribaven tard perquè havien anat al cine o venien a treballar, havien de saltar el portal i l’endemà ho sabia tothom de la colònia, perquè els tenien apuntats en una llista. Llavors havien d’anar a veure el capellà i al director per explicar què els havia passat. Si això passava, i a més aquell no era gaire bon treballador de la fàbrica, el feien fora aviat. “I et deien t’has quedat fora del paradís sense casa i protecció. ÀNGELS”. “Si jo hagués arribat tard ja m’haurien despatxat i no hauria pogut cobrar la jubilació, perquè sempre anava tard. ROSA”.

També, alguna recorda que li havien explicat, les ties Malitones, que quan eren petites, és a dir, forces anys abans de que es produís el conflicte, van entrar a treballar quan només tenien 7 anys, 12 hores diàries, i si venia l’inspector, s’havien d’amagar perquè no les trobessin, ja que treballar tantes hores a la seva edat no es podia fer. En aquella època, més o menys, també hi havia algunes noies que venien de fora a treballar i com que no tenien casa,

s'estaven amb les monges, on hi tenien habitacions i una cuina per tal d'acollir aquestes treballadores de la fàbrica.

Altres recorden com un any abans de que es produís la guerra ja van matar un capellà, el de Navàs, temps en que es deia que es declararia l'estat català. "El meu pare ens va dir: "veniu a escoltar la ràdio que això portarà història." El 5 d'octubre o el 6 ja van venir aquí a l'Ametlla dient que havien mort el capellà, però llavors encara faltaria un any perquè esclatés la guerra. ASSUMPCIÓ".

Altar i bancs de l'església que hi va haver fins el 1936, quan es van cremar al començar la guerra. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Les meves padrines m'explicaven molt això del tema dels portals perquè tenien una germana que s'escapava sempre i va marxar de casa i tot. Un dia la vam

*anar a trobar a Mallorca. Això ho va fer perquè la van posar a treballar quan només tenia 7 anys, ella només tenia ganes de jugar i els encarregats li fotien cops de rodet, llavors se'n anava a Navàs a ballar, i quan arribava l'havia d'obrir el sereno, i l'endemà cridava al capellà, a les monges, al director i a casa seva l'estovaven. Aquell capellà sempre feia sermons i clar, com podia viure ella d'aquesta manera?, doncs va marxar. **DOLORS***

5.5.2. GUERRA

La guerra va ser un període força dur per la gent de la colònia, sobretot per aquelles dones que ho van viure.

Durant la guerra es va passar molta gana, però hi havia gent que no en va acabar mai de passar, perquè s'espavilaven per aconseguir diners o menjar "la meva mare feia camises d'home i les venia a pagès, entregava llet per la botiga i a més quan mataven xais i porcs, ella i una altre, els netejaven, els treien els budells... feien de bugaderes. ROSA", però tot i així galetes o laminadures no n'havien pogut menjar mai, perquè no n'hi havia. Hi havia famílies que van passar molta més gana, com eren aquelles "que tenien l'home que havia desertat per no haver anat a lluitar ni a una banda ni a l'altra, que vol dir que no li donaven feina a la fàbrica, per tant, no podia treballar i així no cobrar diners. No tenia res. Els qui eren rojos van dominar un temps a la fàbrica, la van col·lectivitzar, però els qui eren de dretes, els nacionals, no els van donar feina. Per sobreviure, els veïns s'ajudaven entre ells, ara un ajudava aquest, ara aquest ajudava a l'altra, i així, però sempre passant gana. FRANCISCA". Per això, degut a la gana, i que la gent volia menjar, molts anava a favor de Franco, dels nacionals, tot i que també hi havia forces republicans, i alguns altres de neutrals, que no anaven a favor ni d'uns ni dels altres.

L'Ametlla no va ser mai un camp de batalla, però sí que van passar els nacionals per la colònia i es va produir un tiroteig entre els dos bàndols. També se sentien les bombes com bombardejaven algun lloc proper a la colònia, i això provocava por a la gent. "La meva mare ens feia anar al llit perquè no ens

espantéssim. ROSA”. Quan se sentien els bombardejos feien anar els nens a amagar-se a sota el cafè, on hi havia el rec vell, o sinó estirats a dalt al camp, i feien posar-los un bastó a la boca per tal de que si explotés una bomba no els fes mal a les orelles. Els nacionals van haver de passar per l’Ametlla, degut a que el pont de La Granota el van ensorrar, així que van haver de passar per la palanca per poder marxar. Aquests, com s’esmenta anteriorment, també van provocar un tiroteig amb els republicans, els nacionals a dalt a la carretera i els republicans a les muntanyes de davant que es retiraven. “A nosaltres ens deien: “amagueu-vos a l’habitació del mig perquè no us toquin, poseu-vos a sota el matalàs”. Tots ben arrupits quan se sentia els sorolls del tiroteig. Com ens podia tocar una bala, érem ben innocents. MARIA”.

Tot i que no es va produir cap batalla important, els nacionals van entrar un diumenge al matí a la colònia i volien cremar la fàbrica i per això els de la fàbrica van dir que la gent anés a buscar peces de roba. “Jo vaig anar-hi, i tinc ben present que mentre pujava la pujada amb una peça de roba, va passar un cavall i un soldat i va tirar un tiro a l’aire allà a prop meu. ASSUMPCIÓ”. A la tarda ja van entrar, i a la nit la van voler cremar, però el que anava per cremar-la el van matar a darrere el cafè, davant dels horts. A part d’aquest, també en van matar un altre, i també un home de Gaià, que treballava a la fàbrica i era roig i s’encarregava del futbol, un dia que tornava de treballar. Els republicans, en canvi, van cremar els bancs de l’església “els van fer el meu pare i el meu padrí, i sé que el meu padrí ens va fer pujar a sobre un banc perquè ho recordéssim. ROSA” i van matar el capellà de la colònia, el mossèn Barniol, quan ja havia fugit. “Van matar un parent de la meva mare que era capellà i el van matar durant la Setmana Tràgica. ÀNGELS”. Les monges també van haver

de fugir, tot i que les dones entrevistades recorden que n'hi va haver tres que es van quedar en un pis de la Mercè de cal Correu, l'hermana Montserrat, l'hermana Antònia i una altra, però no anaven vestides de monges, sinó com totes les altres dones de la colònia. També van cremar els portals, però només el principal, el de davant, els altres dos, el del carrer Montserrat i el del cafè, van funcionar com sempre.

Moltes dones expliquen que els seus propis pares o altres homes que vivien a la colònia van haver de marxar, escapar-se o anar a la guerra. La majoria dels que van fugir eren del bàndol nacional, alguns es van amagar a camps de les cases de pagès i feien uns forats al terra i s'estaven allà i la gent de les cases els portaven menjar "els meus avis eren de la Plana, i allà amagaven a la gent durant el temps de la guerra, i per què les dones els poguessin veure o saber que hi havia el seu marit, penjaven una peça de roba blanca a la finestra. Llavors, les dones anaven cap a la Granota amb la canalla per poder veure els nens des d'allà. CÈLIA", altres van haver d'exiliar-se cap a França perquè els volien matar "un dia que eren a treballar a sobre la resclosa, hi va anar el Cassimiro i els hi va dir que uns quants d'aquells que eren allà, inclòs el meu pare, que havien de marxar perquè els venien a buscar. CÀNDIDA", i d'altres van anar a lluitar al front, la majoria dels quals, van anar a lluitar a favor de la República.

Malgrat la penúria de la guerra, hi havia gent que es va sentir feliç, i de misèria se'n va passar, "però com que tots en passàvem doncs llavors no li donàvem tanta importància. ANTÒNIA"

Dinar que es va fer el 1939 per celebrar el final de la guerra.
 FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

A casa meva havien vingut a fer registres perquè tenia dos germans que eren capellans. Un era a Amèrica i l'altre era aquí a vora Sagàs, i com que es va haver d'escapar va venir cap aquí a casa, i a casa li vam dir que no s'hi podia estar que l'agafarien. I la meva mare, l'endemà que va arribar, va dir que anirien a Barcelona, perquè allà com que hi ha tanta gent, seria més difícil que l'agafessin que no pas a un lloc petit com l'Ametlla. I el va portar a casa un oculista a veure si el volia, però aquell oculista estava ben espantat i va dir que no, però va dir que farien veure que l'havia operat de l'ull. Li van embolicar bé un ull, i la meva mare li va buscar una pensió i va dir que aquest home s'havia d'anar a curar cada dia perquè tenia molt mal a l'ull i que potser podria quedar cec. I sí, cada matí marxava i se'n anava a veure l'oculista i com que ja sabia de què anava, el meu tiet es tancava en una habitació a dir el rosari i això. Van

*venir dues vegades a casa a registrar-nos a veure si hi era, i deien al meu pare que si el trobaven se'l emportarien a ell i tot, però com que no el teníem doncs mira. Mai el van trobar. **ASSUMPCIÓ***

*Me'n recordo molt el dia que van venir a buscar el meu pare per anar a combatre a la guerra amb el bàndol republicà, on un camió els va anar a buscar a davant del portal que havien destruït els primers dies de la guerra. I jo i el meu germà el vam anar a dir adéu mentre pujava al camió i llavors marxava mentre ens deia adéu amb la mà. El meu pare, però no s'hi va estar gaire a la guerra, també el van empresonar, però al cap de poc va tornar a venir. **MARIA***

5.5.3. POSTGUERRA

Com en el temps de la guerra, durant els primers anys del Franquisme es va passar misèria, fins i tot algunes dones consideren que en van passar més que durant la guerra, però en canvi, la majoria, diuen que no van passar mai gana, encara que no podien menjar tot el què volien perquè escassejaven certs productes i tampoc es podien comprar vestits gaire sovint, tot i que expliquen que els reis sempre van passar alguna cosa, més o menys, però sempre alguna cosa.

Durant els primers anys del franquisme, la gent per aconseguir alguna cosa per menjar anaven a cases de pagès a demanar menjar per tot l'any, però expliquen que no en tenien ni per uns quants dies, a més, per anar-hi, havien de caminar moltes hores. Altres com "la meva mare el que feia era agafar el tren i se'n anava tres o quatre dies, i quan tornava ho feia amb un sac ple de menjar, i també portava oli perquè aquí en mancava. MARIA". Tot i així, la gent de les cases de pagès portava alguns productes per vendre a la botiga de la colònia. Com va passar durant la guerra, la gent de la colònia va utilitzar unes monedes, que eren fetes de cartronets i que no tenien cap valor "això era molt feudal, l'amo pagava amb el caler propi, ho anava a comprar a la botiga, que era seva i s'ho quedava a casa. ÀNGELS", o també donaven el menjar de ració, en que s'utilitzaven unes cartilles que les presentaven a la botiga i segons la gent que vivia a casa, els donaven la quantitat que tocava i els timbraven la cartilla, però, s'havia de pagar el preu que marcava i si sobrava menjar s'havia

de tornar a la botiga. També, a l'Ametlla hi havia horts, i la gent que en tenia, allà hi tenia bestiar que ajudava a passar una mica la misèria de la postguerra.

Moneda utilitzada a la colònia durant el temps de la guerra i els primers anys del Franquisme. Aquesta moneda no tenia valor. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Degut a la misèria, el mestre va demanar que als nens i les nenes els donessin menjar cada dia, fet que els hi van permetre, i van anar a baix al menjador de la fàbrica i els donaven el dinar i el sopar els dies de cada dia, menys els diumenges. Aquí, menjaven mongetes corcades, vedella que arribava en pots, llet en pols, i altres coses, fet que ajudava molt a les famílies, ja que així podien assegurar-se que els seus fills no passaven gana. A més, molta gent, com que no tenia diners, mirava de trobar recursos per estalviar-ne. Quan sortien de la fàbrica, se'n anaven a buscar llenya al bosc i la utilitzaven per cuinar, ja que s'escalfaven amb una estufa, o se'n anaven a sota la palanca, feien pilons de sorra i amb un sadaç, la feien marxar i en quedaven trossets de carbó.

Llavors en aquella època, a la fàbrica també van deixar fer jornal i mig, o sigui 12 hores diàries de treball per així poder guanyar una mica més de diners, a

més els dissabtes també treballaven i només eren els diumenges els dies de festa.

Un cop acabada la guerra, també es va produir el període anomenat “temps de silenci”, en que un grup d’homes que durant el conflicte van estar a la presó, quan en van sortir i van tornar, no van dir res, no van voler explicar res del què els havia passat, a més que estaven en una dictadura i no podien parlar d’aquests temes.

A moltes dones, que no van viure la guerra, quan eren petites no se’ls va explicar res o gairebé res del què va passar durant aquesta, ja que els pares no volien que es preocupessin pel què havia passat en entorn tan general com familiar i les conseqüències que va portar. “A mi no m’explicaven res de que el meu pare era republicà, què passava amb els nacionals o què va passar, perquè no diguéssim res i no ens fessin mal. Quan vam ser més grans llavors, ja ens van anar explicant més coses. JOSEFINA”.

Un cop acabada la guerra, el Casimiro, l’home del qual se’n ha parlat a l’apartat anterior, li van donar la fonda de la colònia on hi anaven a menjar i a dormir els muntadors que venien a la fàbrica, o per la Festa Major hi anaven a dormir els músics que venien a tocar, com a recompensa de l’ajuda que va aportar a la gent de la colònia durant el temps de la guerra.⁹

Tot i així, com s’explica a l’apartat de la guerra, moltes recorden haver sigut felices. “Jo m’hi vaig sentir feliç perquè va ser un moment en que tothom era molt desgraciat, així com que tots ho érem doncs llavors ja et seties feliç. ÀNGELS”.

⁹ explicat a la pàg. apartat:

Un cop acabada la guerra, tot i que hi hagués un primer període de misèria causat per aquesta, es van tornar a fer moltes de les activitats que s'havien dut a terme fins a les hores a la colònia, totes les festes religioses, o la Festa Major es van tornar a celebrar i amb aquestes, també les sardanes “i mira que deien que Franco va prohibir ballar sardanes, i jo la veritat mai n’havia ballat tantes com abans. ASSUMPCIÓ”. Més endavant, es van introduir noves celebracions i activitats a la colònia.

Aquesta nova etapa també va significar dirigir-se en àmbit públic, a partir de llavors, en castellà, encara que a la colònia, excepte a l’escola i en algun altre àmbit, el català era molt present a la vida de la gent.

5.5.4. FRANCO

Quan es parla de Franco, totes les dones que vaig entrevistar, totes, en treuen les mateixes conclusions, totes pensaven el mateix, excepte, la Rosalia, que ja des d'un primer moment "pensava que aquest home era un dictador, que era dolent, perquè havies de fer el què ell et deia, no et deixaven parlar en català, només en castellà, ens van fer fer els serveis socials com els de la Falange i als nois els feien fer el Servei Civil. En canvi hi havia les hermanes ens en parlaven bé. ROSALIA".

Totes les dones no se'n van adonar de que Franco va ser un dictador i que va matar a molta gent fins que van ser més grans. Va ser llavors quan van anar descobrint per elles mateixes que Franco no era tan bo com semblava "segons el meu pare Franco era un heroi, segons les hermanes un heroi, segons tothom un heroi, i a mi com que ningú m'havia dit el contrari, doncs era un heroi, però és clar, després de sortir de l'ou i te'n vas i t'obres al món, llavors això de que ens havia salvat, res. Ens havia portat a la ruïna, i llavors va fer patir a la gent que eren de la República. ÀNGELS". Abans, el veien com un Sant o com un Déu, ja que tothom, o gairebé tothom a la colònia en parlava bé d'ell i malament dels republicans, que eren els dolents, ja que van cremar esglésies, matar capellans i perseguir religiosos. En canvi deien que Franco era bo perquè va fer que les esglésies tornessin a funcionar i a més va donar la jubilació i va posar la Seguretat Social.

Elles, també coincideixen en que si no van saber el què realment era i el que havia fet Franco, va ser perquè a l'escola només se'ls deia que ell era bo, i la

versió dels d'esquerres no s'explicava, a més, només hi havia la ràdio, en la qual només n'escoltaven la novel·la, i els diaris, que al ser tots franquistes només parlaven bé de Franco, i la premsa estrangera tampoc n'arribava.

Tot i les clares coincidències de gairebé totes les dones respecte a Franco, algunes pensen que fins i tot aquest va ser bo per alguna cosa, com que potser no es feien tantes bestieses quan ell estava al poder i que haurien pogut passar si els republicans haguessin estat al poder. Però tot i així, moltes d'elles pensen que no van partir durant el règim franquista, i que ho haurien fet si haguessin sabut realment el què passava. "Haviem de treure la bandera i cantàvem de cara al sol, però nosaltres contentes, tot això no ho veiem com una cosa franquista, sinó que cantàvem una cançó i la que treia la bandera podia entrar una mica més tard. Nosaltres ens miràvem això i no què significava la bandera. JOSEFINA".

5.6. ELS AMOS

Moltes dones, sobretot aquelles que són més grans, asseguren que no es pot dir res dolent dels amos, que els hi van donar tot i es portaven bé amb la gent de la colònia. N'hi ha d'altres, però, sobretot aquelles que són més joves, que tot i que també pensen que l'Ametlla tenia bons amos, els trobaven més distants, d'una altra categoria, com uns déus, "jo els veia com uns déus, bé no eren déus, eren els amos, la paraula ho diu ben clar, els amos. CARME".

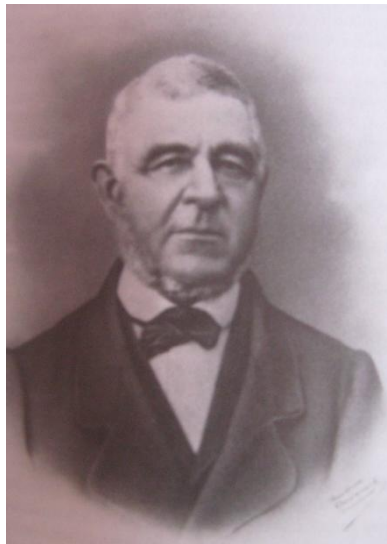

Torre dels amos de l'Ametlla de Merola. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametllade Merola

Tot i així, es considera que van ser uns bons amos, ja que si s'estava malalt, deixaven plegar als treballadors durant el temps que calgués, i ho pagaven tot ells, o si algú es moria també se'n encarregaven ells. "Quan jo era petita la meva mare va agafar un càncer i a Manresa encara no operaven i se'n van encarregar els amos de portar-la a operar a Barcelona, la van anar a veure sempre, se'n van preocupar per tot. CÈLIA".

Per reis, els amos també portaven moltes joguines que eren per l'escola, i amb les quals llavors, els nens i les nenes hi podien jugar.

Sembla que els amos en un primer moment es relacionaven bastant amb la gent de la colònia "ens agradava que vinguessin perquè podíem anar a baix als jardins a jugar amb els seus fills i podíem jugar a tot allò que nosaltres no teníem. ROSA", llavors durant una època van anar posant distàncies, i no es relacionaven gaire amb la gent de la colònia, "els fills dels amos tampoc els deixaven relacionar-se amb els d'aquí, només podien venir per anar a missa. ÀNGELS", però més tard les van anar retallant, "tenien el seu reservat a l'església, però a mida que van anar passant els anys, els amos ja es van anar asseient als bancs com tots nosaltres, i van anar retallant les distàncies amb nosaltres com quan érem petits. MERCÈ".

Mateu Serra i Tauran, fundador de la colònia. FONT:
Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Aquests solien venir a la colònia a l'estiu i per festes, per Setmana Santa, per Festa Major, entre altres. Quan venien, corria la veu a la colònia dient que els

amos havien arribat i les dones se'ls miraven perquè deien que eren guapos, i també espiaven què feien i els vestits que portaven les mestresses. Quan arribaven, expliquen que ho feien amb totes les criades que tenien, que anaven vestides amb uns vestides blancs que els havien de portar per estar-se a la colònia, i per anar a missa. També es deia que quan arribaven anirien a donar una volta per la fàbrica, “quan hi havia l’amo a la fàbrica, semblava que li haguessis de fer reverència. JOSEFINA”. Ells també eren els únics que tenien cotxe en tota la colònia, el Matis, que era com l’anomenava la gent, i quan arribaven, els nenes l’esperaven i el perseguien fins a baix a la fàbrica, però fins que no en van tenir, diuen que l’amo havia vingut a l’Ametlla des de Barcelona amb bicicleta.

Els amos també eren unes persones molt catòliques, eren creients i practicants. A l’església tenien un reservat. No s’asseien amb la gent de la colònia, sinó que apareixien com unes ombres en aquest, en el què la cara els quedava tapada per una balla. Quan sortien de missa, primerament, havien sortit a conversar amb la gent de la colònia, però llavors va haver-hi un temps en què van parlar-hi poc, encara que amb els encarregats i el director ho feien més, però amb els treballadors, ho feien puntualment per alguna festa com la Festa Major, en que alguna vegada havien ballat alguna sardana amb aquests.

Durant la guerra, els amos van haver de fugir a Sant Sebastià, on era lloc ocupat pels nacionals. Això ho van fer degut a que els republicans, que llavors van col·lectivitzar al fàbrica, els volien matar. “Quan es va acabar la guerra, els republicans es van haver de retirar perquè sinó els haurien mort, i en aquell moment eren els que tenien la fàbrica. Quan van arribar els amos, ja se la van trobar per ells. MARIA”.

Aquestes dones també recorden que alguna vegada els havien anat a cantar caramelles, se'n recorden que una filla de l'amo els portava xocolata quan venia, la "Xocolata Batanga" i també que els anaven a felicitar pels sants dels amos i així aquests els hi donaven caramels.

Així doncs, encara que algunes els trobaven distants i d'altres no tant, moltes coincideixen, com s'ha dit abans en que van ser bons amos, "el meu pare els tenia molt ben considerats perquè deia que els havien donat tota la seva vida, i d'aquesta manera ho teníem tot, anàvem estrets com tothom però no ens faltava de res. CARME", i una altra cosa important, ells van fer possible que en temps en què la cosa no va anar gaire bé a la fàbrica, la gent que treballava a l'Ametlla cobrava i mai es van haver de fer vagues a causa d'això.

*Jo vaig anar a la festa del bateig d'un fill dels amos, que va néixer aquí a l'Ametlla i el van batejar. Es deia Jordi el nen. Les hemanes i totes les nenes vam anar a veure el bateig i llavors ens van dir que baixéssim que ens donarien confits. Llavors va baixar una criada i va cridar a gent que coneixia i ens van fer entrar a dins a menjar xocolata desfeta. **ASSUMPCIÓ***

La meva mare hi havia tingut relació perquè havia hagut de baixar a baix a ca l'amo a fer cortines o alguna cosa d'aquestes, però la mestressa va deixar de pagar-la i la meva mare tenia la il·lusió de cobrar allò que havia fet. És a dir, també es feien valdre els seus drets. Va ser llavors quan havien adornat les habitacions de dalt i com que la meva mare tenia molt bon gust, amb poques

coses de cotó, doncs li deien fes-nos això fes-nos allò i ella els hi feia. Ells sempre tenien la raó. ÀNGELS

5.7. LA COLÒNIA

L'Ametlla de Merola ha estat sempre una de les colònies de la zona més poblades, en la que, als principis d'aquesta, havien viscut fins i tot, dues famílies en una mateixa casa i unes 720 persones els anys 40-50. També és un lloc, com totes les colònies tèxtils, que sempre hi ha hagut soroll a causa dels talers.

Algunes com l'Àngels, consideren que la vida a la colònia, des de els primers anys fins al llarg del Franquisme, ha estat un lloc molt feudal, que encara que et donessin feina assegurada, no havien hagut de passar mai molta gana i hi haguessin moltes activitats culturals, donaven el mínim als treballadors per tal de que no es revelessin i fossin bons treballadors i bons cristians. "Nosaltres vam viure al mateix temps el franquisme, el paternalisme dintre les cases i una església catòlica terrible. ÀNGELS".

Amb això, totes les dones entrevistades, excepte la Carme, els va agradar viure a la colònia, excepte ella, que es sentia oprimida i sense llibertat vivint aquí durant l'etapa de la seva joventut.

Les altres dones, expliquen que a la colònia hi van viure bé, potser perquè ja hi havia nascut i en canvi " aquestes dones que venien de fora llavors trobaven el canvi del poble a la colònia, però nosaltres ja hi estàvem fetes. MARIA", o perquè aquí ja ho tenien tot, "anàvem al col·legi, cantàvem, ens ensenyaven moltes coses, fèiem teatre, jo tinc bons records de tot això. LOLITA". Aquestes, no es senten que els faltés llibertat, sinó que tenien llibertat perquè podien anar a altres pobles a ballar i a les festes majors, encara que potser no tenien molta

necessitat de sortir, degut a que ho tenien tot a la colònia, feina, casa, cine, teatre, i tot d'activitats que ja tenien a la gent ocupada.

Així doncs, en general, la gent pensa que “s’hi vivia bé a la colònia. ASSUMPCIÓ”, i com que moltes de les dones ja hi van pujar, ja els hi agrada viure, encara que a algunes consideren que és millor ara “en què ningú és amo de ningú, tothom és igual, a diferència d’aquella època on es veien les diferències entre si erets o no encarregat, director, etc. ÀNGELS”.

Vista aèria de l'Ametlla de Merola de l'any 1945. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

5.8. ALTRES

5.8.1. PISOS DE LA COLÒNIA

El lloguer dels pisos de la colònia costaven uns diners d'acord amb els metres quadrats que tenia el pis, que llavors cada mes l'havies d'anar a pagar a baix a la fàbrica. El preu dels pisos era molt econòmic i a més tenia uns serveis, si s'espatllava alguna cosa, t'ho venien a arreglar, sense haver de pagar res, com passava amb el metge, que els amos el pagaven i anava a visitar el malalt a casa. Però tot això es va deixar de fer a partir del Conveni, en que van apujar els preus i aquests serveis es van anar perdent de mica en mica.

Quan algú es casava et donaven un pis més petit i a mesura que tenies més fills te'n donaven un de més gran, però hi havia l'hereu que era el que es quedava amb el pis dels pares i per això, hi havia vegades que en una casa hi vivia molta gent.

Tot i el poder viure en un pis, qui en portava la gestió i funcionament d'aquest era la dona que s'encarregada de fer totes les feines de casa, cosir, rentar, netejar, etc. “com que vivia amb els meus pares i les meves tietes, moltes coses d'aquestes no les havia de fer. ASSUMPCIÓ”.

5.8.2. ALTRES ACTIVITATS

Els homes eren els que normalment anaven al cafè, les dones si no hi anaven és perquè aprofitaven per fer les feines de casa.

A l'estiu es sortia al carrer a prendre la fresca, els veïns feien junts el ressopó i s'explicaven coses. De vegades, alguns diumenges s'anava a passar el dia a la font amb tota la família i alguns amics de la colònia.

Família dinant a la font de Sant Ramon.
FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

La gent també anava al riu, i el mes de maig anaven a Navàs a ballar sardanes cada diumenge al vespre.

Després de la guerra es van començar a fer diverses activitats per a la gent de la colònia, com van ser el futbol i el bàsquet, exclusivament per els nois, ja que

les noies només feien gimnàstica al col·legi amb les hermanes perquè se'ls podia veure les cuixes.

5.8.3. BOTIGA

La botiga de l'Ametlla era com un petit supermercat que podem conèixer avui en dia, on hi venien tot l'imprescindible per tal d'abastir les necessitats bàsiques de la gent. Venien peix, però només els divendres, carn i llet de les vaques de la casa de l'Alzina, en que donaven uns números i a la botiga donaven les ampolles segons el número que es tenia, i hi havia diaris, fet poc habitual, ja que a les altres colònies no n'hi havia, només a l'Ametlla. També venien estris de cuina i per Nadal hi havia un aparador amb tot de joguines per la canalla.

5.8.4. REIS

Anys abans, durant el Franquisme, els reis passaven per l'Ametlla de nit i damunt de cavalls, en que l'amo i els encarregats els acompanyaven amb entorxes.

Els reis acostumaven a passar joguines a l'escola, que a la fi i el cap les pagava l'amo. A les nenes una vegada els van passar un cricket i als nenes sempre els passaven pilotes. Però llavors cadascuna demanava a casa una joguina i res més, ja que en el temps en que vivien era un temps difícil i no se'n podien comprar moltes.

Arribada dels reis a la colònia. Antigament anaven damunt d'un cavall. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

*La vegada que vaig descobrir qui eren els reis estava a l'escola perquè abans quan venien ens tancaven allà i pintaven els vidres de color blanc perquè no els poguéssim veure. Els reis els vestien allà amb els xicots i jo vaig anar al lavabo, que abans li dèiem el escursado, i quan hi volíem anar ens donaven unes anelles que les havíem de penjar a la porta del vàter que volien dir que hi havia algú a dintre i quan acabàvem l'havíem de tornar a l'hermana. Doncs jo com que no em van veure me'n hi vaig anar i vaig veure els reis com sortien vestits d'allà sota. I llavors quan vaig passar pel terrat em vaig trobar amb la Montserrat Pérez que em fa fotre una castanya i em va dir: "no ho saps que aquí no hi pot anar la canalla?". També es coneixia l'avi de Cal Poll que feia de vano, i sempre portava el vestit que duia per fer Pastorets i llavors estàvem uns quants cridant: "guaita l'avi de cal poll!" i els grans ens deien: "calfeu, això són uns quants que es vesteixen per fer companyia amb els reis" i nosaltres: "buenu, buenu". **CÈLIA***

*La primera vegada que vam tornar a passar els reis jo tenia 7 anys, i ens van dir que féssim una carta i demanéssim el què volíem, doncs el què hi vaig posar va ser 1 kg de pa blanc perquè no n'havia menjat mai, només n'havia sentit a parlar, ja que el que menjàvem era pa moreno. I me'l van portar me'l vaig menjar durant tota la setmana. **DOLORS***

5.8.5 ROBA

Igual que passava amb les joguines, la roba que portava la gent tampoc es canviava molt sovint, sinó que normalment es tenien dos vestits, un d'hivern que se'l compraven per la Festa Major, i un altres d'estiu, que se'l compraven per Setmana Santa, i això s'hi s'havia crescut, perquè sinó s'aprofitava el que es tenia de l'any passat.

A les noies a partir dels 12 anys els hi feien portar mitges, fet que a elles no els agradava gaire.

*Quan la meva mare tenia la setmanada doble havia d'anar a Navàs a comprar roba interior, perquè era l'únic que si que ens havíem de canviar. El vestit de la comunió va ser el mateix per tots. **MONSTERRAT***

5.8.6. HIGIENE

Abans no hi havia dutxes i per tant la gent no es rentava tant com ara, sinó que hi havia un safareig a cada casa, i les noies per rentar-se ho feien a l'aixeta, i llavors “sempre hi havia algun xicot com venia a espiar-te, i ens queixàvem dient: “ja podeu tancar bé que ha vingut un xicot a espiar”. CÈLIA”.

5.8.7. AMOR

Abans, quan els joves s’anaven fent grans i sortien les noies amb els xicots d’aquí la colònia, anaven a passejar pel Camí Negre, però només podien anar fins al pont dels Enamorats, d’aquí el nom, ja que si anaven fins els Bagants era mal vist.

Camí Negre i Pont dels Enamorats. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

5.8.8. XAFARDERIES

A la colònia, com a tots els llocs petits, hi havia molta xafarderia, que es feia sobretot al safareig quan les dones hi anaven a rentar la roba.

Alguna d'aquestes xafarderies va ser que una vegada aquí a la colònia "hi va haver un matrimoni que no es va arribar a consumir perquè la nit de bodes la dona va tenir un fill. No ho sabia ningú, ni la gent tampoc se'n va adonar compte perquè anava amb un vestit que no se li notava, Això vol dir que l'assumpte sexual hi era, inclús a la fàbrica. DOLORS", o que una vegada es "va intentar posar una casa de prostitutes a dalt a la carretera i les dones d'aquí es van revelar i van abutxar a l'home que ho va proposar. Els homes quan volien fer ús del servei anaven a Gironella. Hi havia molta ignorància en aquest tema. DOLORS".

5.8.9. HORTS

Durant el temps de la guerra, els republicans que tenien hort els van fer anar a l'altra banda del riu, perquè així podien parlar més lliurement dels assumptes de la guerra, ja que sinó els podien sentir els que anaven a favor del bàndol nacional, ho podrien anar escampant, i els perjudicaria.

Vista dels horts de la colònia en primer pla, seguit de la colònia, i al fons el poble de Galera. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

5.8.10. COTXE I TELÈFON

El Matis era el cotxe de l'amo i era l'únic que hi va haver a la colònia fins que van haver-hi els taxis a Navàs. Aquest cotxe normalment el portava un treballador de la fàbrica, però de vegades també el portava el director per anar a Ripoll, a casa de la seva dona, i quan hi havia d'anar, feia repassar el cotxe a la fàbrica.

Llavors si volies trucar s'havia d'anar a la porteria de la fàbrica, que era l'únic lloc de la colònia que hi havia telèfon.

5.8.11. INNOVACIONS

Va ser a l'any 62, quan ja hi va haver una pujada econòmica a tot l'estat, quan es va comprar el primer televisor a la colònia, que el van posar a l'Aspirentat i amb el qual van formar un club per poder-lo anar a veure. Després, la gent ja en va anar comprant, els primers van ser els de cal Conangla, i a partir d'aquí, altres famílies.

Llavors van ser una gran innovació les neveres, que primer eren de gel, i hi havia un home que passava per les cases i venia les barres. També ho van ser les rentadores, que les d'aquí l'Ametlla les van fer dos operaris de la fàbrica, un electricista i un manyà.

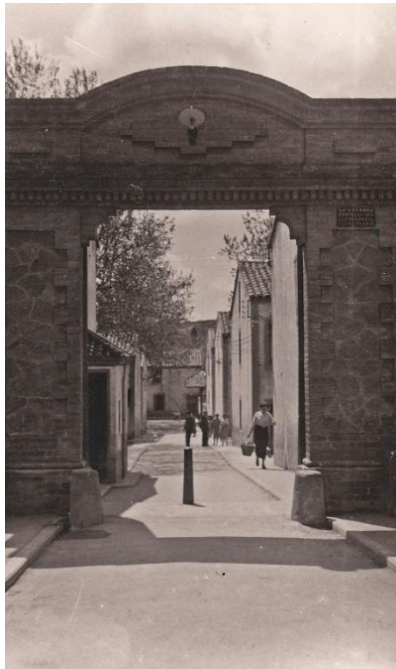

Gel que es posava a les neveres de les cases per fer-les funcionar. Això es va fer fins el 1957. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola.

5.8.12. PORTALS

A causa dels portals, hi havia dones que expliquen que se sentien oprimides perquè aquests es tancaven, encara que d'altres això no ho pensen perquè com que a les nits no sortien no els feia res que hi fossin o no.

Tot i així, si que hi havia el sereno, que cada matí anava a tocar porta per porta a aquella gent que s'havia de llevar d'hora per anar a treballar a la fàbrica el torn del matí.

Portal principal de la colònia que hi va haver abans de la guerra. Fotografia del 1933. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

5.8.13. ALTRES ANÈCDOTES

5.8.13.1. ESCOLA

Me'n recordo que quan anava al col·legi, com que no m'agradava, la meva mare m'hi feia anar i jo anava corrents fins a la cantonada i llavors com que ja no em veia, hi anava a poc a poc. **ROSA**

Com que em feien quedar a sopar al col·legi, un dia em vaig menjar les Maria del fill del director i em van castigar molt fort. Les monges van avisar a la meva mare i li van dir que jo seria una lladre durant tota la meva vida per haver-me menjat aquelles galetes. Llavors la meva mare es va fer un tip de plorar i va venir la senyora Maria, que era la directora i va anar a renyar a les monges i els hi va dir que allò era una cosa de canalla. **CÈLIA**

5.8.13.2. FÀBRICA

Com que m'agradava molt dormir, sempre anava tard, feien missa i no hi arribava mai. Quan vaig haver d'anar a treballar em van posar al torn del matí, i la hermana Anna Maria em va dir que ja m'estava bé. "Com que no arribes mai a missa, ara t'has de llevar més d'hora". Entrava a treballar a les 6 del matí.
ROSA

Quan s'acabava de treballar tothom s'havia d'anar a confessar. Com que hi havia molta cua, jo m'escapava quan treballava i me'n hi anava, i un cop em

vaig trobar amb l'encarregat i em va demanar: "d'on vens tu ara?" i jo li vaig dir: "de confessar" i ell em va respondre: "ja et confessaré jo ja". **FRANCISCA**

5.8.13.3. ESGLÉSIA

Una vegada quan era petita vam anar al rosari, i jo i una altra vam sortir les primeres i vam tancar la porta de missa i llavors no podien obrir. Nosaltres ens vam escapar, però llavors ja ho vam pagar ja, no sé pas quantes vegades: "això no ho faré mai més". I totes jugant a baix a ca l'amo i nosaltres a escriure que ni a l'hora de sopar vaig acabar, que la meva mare em va haver de venir a buscar i tot. **ROSA**

A vegades a casa meva dèiem el rosari esgranant mongetes, i estàvem tan cansades que el meu pare s'adormia. Estàvem a mig rosari i nosaltres com que ja estàvem cansades li dèiem: "Gloria!" I ell: "glòria amb el nom del pare del fill i del esperit sant amén", i ja l'haviem acabat i el meu pare: "segur que ja està?" i nosaltres: "si, si que ja està". Això era molt pesat. A més a les dotze del migdia tocaven l'oració i llavors la gent parava de fer el que feia, i es posava a dir l'oració. I la taula també es beneïa i el pa també. **ÀNGELS**

5.8.13.4. GUERRA

Les noies abans de casar-se es feien totes la seva roba, les camises de dormir, etc. i un dia una meva tia va dir: "per què no fem roba i llavors la portem a

pagès i fem intercanvi amb menjar?”. En vam fer tanta de roba! I llavors la meva mare se’n anava a les cases de pagès i feia l’intercanvi, tota aquella roba la vam fer servir per menjar. Un dia se’ns va presentar amb una penca de cansalada i era tan gran, que va haver de llogar un ruc perquè la portés perquè tota sola no podia. **ASSUMPCIÓ**

Me’n recordo el dia que van anar a buscar el meu tiet Joan, que era d’esquerres. Va entrar un home a casa i se’l va emportar perquè deia que havia d’anar a servir i no hi va anar. Llavors, el van posar amb els nacionals i es va escapar i se’n va anar a França, on s’hi va quedar. I quan va poder venir, llavors no va voler venir, perquè si venia, havia d’anar a demanar perdó a la Guardia Civil, i ell deia que no havia d’anar a demanar perdó a ningú. I fins que no es va haver de presentar, no va tornar. Ell va ser desertor. **DOLORS**

5.8.13.5. AMOS

Me’n recordo que una vegada que un home que vivia al carrer Montserrat i era boletarie. Va anar a buscar bolets a Gaià i llavors em van dir: tu Àngels has de baixar a cal amo i portar-los a les mestresses i ja te’ls pagaran. No sé si era perquè era la Festa Major al poble o era pels vols. I jo vaig acceptar i els hi vaig dur. Quan vaig ser allà em van dir: “posa’t aquí maca i ves-los triant” i em van fer triar tots els bolets les molt punyeteres, no em van donar ni un caramel, les malxinades. No esperaves gran cosa d’ells. **ÀNGELS**

5.8.13.6. PERSONATGES

Dels que van anar a la guerra de la colònia, no en van matar gaires. Un d'ells però, va ser el Pepito, o això pensem. El Pepito era un home que vivia amb nosaltres durant el temps de la guerra, però no era de la família, sinó que era de Barcelona. Un dia a la nit, quan dormíem, es va escapar de casa i se'n va anar a la guerra, o això és el que ens pensàvem, però des de llavors no el vam tornar a veure més. Pensem que va morir a la batalla de l'Ebre. **(Pepito)**

MARIA

El Casimiro era un home que vivia al carrer Sant Jaume núm. 2 o 3 i aquest era republicà, estava a favor de la República. Quan la República va agafar aquesta part de Catalunya, perseguien i mataven a aquells que anaven a favor dels nacionals, mitjançant els comitès que posaven als pobles. Però el Casimiro no ho volia això, ajudava a la gent de l'Ametlla que eren dels nacionals i sabia que els anirien a buscar. Ell els avisava: "marxeu, escapeu-vos que us vindran a buscar". Actuava al revés dels altres, estava a favor de la República però no de la violència. Per això aquest home va estar molt ben considerat després de la guerra. I li van donar la Fonda, que era al principi del carrer Ample, i la va portar molt bé. El Casimiro va morir d'una malaltia. **(Casimiro) MARIA**

El Casimiro davant l'entrada del teatre. FONT:
Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

A casa meva vam rentar la roba d'uns republicans, els "dolents". I aquests anaven passant per les cases a veure si algú els hi volia rentar la roba. Abans a casa meva hi havia una dona, l'Angeleta que era cega, i ella el que feia era estar a casa nostra i era com una criada. Doncs ella, va acceptar rentar la roba d'aquells dos soldats. I ells a canvi ens van ho van pagar a canvi, el que passa és que de seguida van haver de marxar i l'Angeleta deia: "ojalà, s'haguessin quedat aquí", perquè com que a canvi ens donaven coses, doncs ens anava molt bé perquè així podíem passar. **(Angeleta) MARIA**

Hi havia una noia d'Horta d'Avinyó que la van voler violar i abans de que el mosso ho pogués fer res, es va deixar matar. Ella era una filla de criada. I a nosaltres les monges ens la posaven com un exemple, i fins i tot la vam anar a veure quan era ben morta. Vam fer un autocar per anar-la a veure. Això quan

anàvem a l'escola. I l'havien vestit de primera comunió i la tenien allà a sobre la taula de la cuina, allà mateix on la van matar i nosaltres anàvem donant voltes al seu voltant i teníem molta por. Doncs aquesta noia era l'exemple, que llavors ens van donar una estampa seva i deien que l'havíem de dur sempre vora el nostre cor i que si mai ens volien violar que ens en recordéssim d'aquesta noia. Era la manera de tenir-nos més lligades. **(Josefina Vilaseca) CARME**

Josefina Vilaseca. Va morir a l'any 1948. FONT:
Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

5.8.13.7. EXPERIÈNCIES I VIVÈNCIES PRÒPIES

A casa teníem la iaia, que tenia un càncer a la cara, i la meva mare va estar forces vegades embarassada. A causa d'això, el meu padrí que era capellà, se'm va endur a pagès amb ell, i a la nit m'enyorava molt de la meva mare, però de matí no tant. Llavors havia d'anar a col·legi des d'allà a pagès i em feien anar amb una capsa de galetes de llauna amb tot de forats i m'hi posaven foc de terra i amb una nansa i cap a col·legi perquè havia de caminar bastant.

Tenia tan fred. Hi vaig estar molt temps, però al final m'hi van treure perquè un matrimoni de pagesos d'allà a prop es van enamorar de mi, i com que ells no tenien fills em van voler adoptar i van anar amb el meu padrí a veure si se'm podien quedar. Aquells eren uns propietaris rics. El meu tiet allò dels cèntims li anava força bé però li va dir al meu pare i el meu pare li va dir que no, abans moriria ell que donar-me a mi. Però aquella gent no se'n feia paga. I el senyor de la casa venia cada setmana a veure'm amb el cavall. I ell que si que si, i jo no volia. Això era quan tenia 5 o 6 anys. I jo vaig dir que no hi volia anar, que volia anar amb els meus pares i només amb els meus pares. Un dia em van portar fins i tot a casa seva i hi havia dues dones que em m'anaven dient: "vols això, vols allò" i jo ja li vaig dir al meu tiet que no m'hi tornés a portar mai més en aquella casa. I llavors ja em van portar a l'Ametlla. **ASSUMPCIÓ**

El meu pare un dia va compondre una sardana, entremig de la qual hi va posar Els Segadors, la va enviar en un concurs i li van donar un premi. Llavors van dir que tocarien totes aquelles que havien guanyat un dia a la plaça de Sant Jaume de Barcelona, i nosaltres hi vam voler anar. Quan la van tocar, ballàvem, i fins i tot hi havia nois de Barcelona que la cantaven. **ASSUMPCIÓ**

On hi havia ca les Noies, deien que hi havia un gat negre que era el dimoni. Això ens ho deia l'hermana Antonia, era un bitxo raro aquesta dona. Doncs ens deia que el gat anava pels passadissos, que ella l'havia vist (que no era veritat), que les espiava mentre dormien i veia si alguna tenia somnis impurs. Deia que si alguna havia somiat alguna cosa estranya algun dia, s'anava d'anar a confessar. Explicava que ella sabia quines tenien aquests somnis perquè el gat es parava davant l'habitació. Imagina't com ho feia anar aquesta! Jo sempre havia anat al col·legi amb por per si ens trobàvem el gat negre. A més, abans

fèiem de setmaneres, doncs a nosaltres ens tocava quan ja havia marxat tothom i a mi em feia por perquè estàvem soles i a més a l'hivern, que es feia fosc més aviat. Jo només pensava a veure si ens sortiria el gat negre, només tenia el cap al gat negre, i de tan en tan encara hi penso. Tot era a base de por, per reprimir-nos. **CARME**

Un dia el meu pare va fer un examen per poder anar a treballar a l'aeroport de Barcelona i el va aprovar, perquè li agradaven molt els avions. Li van dir que el dilluns sobre ja s'hi podia incorporar però no ho va poder fer perquè quan va anar a dir-li al director, ell li va dir que si ho volia fer s'havia d'emportar tota la família i clar, ell això no ho podia pas fer. Però llavors encara feia la pilota als amos. **CARME**

Jo un dia em vaig escapar a Navàs a ballar sardanes amb les meves amigues, perquè a casa meva no em deixaven. Llavors quan vaig arribar la porta la tenia tancada i em van renyar, però clar les meves amigues totes hi anaven.

ROSALIA

Un dia, un tiet meu ens va portar una ràdio i a mi m'agradava escoltar el canal de política. Llavors per Festa Major venien tots els de la família a dinar a casa i després de dinar, els homes es posaven a parlar de política i els dones se'n anaven a la plaça a ballar sardanes, i jo en comptes d'anar amb elles, em quedava a escoltar el que explicaven els homes. **CÀNDIDA**

Va haver-hi una temporada que va venir una parenta de la meva mare a viure a casa amb nosaltres i aquesta havia estat una monja de clausura durant 50 anys, i quan va venir aquí, pobreta ho veia tot estrany, perquè no havia sortit mai, no sabia ni què era un cotxe. Sempre s'estava tencada al seu quarto, i llavors hi havia el meu germà petit que hi anava, li obria la porta i marxava corrents, i ella li deia a la meva mare que el nen li havia obert la porta, i quan era l'hora de dinar, però a l'hora que feia del convent, es presentava al menjador i s'esperava allà per dinar. **CÀNDIDA**

Llavors, els diumenges em sentia molt desgraciada perquè em llevava al matí i en comptes d'esmorzar ja havia d'anar a congregar, llavors ens en anàvem a casa a esmorzar després cap a missa de priores, amb encens i no s'acabaven mai! Sort que hi havia el cor que el van conservar. Això de cantar i aprendre música, ens agradava. Llavors anàvem a l'escola a reunions d'aspirants de no sé què fins a l'hora de dinar, després de dinar, passeig amb les hermanes, llavors rosari . I quan tornàvem, a fer teatre amb les hermanes. I jo em posava trista perquè pensava que demà havíem de tornar a començar. **ÀNGELS**

6. CONCLUSIONS

Fent aquest treball me'n he adonat que fer un treball d'aquest tipus porta molta feina, però ho penso positivament perquè així agafes experiència si mai se'n han de fer més, a més que el tema del treball m'agrada, ja que és la vida de la meva colònia i de les meves veïnes, fet que se m'ha fet menys pesat.

Per una banda, considero que ha estat costós alhora de trobar, primer de tot, dones que ja siguin d'una certa edat i que recordin fets importants de la seva vida i de la vida a la colònia en general, ja que cada vegada n'hi ha menys i sobretot si s'han de buscar d'un espai reduït com és el d'una colònia, i a més, que acceptin ser entrevistades. També considero que trobar les fotografies adients i que corresponguin a l'època de la qual s'està parlant és laboriós, ja que moltes no estan identificades i això fa costosa la recerca, però tot i així, penso que me'n he pogut sortir bé alhora de realitzar-lo.

Per l'altra banda, amb aquest treball he pogut conèixer millor la vida de les meves veïnes a la meva colònia en una època dura de la història com van ser la Guerra Civil i el Franquisme, i en un lloc també històric, com és una colònia tèxtil de Catalunya.

Amb aquestes entrevistes que han portat al treball, me'n he pogut adonar com pensaven les noies d'abans i veure realment com era viure en una colònia, des dels seus inicis, passant per l'època que tracta el treball fins avui en dia. He pogut veure que viure en una colònia en aquella època per una banda estava molt bé, perquè hi havia moltes activitats per fer, com va ser en el cas de

l'Ametlla els Pastorets, els equips de futbol i bàsquet (tot i que només hi participaven els nois), o el cine que cada diumenge funcionava projectant dues pel·lícules noves, a més de tenir un pis i una feina segura. Però per l'altra banda, he pogut observar que viure en una colònia en aquell temps, tampoc estava tan bé com sembla, ja que per una banda, l'època en la que van viure aquestes dones va ser una època de misèries a tot arreu i moltes vegades mancaven els productes bàsics i s'havien d'espavilar per poder aconseguir menjar a un preu més raonable del que es venia a la botiga, i a més a més, perquè viure en una colònia era viure controlat, ja que si no era per part del capellà, que sabia tot el què passava a cadascuna de les persones que vivien a la colònia, hi havia el director que et controlava a la fàbrica i llavors ho deien a l'amo, que jutjava si erets bon treballador/a o no, o com ho explicava l'Àngels, que deia que "era com tornar a viure en l'època feudal", en que hi havia l'amo que ho posseïa tot, la gent de la colònia treballava per ell i a canvi guanyaven uns diners, que llavors tornarien a invertir en beneficis de l'amo, com era el menjar de la botiga o les consumicions al cafè de la colònia.

Però tot i així, això de viure afavorint l'amo de la colònia, no era molt important pels treballadors, o en aquest cas treballadores de la fàbrica, que vivien, en general, felices, podent realitzar les activitats que s'organitzaven a la colònia, i gaudint dels serveis i quantitat de festes que es celebraven, a més de la protecció que els proporcionava tenir una feina segura i els fills col·locats, primer a l'escola, i llavors, igual que els pares, a la fàbrica, tampoc era el què els costava anar a missa, ja que així, com m'havien explicat, era una forma de sortir de casa. Algunes dones, precisament les més joves, pensaven, de fet, que tot això no era llibertat, sinó estar controlat.

Però anant al fons de tot això, he arribat a la conclusió que la causa principal de que els amos instal·lessin les fàbriques a les ribes del riu Llobregat, no era solament per aprofitar la força de l'aigua del riu per fer moure les turbines de la fàbrica, sinó que la causa principal va ser per poder comptar amb una mà d'obra més dòcil, menys conflictiva i treballadora que la de les ciutats (gent acostumada a la dura vida del camp). També, profunditzant en la vida de les colònies, me'n he pogut adonar que si en una colònia s'oferien tants serveis pels treballadors de la fàbrica, no és perquè l'amo fos molt bo i estava molt content amb la feina dels seus treballadors, sinó que era per evitar conflictes. Buscant informació de les colònies i mirant els seus orígens i el què va passar abans de l'època de la qual parlo en el treball, vaig poder observar com en un període de la història de les colònies hi van haver manifestacions i vagues contra les jornades laborals que imposaven els amos als treballadors, unes jornades molt dures i a més amb uns sous molt baixos. Així, amb les circumstàncies que es van trobar, van decidir, per no perdre els treballadors que necessitava per continuar fabricant els productes, oferir als treballadors tot un seguit de serveis a la mateixa colònia perquè aquests estiguessin contents i seguissin treballant sense conflictes, i així van esdevenir colònies autosuficients.

Centrant-me en el dia a dia de les dones a la colònia, me'n he adonat que tenien una tasca molt important, tant en àmbit familiar com laboral, ja que elles eren les encarregades de portar el funcionament de la casa, fent totes les feines domèstiques, cosint per tal de fer-se els propis vestits, i espavilant-se en aquells moments més difícils de la història, anant a buscar menjar a les cases de pagès o havent de lluitar per sobreviure si el seu marit havia estat desertor, i

no tenien res més que l'ajuda dels veïns o anant a buscar llenya o carbó al riu, i també n'eren el vuitanta per cent de la mà d'obra de la fàbrica, per tant, imprescindibles per a la producció d'aquesta. A més, van viure en un entorn social dur com era el d'una colònia, ja que sempre, al llarg de la seva vida, van estar controlades, primer per les monges i el capellà a l'escola, i després pel director de la fàbrica i també el capellà. Les dones de la colònia van viure de tal manera que tenien tota la vida pautaada i restringida pel que podien fer. Primer de tot a l'escola, on no podien accedir als estudis superiors si ho desitjaven, perquè de seguida havien d'entrar a treballar a la fàbrica, i llavors en el dia a dia, on la religió hi era cada dia present, sent obligades a participar a tots els actes religiosos que es feien cada setmana i tampoc podien sortir fora de la colònia tan sovint com haurien volgut.

Per tot això, considero que la gent que ha viscut a les colònies, tant les dones com els homes, i durant l'època que explico en aquest treball, van viure amb un tarannà únic que només es donava en una colònia, unes relacions molt properes entre els veïns, amb una gran convivència i participació en tot tipus d'activitats que s'hi organitzaven, en el qual els successos no passaven desapercebuts, tothom estava assabentat del que passava i sobretot, també hi havia una predisposició d'ajudar-se entre els veïns de la colònia. Era la vida de colònia.

7. BIBLIOGRAFIA

7.1 IMATGES

MAPES DEL CONFLICTE pàg. 16-19:

<http://www.ildefonsosuares.es/Historia2bat/tema11/Imaganes/Evolucion%20fas es%20Guerra%20Civil1.jpg>

7.2 INFORMACIÓ

7.2.1. PÀGINES WEB

PÀGINA WEB PARC FLUVIAL:

Consorti Parc Fluvial. *Les colònies tèxtils del Berguedà. Dels seus orígens fins l'any 1939* [en línia].

<http://www.parcfluvial.cat/plantilla1.php?nIdn1=818198985&cTitolNivell=Les+co l%26ograve%3Bnies+t%26egrave%3Bxtils+del+Baix+Bergued%26agrave%3B.+Dels+seus+or%26iacute%3Bgens+fin+I%26%23039%3Bany+1939&cTitolSu bnivell=&nId=33813076&cTitol=Treballadores.+La+vida+quotidiana%2C+duran t+el+Franquisme%2C+a+les+col%26ograve%3Bnies+t%26egrave%3Bxtils+del +Baix+Bergued%26agrave%3B&cRef=> [consulta: octubre 2012]

PÀGINA WEB L'AMETLLA DE MEROLA:

Drupal. L'Ametlla. [en línia]. <http://www.ametllademerola.cat/node/127> [consulta: novembre 2012]

PÀGINA WEB BUXAWEB:

Julià Buxadera i Vilà (1998). *Temes d'història contemporània: La crisi de la Restauració (1898-1931)* [en línia]

<http://www.buxaweb.com/historia/temes/escat/crisirestauroacio.htm> [consulta: agost 2012]

7.2.2. LLIBRES

LLIBRE "QÜESTIÓ DE LES COLÒNIES TÈXTILS":

TERRADES SABORIT, Ignasi: *Qüestió de les colònies tèxtils, l'exemple de l'Ametlla de Merola*. Manresa: Angle Editorial, 1994, pàg. 24

LLIBRE "LA GUERRA CIVIL (1936-1939)":

PAGÈS BLANCH, Pelai: *La guerra civil (1936-1939)*. Barcelona: Ed. Barcanova, 1993, pàg. 9-45

LLIBRE "HISTÒRIA":

GARCÍA SEBASTIAN, M.; i altres: *Història*. Barcelona: Vicens Vives Batxillerat, 2009, pàg. 242-323

LLIBRE QUE RECALL INFORMACIÓ DE LA COLÒNIA:

Associació de veïns de l'Ametlla de Merola: *l'Ametlla*. pàg. 43-45, 85-90.

7.2.3. REVISTES

REVISTA "L'EROL":

SERRA, Rosa: "L'Ametlla de Merola: identitat i vitalitat d'un poble". L'Erol, suplement 4, pàg. 5.

8. ANNEX

El següent annex compta de dues parts; la primera, és la part on s'hi exposen les preguntes de les entrevistes i les respectives respostes de cada una, en que en cada pregunta, hi ha totes les respostes de cada una de les dones, mentre que la segona part, és un recull de fotografies que no s'han pogut incloure en el treball, i que també són interessants i representatives dels diversos àmbits dels quals es parla en el cos del treball.

8.1. ENTREVISTES

Les entrevistes que es poden llegir a continuació estan realitzades mitjançant una gravadora de cinta, que és la que utilitzava per enregistrar tota la informació que em proporcionava cada dona i també l'anotació d'alguna informació que m'explicaven i que era interessant. Les entrevistes consten de 23 preguntes, la última de les quals és un apartat d'altres informacions, en que a més a més de les preguntes que els feia a les dones, elles m'explicaven més coses que són les que consten en aquest apartat número 23.

Les dones a les qual vaig entrevistar són les següents, amb l'edat de naixement corresponent:

- Assumpció Conangla 1927
- Rosa Riba 1928
- Francisca Taulats 1931
- Dolors Mas 1932

- Maria Crispí 1932
- Antònia Pedrals 1934
- Lolita Mora 1939
- Càndida Ferrer 1940
- Mercè Riera 1942
- Cèlia Serarols 1942
- Rosalia Boixadera 1944
- Josefina Pajerols 1945
- Àngels Canals 1946
- Carme Solà 1946
- Montserrat Boixadera 1946

8.1.1. PREGUNTES

ROSA RIBA 1927 (entrevistada el 7-7-2012)

Què recorda de l'època de l'escola?

Jo mai era a la classe, sempre estava al passadís, és que a mi no em va agradar mai estudiar. Tampoc feia mai els deures. Sempre seia a darrere de tot perquè era de les més altes.

A l'escola ens ensenyaven a sumar, restar, multiplicar i dividir, però sobretot religió, fins i tot ens feien dir el rosari. Abans de la guerra també s'aprenia francès, la meva germana n'havia après. No teníem gaires llibres ni llibretes, ens donaven una enciclopèdia, i un llibre de lectures.

Me'n recordo que quan anava al col·legi, com que no m'agradava, anava corrents fins a la cantonada i llavors com que la meva mare no em veia, hi anava a poc a poc.

A quina edat va començar a treballar a la fàbrica?

Jo vaig començar a treballar als 13 anys. Com que m'agradava molt dormir, sempre feia tard, i quan feien missa no hi arribava mai.

Quan vaig haver d'anar a treballar em van posar al torn del matí, i la hermana Anna Maria em va dir que ja m'estava bé. "Com que no arribes mai a missa, ara t'has de llevar més d'hora". Entrava a treballar a les 6 del matí. Cada matí passava el sereno (només al matí) però també hi havia la sirena per avisar que havíem d'anar a treballar.

Llavors portava trenes però quan vaig entrar a treballar a la fàbrica me les vaig haver de tallar perquè se'm podien enganxar als talers. No em va fer pena haver-me-les de tallar perquè llavors ja érem noietaes i ens agradava anar més arreglades. Les trenes les va deixar per fer els Pastorets i me'n van perdre una. També portava polls.

De què va haver de treballar?

Quan vaig començar a treballar em van posar a les contínues, no en sabia gaire, i trencava molts fils, que llavors al meu darrere n'havia de venir una altra a nuar que em renyava perquè en trencava molts. Aleshores, em van posar a treballar a la seda, però hi vaig estar treballant molt poc temps. Llavors ja vaig anar als revòlvers i després a teixir, durant 46 anys. Al principi només portava 3 talers, però quan vaig plegar en portava 16.

A quina edat va plegar?

Vaig plegar als 60 anys.

Vostè parlava en llenguatge de signes mentre treballava?

Treballant xerrava molt, ho fèiem mitjançant signes. Ens explicàvem el que havíem menjat, les pel·lícules que havíem anat a veure al cine... en sabíem molt de xerrar amb signes (jo i la Francisca). El majordom ens mirava des de l'altell, però aquest no ens podia dir res perquè els talers seguien funcionant.

El contramestre ens amenaçava perquè posàvem pega a les corretges perquè anessin més ràpid (la pega arrapava més la tela) i així fèiem més feina, ja que cobràvem per números. Però quan hi ficàvem la pega, les corretges espetegaven i llavors era quan el contramestre havia de venir amb uns ganivets a rascar-les. Però quan aquest ens rascava les corretges, el que passava és que els fils es trencaven hi havia de venir les nuadores i tot això que perdiem. Com que les màquines feien molt soroll no sabíem què deien els contramestres, només sabíem que els hi deien malparides, perquè els hi llegíem als llavis. Com que els altres (majordoms, encarregats...) no en sabien gaire de parlar amb signes, entre nosaltres ens avisàvem de quan venien.

Vam quedar ben sordes treballant a la fàbrica.

Li agradava treballar a la fàbrica?

Tot aquell temps que ens ho havien passat molt bé treballant a la fàbrica però els darrers anys amb el Conveni la cosa ja va anar canviant, perquè ens havien

obligat a que féssim més del que fins llavors treballàvem. Va ser aquí quan ja van anar perdent la llibertat.

Mentre fèiem anar els talers, jo feia ganxet i un dia el majordom em va enganxar i em va dir: “si vols, t’ajudaré” i jo vaig callar i no va dir res.

També allà a la fàbrica celebràvem el Dijous Llarder amb els qui teníem treballant al voltant, i portàvem amanida...

Què era el Conveni?

Els problemes van venir després quan va venir “el Conveni” on tothom es va endur un bon sou (això va ser a l’any 63). Aleshores ja no hi havia tants guanys a l’empresa i van començar a mirar més, havien de fer que l’empresa fos més rentable.

Se’n recorda dels amos de la colònia?

L’amo era el sr. Serra, era un bon home perquè si estaves malalt et deixava plegar durant el temps que calgués.

El meu tiet va estar malalt i s’havia d’operar, els amos el van fer anar a Barcelona a operar-lo, i tot ho van pagar ells. Eren uns bons amos.

Ens agradava que vinguessin perquè eren guapos i podíem anar a baix als jardins a jugar amb els seus fills. Això ens agradava perquè podien jugar a tot allò que nosaltres no teníem.

Ells venien sobretot per festes, Setmana Santa... a l'església tenien un reservat però quan sortien de missa els agradava conversar amb la gent de la colònia. Quan els amos venien a la colònia, corria la veu de que havien arribat.

Haviem anat a cantar les caramelles a casa seva alguna vegada i un cop ens van dir: "a veure si l'any que ve ho feu més bé".

Llavors hi havia els encarregats que ja eren diferents als amos, aquests intentaven sobreposar-se als treballadors.

De què se'n recorda de la guerra?

De la guerra me'n recordo que s'havia passat molta gana, però jo a casa meva mai en vam haver de passar perquè la meva mare feia camises d'home i les venia a pagès (a la Sitja) a canvi de menjar, on hi tenia un tiet que feia blat escairat. La nostra mare també entregava la llet de la botiga i a més, quan mataven xais i porcs, ella i una altre, els netejaven, els treien els budells... feien de bugaderes. Amb una cosa i una altra es treia una mica de diners.

El que passa és que de galetes i coses d'aquestes no n'haviem pogut menjar perquè no n'hi havia.

Quan hi havia la guerra estàvem molt espantades. Teníem por dels bombardejos quan se sentien les bombes que bombardejaven algun lloc a prop d'aquí. Aquí no ho havien fet mai. Quan així meva mare ens feia anar al llit perquè no ens espantéssim. Quan tocaven la sirena ens anàvem a amagar a sota el cafè, on hi havia el rec vell i ens posaven un bastó a la boca perquè deien que així no et feies mal a les orelles si alguna bomba explotava.

També van cremar els bancs de l'església, i me'n recordo, perquè els van fer el meu pare i el meu padrí. De cremar-los ho van fer allà a dalt el camp, i sé que el meu padrí ens va fer pujar a sobre un banc perquè ho recordéssim.

De soldats n'hi havia molts, al meu carrer, n'hi va haver uns que es van llevar un matí i es van trobar la seva casa plena de soldats.

Havia d'anar a missa?

Una vegada quan era petita vam anar al rosari, i jo i una altra vam sortir les primeres i vam tancar la porta de missa i llavors no podien obrir. Nosaltres ens vam escapar, però llavors ja ho vam pagar ja, no sé pas quantes vegades: això no ho faré mai més. I totes jugant a baix a ca l'amo i nosaltres a escriure, que ni a l'hora de sopar vaig acabar! que la meva mare em va haver de venir a buscar i tot.

Se'n recorda d'abans de la guerra?

Abans de la guerra, tancaven els portals i si arribaves tard tothom se'n enterava, perquè l'endemà quedaves fitxat i llavors et podien despatxar. Les noies no ens hi trobaven, només els xicots. Si jo hagués arribat tard ja m'haurien despatxat i no hauria pogut cobrar la jubilació, perquè sempre anava tard.

Altres

El meu pare venia de Balsareny i era el majordom de la fàbrica. La meva mare venia de la Bauma de Castelldalí. Quan la meva germana i jo vam néixer (jo era la petita) ja vivíem a la colònia amb els meus pares. No vaig poder passar

gaire temps amb el meu pare perquè va morir quan jo només tenia vuit anys, al front de la guerra, així que la meva mare es va quedar viuda amb dues nenes. El meu padrí, que era fuster ens va ajudar una mica a tirà endavant però va morir abans que acabés la guerra. Així doncs, érem tres dones soles que intentàvem sobreviure en aquells temps.

A la colònia, la meva mare, la meva germana i jo vivíem pis núm. 7 de la Plaça del Mercat. Hi vaig viure tot la vida, al pis, fins que em vaig casar i vaig anar a viure al Carrer Montserrat, on encara hi visc. El Joan, el meu marit (actualment mort), em va anar molt al darrere però, jo em feia pregar; sempre el tenia enganxat a les faldilles, enganxat a tot arreu. Després de 10 anys de festeig vam tenir la nostra filla, la Dolors. El Joan era fuster com el meu padrí.

La meva mare era espavilada, sabia cosir, llegir i escriure (fet que aquell temps la gent no en sabia gaire). Ella no va anar mai a treballar a la fàbrica, només hi vam anar la meva germana i jo per poder-nos treure uns quants diners i ajudar la nostra mare.

Sé que quan vivia amb la meva mare vam comprar un aparell per fer fideus, fabricat pels manyans de l'Ametlla, i a casa en fèiem molt sovint.

Recordo molt bé que la meva mare ens feia anar a la meva germana i a mi al riu a buscar carbó que baixava de Fígols (deien que baixava una tongada de carbó quan hi havia una riuada) perquè a casa teníem cuina econòmica i estufa.

Quan passaven els reis, l'amo i els encarregats anaven amb entorxes i els acompanyaven. Els reis anaven damunt de cavalls.

FRANCISCA TAULATS 1931 (entrevistada el 7-7-2012)

A quina edat va començar a treballar a la fàbrica?

Vaig entrar a treballar quan tenia 14 anys, i jo ja ho demanava.

Li agradava treballar a la fàbrica?

Jo vaig gaudir molt treballant a la fàbrica perquè teníem tanta llibertat, que per nosaltres era divertit.

M'agradava la fàbrica perquè feia el que volia i ningú mai em renyava, i mira que era d'aquelles que no paren mai quietes. Parlava amb les teixidores i carregava els revòlvers. Quan se'm acabava una peça marxava cap a casa a cosir un vestit o el que volgués. Els talers no es quedaven parats, sinó que la teixidora del costat els el portava, perquè per tornar a posar una peça tardaven unes hores. Quan festejava amb un manyà, sortíem tots dos i anàvem a donar una volta. A vegades anava a la perruqueria a l'hora de treballar, em posaven els rul·los i tornava a baix a teixir amb aquell cap, i al cap d'una estona hi tornava. I ningú em deia res. També llegia moltes novel·les. M'enganxaven amb el llibre llegint o xerrant, però no m'havien dit mai res. Tenia el llibre obert a sota el calaix i el taler funcionant, mirant com les llançadores anaven, perquè primer vaig treballar amb aquests talers de llançadora, no els revòlver, i quan s'acabava la trama els deixaven parats. Tot això era tenir llibertat.

Vostè parlava en llenguatge de signes mentre treballava?

Un dia el majordom em va cridar. (Els estaven en un altell des d'on ho veien tot i nosaltres també veiem el que feien ells, petar la xerrada, fer un cafè...) Doncs

un dia em van fer pujar a dalt i em van dir: “et vull demanar una cosa, què expliqueu?” i li vaig respondre: “tot, però no ens pot renyar per això”. I ell va dir: “ja ho sé, aquest és el problema, perquè van els talers, però és que vostè s’enfila allà d’alt (com una espècie d’escaleta que hi havia allà als talers perquè eren molt alts) i encara xerra”. No començàvem que ja estàvem xerrant.

Se'n recorda d'alguna cosa en especial que fessin a la fàbrica?

Després de treballar tothom s’havia d’anar a confessar, i com que hi havia molta cua, jo m’escapava quan treballava i me’n hi anava, i un cop em vaig trobar amb l’encarregat i em va demanar: “d’on vens tu ara?” i jo li vaig dir: “de confessar” i ell em va respondre: “ja et confessaré jo ja”.

Llavors també resàvem el rosari mentre treballàvem, però mai l’acabàvem, a més que barrejàvem el treballar amb el rosari i a vegades dient el parenostre se’ns escapava algun “cagum cony”. Així era la meva manera de fer. Quan entrava a aquella sala ja em senyava, no ho sé...era l’educació que hi havia.

A quina edat va plegar?

Com que a la fàbrica hi havia tanta borra, vaig demanar que em donessin la baixa perquè n’estava ben tipa, a més ens donaven menys diners, i ens feien fer uns mocadors amb uns estampats que havies d’estar més atent i llavors ja no podíem fer el que volguéssim. Llavors ja ens van complicar molt la vida. Tot això va ser amb el Conveni, on les coses van anar canviant i aquella llibertat que tenia abans la vaig anar perdent.

Al cap de dos anys abans d’haver de plegar me la van donar però quan la Rosa va plegar, que ho va fer abans, la cosa se’ns va complicar encara més perquè

ens van donar els seus talers, així que ens vam quedar amb 24 talers cada una, perquè van augmentar la carga i a més a més, els teixits eren de més qualitat i hi havia un desplaçament més gran entre un taler i un altre. Això no va ser degut a que els amos es tornessin dolents, sinó que van ser les circumstàncies, ja que després de la postguerra ho venien tot, i ho havien de fer a l'estranger, i per fer-ho necessitaven un altre tipus de teixit. Vam tenir més talers, els clients eren exigents, volien una qualitat i si algun teixit no estava bé el tornaven.

Què se'n recorda de missa?

No ens deixaven anar sense mitges a l'església. Nosaltres amb bona fe, anàvem a l'església a resar el rosari després de treballar, però una vegada el mossèn els va dir que si no dúiem mitges no feia falta que entréssim, així que no hi vam anar perquè ens feia molta cosa posar-nos les mitges un cop sortir acalorades de la fàbrica. D'aquesta manera ho van anar perdent.

Se'n recorda d'abans de la guerra?

A la colònia hi havia tres portals que els tancaven cada nit i feien que la colònia quedés totalment tancada. Els portals però, els van destruir durant la guerra. Els nois que venien al cine o a treballar i arribaven tard, havien de saltar el portal perquè els tenien apuntats en una llista i l'endemà havien d'anar a veure el capellà i el director.

Les ties Malitones ens havien explicat que van entrar a treballar als 7 anys de 12 a 12, és a dir 12 hores diàries. Si venia algun inspector, els nens s'havien d'amagar perquè no els trobessin.

Llavors hi havia noies que veien a treballar a la fàbrica i com que no tenien lloc on anar s'estaven amb les monges, on hi tenien cuina i tot.

Què se'n recorda de la guerra?

Aquí a l'Ametlla també hi van haver dos morts. Un dia van matar un soldat, me'n recordo de com anava vestit perquè uns quants el vam anar a veure.

El pacte de la fam els hi donaven a les dones que tenien l'home que havia desertat per no haver anat a lluitar ni a una banda ni a l'altra, que vol dir que no li donaven feina a la fàbrica i per tant, no podia treballar i així no cobrar diners. No tenien res. Els qui eren rojos van dominar un temps a la fàbrica, però els qui eren de dretes, els nacionals, no els van donar feina. Per sobreviure, els veïns s'ajudaven entre ells, ara un ajudava aquest, ara aquest ajudava a l'altra, i així, però sempre passant gana.

Què en pensava de Franco?

Quan vam ser més grans vam anar descobrint per nosaltres mateixos que Franco no era tan bo com semblava.

Altres

A la fàbrica hi havia més dones que homes treballant.

Al teatre anys abans, havien d'anar homes en una banda i dones a l'altra. Igual que a l'església. Quan s'havia de cantar a l'orfeó, també havien d'anar els homes en un costat i les dones a l'altre. Al principi dels pastorets, només en podien fer els homes, però llavors ja ho podien fer tan els homes com les dones.

Les dones si que podien anar al cafè on hi havia els homes, el que passa és que no era costum que les dones hi anessin.

DOLORS MAS 1932 (entrevistada el 7-7-2012)

Què recorda de l'època de l'escola?

Abans de la guerra, els nens i les nenes anaven separats a l'escola, i les monges hi eren, perquè la meva mare m'havia explicat que si es portava malament les monges li posaven unes orelles de ruc al cap i la feien sortir a fora el terrat, on la podrien veure els nens, que llavors se'n reien d'ella.

Durant la guerra hi havia escola, però en comptes d'haver-hi les monges hi havia una mestra. Les grans també anàvem amb els nois amb el mestre, el senyor Comas.

Cada any fèiem una o dues excursions amb el col·legi i ens les pagava l'amo.

Les monges ens agradaven, potser no havia alguna que no tant però en general si que ens agradaven. Al col·legi havíem de parlar en castellà i sort de casa nostra per aguantar el català. Però tampoc ho vam patir, ja hi estàvem acostumats.

A quina edat va començar a treballar a la fàbrica?

Vaig començar a treballar a la fàbrica als 15 als revòlvers i després als teixits, però no em va agradar mai, fins el punt que em vaig espavilar i vaig buscar una guarderia a Manresa on ja hi tenia plaça i tot per anar-hi a treballar.

A la fàbrica hi vaig estar dels 15 als 29 o 30 anys, però de mala gana, no m'agradava treballar a la fàbrica. En canvi d'infermera sí.

Així doncs va treballar a la guarderia?

Quan vaig tenir la guarderia, em van demanar si volia ser l'ajudant del metge que treballava aquí a l'empresa i jo vaig dir que d'això no n'havia fet mai, però llavors va venir l'amo a demanar-me que ho fes i que em donaria totes les facilitats per fer-ho. Així que vaig acceptar i vaig anar a Manresa a estudiar d'auxiliar. El que va passar és que per poder treballar a una empresa havia d'anar a fer uns cursets a Madrid, perquè amb el títol que tenia només podia treballar a una clínica o el que fos, però no a una empresa. No vaig anar a fer el curset a Madrid i vaig anar a l'empresa a treballar. Un dia quan treballava va venir un inspector, lògicament, jo no hi podia treballar, però el metge amb el que treballava em va dir que digués que era la Maria Conangla, la noia que hi treballava abans que hi vingués, però jo no ho podia pas dir, però el metge em deia que ho fes perquè sinó em farien fora. L'inspector li va demanar si era la Maria i jo li vaig dir que no, que era la Dolors. El metge va dir que l'ajudava mentre la Maria estava fent un curset. Però l'inspector va veure que l'enganyava. Llavors entre una cosa i una altra van multar a l'empresa per haver-los enganyat.

Un cop em van fer fora, me'n vaig anar a fer pràctiques a la clínica St. Josep a Manresa i hi havia un metge que em va dir un dia: "que ha vingut un inspector a l'Ametlla?", "sí, i m'ha fet fora", li vaig dir. Ell em va explicar que eren molt amics amb aquest inspector i em va dir que li faria un redactat dient que jo pogués anar a treballar a l'Ametlla. Gràcies a aquest metge vaig poder tornar a treballar a la fàbrica d'infermera i mai més vaig tornar a tenir un problema. Jo estava a la farmaciola que era la infermeria de la fàbrica. Després vaig tenir una depressió i vaig estar durant molt temps de baixa i m'estava a casa. El que

era dur és que volia sortir al carrer però no podia, perquè la gent xerrava que t'estaves passejant i això feia que em pogués angoixar encara més.

Se'n recorda d'abans de la guerra?

Les meves padrines m'explicaven molt això del tema dels portals perquè tenien una germana que s'escapava sempre i va marxar de casa i tot. Un dia la vam anar a trobar a Mallorca. Això ho va fer perquè la van posar a treballar quan només tenia 7 anys, ella només tenia ganes de jugar i els encarregats li fotien cops de rodets. Llavors se'n anava a Navàs a ballar, quan arribava l'havia d'obrir el sereno, i l'endemà cridaven al capellà, a les monges, al director i a casa seva l'estovaven. Aquell capellà sempre feia sermons i clar, com podia viure ella d'aquesta manera?, doncs va marxar.

De què se'n recorda de la guerra?

Dels nacionals, me'n recordo que estava a dalt el castell i vaig veure com passaven molts soldats amb cavalls i cantaven el "De cara el sol", que venien del camí que va cap a Navàs i feien l'alliberament. També van entrar a dins de la botiga amb els cavalls i ho van desmuntar tot.

Una vegada ens van treure del menjador quan dinàvem, perquè venien avions, i ens van fer anar al refugi. I un altre dia ens van fer estirar allà al camp amb un bastó a la boca pel soroll de les bombes.

Durant la guerra feien el pa de ració a la botiga, que volia dir que te'n donaven tants trossos com el que éreu a casa i si te'n sobrava havies de tornar-lo a la botiga. Però el pa era negre, vaja era més fosc, no era el pa blanc.

Durant la guerra, les monges van haver de marxar, però n'hi va haver tres que es van quedar en un pis de la Mercè de cal Correu. Hi havia l'hermana Montserrat, l'hermana Antonia i una altra, però elles no anaven vestides de monges.

Me'n recordo el dia que van anar a buscar el meu tiet Joan, que era d'esquerres. Va entrar un home i se'l va emportar perquè deia que havia d'haver anat a servir i no ho va fer. Llavors el van posar allà amb els nacionals, però es va escapar i se'n va anar a França, on s'hi va quedar. Quan va poder venir, llavors no va voler, perquè si venia havia d'anar a demanar perdó a la Guardia Civil, i ell deia que no havia d'anar a demanar perdó a ningú. I fins que no es va haver de presentar, no va tornar. Ell va ser desertor.

Un dia em vaig enfadar a casa meva i vaig començar a picar a la porta amb el peu, vaig plorar molt i vaig fer una marranada, i van sortir les monges i em van renyar. Llavors les vaig sentir a baixar, vaig agafar un got d'aigua i els hi vaig tirar al cap.

Com van passar la postguerra a casa seva?

Si hagués de dir quan vaig patir més va ser durant la postguerra, perquè anàvem molt justos. Per aconseguir menjar el que fèiem era anar a cases de pagès, però clar les cases de pagès quedaven lluny i havíem de caminar moltes hores per poder aconseguir alguna cosa per menjar. També n'hi havia que portaven productes de les cases de pagès i els venien a la botiga de la colònia amb aquelles monedes que es van fer servir aquí a l'Ametlla (fins a 25ct.) que eren fetes de cartronets però que no tenien cap valor.

Fins i tot, de vegades la gent s'havia d'endeutar i quan cobraven, aquells diners ja anaven destinats a cobrir les despeses d'aquells deutes.

Llavors també va haver el temps del silenci, en què els més rebels no van dir mai res del que havia passat o havien fet durant la guerra i la postguerra.

Què en pensava de Franco?

De Franco ara perquè ens hem adonat que és un dictador, però és que abans el veiem com un sant. A casa meva érem molta gent, i el meu padrí i la meva padrina ens deien: “sort del Franco!”, i nosaltres ven creguts. Anàvem a l'escola, sortíem allà a fora on dèiem: “viva Franco i viva Espanya!”. Per això pensàvem que era un sant.

Jo vaig començar a sospitar de Franco perquè tenia un tiet republicà que va marxar cap a França i no va tornar fins que aquest no va morir. I el padrí un dia plorava mentre llegia les cartes i jo pensava: “per què plora ara?” i llavors un dia la tieta em va dir que el tiet (el que es va exiliar a França) no tornava. Jo vaig preguntar perquè va marxar, i ella em va dir perquè no estava d'acord amb el Franco... i llavors va ser quan em vaig començar a adonar del què realment passava, perquè fins llavors pensava que era un sant.

Hi havia gent, com els meus padrins que si els deies mal de Franco et mataven, perquè deien que els va salvar. Pensa que clar, ells van viure la cremada d'esglésies, la matada de capellans, etc. aquesta gent era molt d'església, els hi van agafar els sants i els van anar a cremar allà dalt al camp, i llavors quan va tornar Franco, per ells va ser el salvador perquè va tornar a

posar les esglésies, els va donar la jubilació i d'altres coses que deien que els havia ajudat molt.

Altres

La primera vegada que vam tornar a passar els reis jo tenia 7 anys, i ens van dir que féssim una carta i demanéssim el què volguéssim. Doncs el què hi vaig posar va ser 1 kg de pa blanc perquè no n'havia menjat mai, només n'havia sentit a parlar, ja que el que menjàvem era pa moreno. I me'n van portar mig i me'l vaig menjar durant tota la setmana.

Aquí a la colònia hi havia gent de tot, n'hi havia que anaven a favor de la República, altres amb els nacionals i també hi havia els que eren neutres.

L'Ametlla de Merola era o és la colònia més poblada de totes. Fins i tot, al principi quan va començar tot, hi vivien dues famílies en una mateixa casa.

La primera televisió que hi va haver aquí a l'Ametlla va ser a l'Aspirentat on es va formar un club on la gent podia anar-la a veure. Llavors ja se'n van començar a comprar. També van ser una gran innovació les neveres i les rentadores, on aquí a l'Ametlla, hi va haver dos operaris de la fàbrica que les van fer ells mateixos. Eren un electricista i un manyà. Tot això va ser a partir dels anys 60.

A l'Ametlla hi va haver un matrimoni que no es va arribar a consumir perquè la nit de bodes, la dona va tenir un fill. No ho sabia ningú, ni la gent tampoc se'n va adonar compte perquè anava amb un vestit que no se li notava. Això vol dir que l'assumpte sexual hi era, i inclús a la fàbrica.

Van intentar posar una casa de prostitutes a dalt a la carretera i les dones d'aquí es van revelar i van "abutxar" a l'home que ho va proposar. Els homes quan volien fer ús del servei anaven a Gironella. Hi havia molta ignorància en aquest tema.

Quan estaves malalt el metge venia a visitar-te a casa. Ens cuidava.

De xafarderia n'hi havia molta, n'hi ha hagut tota la vida. Llavors també hi havia el safareig on anaven les dones a rentar la roba i també s'explicaven les xafarderies.

Li agradava viure a la colònia?

Ni que es tanquessin els portals cada nit no teníem aquell sentiment de manca de llibertat. Penso que estem més marginats ara que abans. Jo vaig ser molt feliç vivint a la colònia quan era petita, perquè m'agradava anar a passejar amb les monges i allò que fèiem, anar a dir el rosari, anar a missa... Anàvem a jugar quan volíem fins a l'hora que ens deixaven. Quan teníem algun problema com per exemple, si se'ns espatllava una aixeta, ho dèiem, i ens la venien a arreglar.

ASSUMPCIÓ CONANGLA 1926 (entrevistada el 14-8-2012)

Què recorda de l'època de l'escola?

Abans de la guerra, m'havien dit que la primera escola que va haver aquí a l'Ametlla va ser allà a l'Aspirentat, on feia classe un senyor de Cal Pons.

D'abans de la guerra me'n recordo que l'escola era de les hermanes, que era molt llarga i n'hi havia una altra de més petita on hi anaven els petitons. Nosaltres estudiàvem a la llarga amb pupitres i fèiem els matis classe, gramàtica o el què s'esqueia, i a les tarda labors, però els dijous punt de coixí.

De petites anàvem a l'escola de les monges i quan sortíem anàvem a buscar el berenar i a jugar a fora al darrere la fàbrica i no ens deien res.

Llavors va venir la guerra i allò ho van tirar a terra. Van fer tres classes. Durant la guerra van posar dues mestres i un mestre. I tots anàvem barrejats, tant nens com nenes. Perquè abans els nois anaven a baix a l'estudi i el mestre, que era el capellà els feia classe. Però llavors durant la guerra ho van partir en edats hi anàvem a partir d'onze anys a baix amb el mestre, nois i noies. Aquell mestre ens va ensenyar molt bé, ens va ensenyar molt català, ens feia anar al camp i ens explicava les coses, ens feia escriure i tot. Es deia senyor Comas.

Llavors, després de la guerra van tornar les monges, i van tornar a partir les classes, però com que jo ja era de les grans, vaig entrar de seguida a treballar a la fàbrica. Ens ensenyaven molta cosa de problemes i també ens feien escriure en castellà, però tot i així, hi havia coses que ens les deien en català, les explicacions en català, però els dictats i això en castellà. També ens van

posar una bandera davant de la porta de l'escola, i totes amb ordre ens feien cantar a la bandera cada dia.

Abans les hermanes no tenien títol de mestre i més tard les van obligar a tenir-lo. Van fer venir a l'hermana Anna Maria, que es va posar en tot, el teatre, i més coses.

Una vegada em van fer anar a una acadèmia a Manresa a estudiar comptabilitat, un cop per setmana, i havíem de fer problemes. Llavors ja tenia 15 o 16 anys i ja treballava a la fàbrica. El meu pare li va demanar a una tieta que també hi treballava, si em podia substituir quan jo fos a estudiar. Ella va dir que sí, així que llavors vaig poder anar a estudiar.

A l'escola fèiem molta cal·ligrafia, problemes, història, etc. Una mica de tot. De gimnàstica no en fèiem, les hermanes d'aquestes coses no ens en feien fer.

A la tarda, durant la guerra quan vam tenir aquella mestra, no fèiem tanta labor. Ens va ensenyar malla i coses d'aquestes que no s'havien fet aquí a l'Ametlla. Però abans i després de la guerra, el labor el fèiem a l'escola i ens l'ensenyaven les hermanes.

Els estudis que fèiem tampoc arribaven a ser molt complexos però les hermanes ens ensenyaven les coses bàsiques, a més a més també fèiem labors. A mi no m'agradava estudiar.

A quina edat va començar a treballar a la fàbrica?

Als 14 anys ja vaig entrar a la fàbrica.

De què va haver de treballar?

Primer em van posar a les contínues, llavors a la seda, però hi vaig estar poc temps, després dos o tres dies a carregar revòlvers, però a teixir mai. Havia fet moltes coses. Vaig fer de portera. A mi em feien voltar molt. Llavors em van fer anar a la botiga, perquè una noia es va casar i m'hi van fer anar a mi. Però abans ja m'hi havia fet anar els divendres quan venia el camió. Abans hi anava molt a gent a la botiga. Els caps de setmana em feien plegar de la fàbrica i anar a la botiga a ajudar, i va ser llavors quan m'hi van fer anar cada dia. Tot el què s'esqueia s'havia de fer. Però llavors ja vaig tornar a la fàbrica a les repassadores, fins que vaig plegar.

A quina edat va plegar?

Jo vaig plegar abans perquè em van donar la baixa perquè tenia molt mal a l'esquena. Vaig plegar als 55 anys.

Quan es van posar les màquines més modernes, llavors ja sobrava personal, i el gerent o l'amo, per donar feina a aquesta gent que sobrava, va posar una empresa de confecció per poder-los donar feina. Hi havia més de 300 persones. La fàbrica va tancar l'any 1999.

Li agradava treballar a la fàbrica?

Anar a la fàbrica no és que m'agradés, però com que és el què s'havia de fer, doncs ja hi estava d'acord.

Havia d'anar a missa?

Abans les hermanes ens deien que havíem d'anar a missa. Jo de vegades hi anava i de vegades no, però els diumenges sempre hi anàvem, no era obligatori però t'hi feien anar. Els bancs de davant eren plens de nens, i les hermanes a darrere per controlar-los. Quan sortíem, tothom ven mudat a passejar i cap al cine, i els nens a l'escola a jugar amb les hermanes.

De què se'n recorda de l'església?

A les colònies qui manava una mica eren els capellans, i anys abans feien anar al teatre en un cantó els homes i a l'altre les dones.

Se'n recorda dels amos de la colònia?

Jo vaig anar a la festa del bateig d'un fill dels amos, que va néixer aquí a l'Ametlla i el van batejar. Es deia Jordi el nen. Les hermanes i totes les nenes vam anar a veure el bateig i llavors ens van dir que baixéssim que ens donarien confits. Llavors, va baixar una criada i va cridar a gent que coneixia, i ens van fer entrar a dins a menjar xocolata desfeta.

Amb els amos sempre que els veia m'hi parlava. No en teníem res que dir d'ells. Sempre es portaven bé amb nosaltres.

Què se'n recorda de la guerra?

El mestre que teníem va anar allà amb el govern o on hagués d'anar i va demanar que ens fessin el menjar cada dia per els nens, va ser llavors quan anàvem a dinar al menjador de la fàbrica. El diumenge no, però els altres dies sí. Ens donaven mongetes que tenien com unes cuques i les havíem de treure i

llavors ens ho menjàvem. Hi havia el meu germà petit que tenia uns tres anys, i treia les cuques i llavors se les menjava. Això va ser molt per les cases perquè com a mínim sabien que menjàvem. Menjàvem mongetes corcades, llavors una vedella que venia en pots i deien que la portaven de l'estranger, llet en pols... Però anava bé, perquè com que hi havia misèria...

Quan van entrar els nacionals, era un diumenge, i van dir que volien cremar la fàbrica i que anéssim tots a buscar peces a la fàbrica perquè la volien cremar. Jo també vaig anar-hi. I tinc ven present que mentre pujava la pujada amb una peça de roba, va passar un cavall amb un soldat i va tirar un tiro a l'aire allà a prop meu. Això era al matí, a la tarda ja van entrar. I a la nit es veu que volien cremar la fàbrica però ja se'n van enterar els altres i llavors van matar, allà a darrer del cafè, a davant dels horts, el soldat que portava el material per cremar la fàbrica. Llavors hi havia uns portals a la fàbrica. Allà al cafè, on hi ha aquells pedrissos era tot tancat, i hi havia un portal molt gros i al costat, ven arrambat al cafè, hi havia el jugador, per jugar a pilota, a "frontón". Doncs a darrere aquella porta el van matar. Abans tothom anava a favor dels nacionals i tothom esperava el Franco, perquè la gent tenia gana i la gent volia menjar. Nosaltres com que érem joves anàvem cap allà amb els soldats i els hi demanàvem xocolata i ens en donaven.

De la guerra, me'n recordo que van matar el capellà d'aquí Navàs, però ho van fer un any abans de que comencés la guerra. Va ser un temps en què deien que es declararia l'estat català o alguna cosa així, que el meu pare ens va dir: "veniu a escoltar la ràdio que això portarà història". El 5 d'octubre o el 6 ja van venir aquí a l'Ametlla dient que havien mort el capellà, però llavors encara faltaria un any perquè esclatés la guerra.

En temps de la guerra, fèiem comèdia amb el mestre, però no gaire res. Després de la guerra, van tornar a fer la Festa Major, per Sant Pere fèiem la d'estiu i el setembre la d'hivern. Van muntar el futbol i van fer sardanes moltes. I mira que deien que Franco va prohibir ballar sardanes, i jo la veritat mai n'havia ballat tantes com abans.

A casa meva havien vingut a fer registres perquè tenia dos germans que eren capellans. Un era a Amèrica i l'altre era aquí a vora Sagàs, i com que es va haver d'escapar va venir cap aquí a casa, i a casa li vam dir que no s'hi podia estar que l'agafarien. I la meva mare, l'endemà que va arribar, va dir que anirien a Barcelona, perquè allà com que hi ha tanta gent, seria més difícil que l'agafessin que no pas a un lloc petit com l'Ametlla. I el va portar a casa un oculista a veure si el volia, però aquell oculista estava ben espantat i va dir que no, però va dir que farien veure que l'havia operat de l'ull. Li van embolicar bé un ull, i la meva mare li va buscar una pensió i va dir que aquest home s'havia d'anar a curar cada dia perquè tenia molt mal a l'ull i que potser podria quedar cec. I sí, cada matí marxava i se'n anava a veure l'oculista i com que ja sabia de què anava, el meu tiet es tancava en una habitació a dir el rosari i això. Van venir dues vegades a casa a registrar-nos a veure si hi era, i deien al meu pare que si el trobaven se'l emportarien a ell i tot, però com que no el teníem doncs mira. Mai el van trobar.

Una vegada en temps de la guerra, van venir uns militars que van dir que farien una comèdia al teatre. I van fer una comèdia que tenia per nom "Nuestra Natasha" que per nosaltres va ser escandalós perquè era una noia que va tenir un fill, però buenu, resulta que ja era l'hora de començar el teatre i no venien, no començaven i el teatre estava ple de gent, n'hi havia també de Navàs. I

llavors, va sortir un militar i va di, en castellà que aquí a la platea hi havia un senyor que toca molt bé el piano que si volgués pujar a tocar una mica per així no trobar tant llarga l'espera. I aquells soldats amb dos minuts ja van tenir un piano que quedava a sota l'escenari, a dalt. I va pujar el meu pare i va tocar. Llavors el meu pare era jove i en sabia molt. Quan va acabar de tocar la gent el va aplaudir molt i llavors es va aixecar un home, que era el meu tiet, germà de la meva mare, i va dir: "aquest és el meu cunyat!" tothom va riure.

Les noies abans de casar-se es feien totes la seva roba, les camises de dormir i tot, i un dia una meva tia va dir: "per què no fem roba i llavors la portem a pagès i fem intercanvi amb menjar?". En vam fer tanta de roba! I llavors la meva mare se'n anava a les cases de pagès i feia l'intercanvi. Tota aquella roba la vam fer servir per menjar. Un dia se'ns va presentar amb una penca de cansalada i era tan gran, que va haver de llogar un ruc perquè la portés, perquè tota sola no podia.

Com van passar la postguerra a casa seva?

Misèria si que en vam passar, però tampoc molta a casa meva, tot i que el meu germà si que deia que n'havíem passat molta. Deia que mirava als calaixos a veure si trobava un tros de pa. Però això, jo no ho havia fet mai.

Què en pensava de Franco?

A l'escola no ens en parlaven mai de Franco, ni en temps de la guerra ni durant el franquisme, de política i Franco res.

Segons diuen ara, Franco va ser molt dolent, però per nosaltres era bo, tothom l'esperava. Però llavors vam anar sabent que va matar a molta gent, molts rojos. Molts d'aquí l'Ametlla van haver de marxar perquè sinó els matarien.

Quines festes es celebraven a la colònia?

Recordo que els dissabtes de Pasqua havíem cantat caramelles. A les 8 del matí sortíem a les finestres i hi havia els caçadors que tiraven tiros i tocaven les campanes. A l'Ametlla s'havien fet moltes coses.

Quan va ser més gran anava al cine?

A casa meva anàvem tots al cine. Primer anàvem a rosari i després cap al cine. Hi havia unes cues tan llargues per entrar-hi. Sempre hi havia gent, tant temps de la guerra com en temps del franquisme.

Va fer mai teatre?

Un record que tingui present de la colònia és el teatre, n'havia fet molt de teatre, havia gaudit molt fen-t'ho, feia els Pastorets i també altres obres com per la Festa Major. Havíem fet una sarsuela que l'havíem hagut de representar unes 50 vegades, "Els bandolers de Cantallops" i a l'Ametlla 4 o 5 cops. El que passa és que al teatre hi havia moltes comèdies d'homes sols i altres de noies soles, però no es barrejaven. L'afició del teatre em va venir perquè quan era petita, durant el temps de la guerra ens van fer llegir un poema a tot els de la classe i jo vaig ser la que ho va fer millor. Llavors un dia que van venir els

nacionals, el capellà va tenir la idea de que algú llegís una poesia i ho vaig haver de fer jo, i tot haver-me equivocat al principi, tot el demès ho vaig fer bé i llavors ja em van agafar. Durant la guerra no es podia fer teatre. Jo no havia tingut mai vergonya.

El capellà es mirava les pel·lícules que s'havien d'estrenar al cine, i les obres de teatre abans de que es representessin, i retallava les escenes que eres massa fortes o canviava fragments d'obres.

Anècdotes

A casa teníem la iaia, que tenia un càncer a la cara, i la meva mare va estar forces vegades embarassada. A causa d'això, el meu padrí que era capellà, se'm va endur a pagès amb ell, i a la nit m'enyorava molt de la meva mare, però de matí no tant. Llavors havia d'anar a col·legi des d'allà a pagès i em feien anar amb una capsa de galetes de llauna amb tot de forats i m'hi posaven foc de terra i amb una nansa i cap a col·legi perquè havia de caminar bastant. Tenia tan fred. Hi vaig estar molt temps, però al final m'hi van treure perquè un matrimoni de pagesos d'allà a prop es van enamorar de mi, i com que ells no tenien fills em van voler adoptar i van anar amb el meu padrí a veure si se'm podien quedar. Aquells eren uns propietaris rics. El meu tiet allò dels cèntims li anava força bé però li va dir al meu pare i el meu pare li va dir que no, abans moriria ell que donar-me a mi. Però aquella gent no se'n feia paga. I el senyor de la casa venia cada setmana a veure'm amb el cavall. I ell que si que si, i jo no volia. Això era quan tenia 5 o 6 anys. I jo vaig dir que no hi volia anar, que volia anar amb els meus pares i només amb els meus pares. Un dia em van portar fins i tot a casa seva i hi havia dues dones que em m'anaven dient: "vols

això, vols allò” i jo ja li vaig dir al meu tiet que no m’hi tornés a portar mai més en aquella casa. I llavors ja em van portar a l’Ametlla. També cosíem. Jo tenia una tieta a casa que en sabia molt, sabia fer el corta martí que era més modern, i llavors anaven amb l’Angeleta de cal Morta a aprendre’n juntament amb la meva germana. Havien de fer els patrons i les altres coses, i jo mentre ho feien m’ho mirava, al final tallava jo, i al final vaig aprendre’n més jo que elles, i fins i tot em demanaven com s’havia de fer. Jo havia cosit molt.

Teníem un majordom que era molt espavilat. I una vegada ens van fer rentar a tres o quatre, la roba dels pastorets, que era molt bruta. I hi van posar sosa a l’aigua a estovar i llavors, ens feien anar als menjadors on hi havia unes piques i ho havíem d’anar a rentar allà. I la sosa ens va encetar tots els braços i quan li vam dir al majordom ens va dir: “si que sou figures”. Llavors vam haver-la de cosir, també vam haver fer la roba pels dimonis que ens va ajudar una filla del majordom, la Pura, que amb aquestes coses era molt espavilada.

Llavors l’amo, després d’acabar la guerra, ens va dir que féssim unes bates pels més petits de la guarderia, i amb aquesta filla del majordom, en va tallar molts, de totes les mides i una altra noia i jo ens van fer anar a cosir. A cada jornal fèiem dues batetes cada una, però tot ben acabat. Ho vam fer a baix a la fàbrica.

El meu pare un dia va compondre una sardana, entremig de la qual hi va posar Els Segadors, la va enviar en un concurs i li van donar un premi. Llavors van dir que tocarien totes aquelles que havien guanyat un dia a la plaça de Sant Jaume de Barcelona, i nosaltres hi vam voler anar. Quan la van tocar, ballàvem, i fins i tot hi havia nois de Barcelona que la cantaven.

Altres

Jo vinc d'una família de músics. A mi no m'agradava estudiar música, però sí que m'agradava la música, però la clàssica. El meu pare va escriure la música dels pastorets. Ell era l'escrivent principal de la fàbrica. La meua mare en sabia molt de cantar, tenia molta veu, però no ho feia gaire. Jo en canvi de cantar poc.

A la colònia hi havia molt soroll per culpa dels talers, però amb el temps ja t'hi acostumaves.

Quan sortíem de la fàbrica les dones els hi tocava fer la feina de casa. Jo com que vivia amb els meus pares i les meves tietes doncs moltes coses d'aquestes no les havia de fer.

CÈLIA SERAROLS 1942 (entrevistada el 22-8-2012)

Com era el seu dia a dia a la colònia?

Anava al col·legi, sortint del col·legi els pares ens feien anar a cosir i llavors anava a jugar al carrer. El meu pare era el carreter de la colònia i treballava de les 8 del matí a les 6 de la tarda, i la meva mare treballava a la fàbrica a la tarda i jo havia de fer el sopar. A casa meva tenia unes planxes que s'encenien amb fusta i llenya, però jo no ho podia encendre i plorava, i llavors arribava el meu pare i jo encara no havia fet el sopar. Després em van comprar un fogonet de petroli però llavors se'm vessaven les olles i feia molta pudor. Però llavors em van comprar unes olles ben grosses i llavors ja ho podia fer perquè no se'm vessava. Doncs això és el que havia de fer tornant de col·legi, a més com que era filla única, em tocava fer-ho cada dia.

Què recorda de l'època de l'escola?

A mi em feien quedar a l'escola, perquè els que teníem els pares que treballaven ens deixaven quedar a col·legi una o dues hores més, ens emportàvem la carmanyola i sopàvem allà amb l'hermana Concepció.

Les nenes anaven a l'escola a dalt i els nens a baix.

Jo les vaig passar bastant negres a l'escola, perquè hi havia la banda dels rics, com els fills del director, els de Cal Conangla o els de Cal Parserissa i la banda dels pobres, com jo, clar filla del carreter, manobre, i la meva mare treballava a la fàbrica. A mi m'havien castigat molt les monges, les havia passat molt, molt negres, perquè era burra, jo i una altra que venia de pagès. Sempre ens castigaven.

També ens feien tocar el piano que ens ho ensenyava l'hermana.

També havíem d'anar a fregar l'església i el col·legi, ens deien les setmaneres, i una setmana a anàvem a l'església i l'altra a l'escola. Llavors per anar a col·legi n'hi havia unes que cada setmana havien de pujar la bandera amb una corda, i llavors fent files, havíem de cantar totes aquella cançó que diu: "viva España alzad los brazos hijos del pueblo español..."

Com que em feien quedar a sopar al col·legi, un dia em vaig menjar les Maria del fill del director i em van castigar molt fort. Les monges van avisar a la meva mare i li van dir que jo seria una lladre durant tota la meva vida per haver-me menjat aquelles galetes. Llavors la meva mare es va fer un tip de plorar i va venir la senyora Maria, que era la directora i va anar a renyar a les monges i els hi va dir que allò era una cosa de canalla.

Vostè a què jugava quan era petita?

Jugàvem al carrer, a sendro (la xarranca), a xapes, llavors amb els nens jugàvem a homes i dones, en que els nens es posaven en un costat i les nenes a l'altre i llavors els hi dèiem: "me quieres?" I si el noi li agradaves et deia que si o sinó, no. Jugàvem a fer manetes, ens posàvem a la cantonada, els xicots en una banda i les noies a l'altre, nosaltres trèiem la mà i ells ens la tocaven i havien d'endevinar de qui era. En aquella època érem molt innocents. A corda també jugàvem, perquè no teníem res més. També però, fèiem alguna gamberrada. Jo sovint anava amb els xicots, i el que fèiem era jugar a amagar als horts entremig de les mongeteres, i de tan en tan ens enganxaven i s'enfadaven i llavors ens renyaven, o el que fèiem també era passar pel forat que hi ha just davant de les escales del dipòsit, que és molt estret i si algú s'encallava anava arreglat, però de totes maneres nosaltres ho fèiem, llavors

anàvem a jugar a cuines a dins dels bagans, i a sota la resclosa abans hi havia molts peixos i el què fèiem era arremangar-nos i a l'esquitxar a l'aigua, sortien els peixos. Llavors hi havia unes cortines de les cases que eren de ferro i tenien com uns ganxets que els espatllàvem i amb les agulles d'estendre la roba ho fèiem servir com pistoles. Coses d'aquestes són les que fèiem, com que no teníem res més...

A quina edat va començar a treballar a la fàbrica?

A la fàbrica hi vaig entrar a treballar als 14 anys d'ordidora, i tenia més ganes de jugar que no pas de treballar, i amb aquelles dones les feia riure, cantava... Fins que em vaig casar vaig ser ordidora. El primer que em van fer quan vaig entrar a treballar a la fàbrica va ser tallar-me els cabells perquè els duia molt llargs i sinó se'm podien enganxar als telers.

Havia d'anar a missa?

Havíem d'anar a confessar cada setmana i perquè no m'equivoqués, sempre començava amb el mateix, clar, sempre deia el mateix perquè de pecats tampoc en feia tants. I de resar molt, cada tarda el rosari.

Se'n recorda dels amos de la colònia?

Dels amos només en puc dir bé. Quan jo era petita la meva mare va agafar un càncer i a Manresa encara no operaven. Se'n van encarregar els amos de portar-la a operar a Barcelona, la van anar a veure sempre. Se'n van preocupar per tot. Van comprar un cotxe per aquí l'Ametlla, que l'utilitzàvem com a taxi, per si algú estava malalt. I llavors l'amo alguna vegada s'havia emportat al meu pare a veure-la a Barcelona. No vam haver de pagar res, però sempre l'havien

anat a veure i tampoc no volien que els hi paguéssim res, només alguna llonganissa deien que els hi portéssim.

Què li van explicar que va passar durant la guerra?

Els meus avis eren de la Plana, i a la Plana amagaven a la gent durant el temps de la guerra. I per què les dones poguessin veure o saber que hi havia el seu marit, penjaven una peça de roba blanca a la finestra. Llavors les dones anaven cap a la Granota amb la canalla per poder veure els nens des d'allà. Allà hi havia gent que li deien que era la casa de la mel perquè la gent anava allà i portaven la canalla i la meva àvia els feia pujar i els hi donava un bon tros de pa amb mel.

Com van passar la postguerra a casa seva?

Aquí a l'Ametlla no ens havia faltat mai res, tot i que cobraven poc els pares, jo aquí hi havia viscut molt bé. Jo de misèria no n'havia vist mai, no hi havia les coses que hi ha ara però del què hi havia, no havia passat mai gana.

Què en pensava de Franco?

Nosaltres el Franco no li teníem cap malícia, per nosaltres ja era normal, el que passa és que quan vam ser més grans va fer matar el Puig Antic i llavors ens vam adonar que era més dolent, que havia estat un dictador. Fins i tot havíem anat a dalt a la carretera amb banderetes perquè passava. Clar, a nosaltres ens van ensenyar que Franco era el bo, els nacionals eren bons i els republicans dolents, el meu pare deia que si anàvem a votar havíem de votar els de dretes i no els d'esquerres.

Quines festes o activitats es celebraven a la colònia?

Per Pasqua cantàvem caramelles que ens les ensenyava el Jaume de Cal Músic, que vivia a la Plaça del Mercat. Inclús ens en ensenyava alguna per aquells que no ens volien escoltar. Les anàvem a cantar a les cases de pagès, i una vegada vam anar a Cal Grapaler que resulta que estaven de dol, i abans quan s'estava de dol s'hi estava durant molt temps. Doncs quan vam arribar ens va dir que no podíem cantar perquè estaven de dol, així que el Jaume ens va fer cantar: "Déu us mati les gallines i tot el bestiar que tingueu, Déu us doni cops d'escombra del cel quan us morireu" va sortir el Grapaler i ens va perseguir carretera avall durant una bona estona, corríem tant com podíem.

Les celebracions com la Festa Major o els Pastorets sempre els he vist fer, tot i que els Pastorets eren uns altres dels que fan ara, actualment. De comèdia no en vaig fer pas mai, no m'agradava, des d'un dia que vaig sentir molts crits en un assaig no m'hi vaig voler pas ficar allà, em vaig acollonir. El que si que feia era anar a cosir la roba, que feia molta pudor de suat perquè no la rentaven, ja que deien que es descoloria i clar, quan planxaves, tota aquella pudor se sentia encara més. De comèdia només en vaig fer amb les monges perquè m'ho feien fer, vaig fer de caçador a la Caputxeta vermella i també altres personatges.

Llavors quan érem més grans ja ens deixaven ballar sardanes i anàvem a Cal Vidal a ballar, agafàvem el tren per anar i per tornar ho fèiem a peu, però sempre ens acompanyava algú més gran.

Quan va ser més gran anava al cine?

Sortíem els diumenges a passejar amb les monges, però als 14 anys ja podíem anar al cine. Me'n recordo que la primera vegada que hi vaig anar vaig haver de pagar 4 pecetes.

Altres

Jo vaig néixer a pagès, llavors vam anar a viure a Navàs i quan tenia 3 anys vam venir a viure aquí a l'Ametlla.

La vegada que vaig descobrir qui eren els reis estava a l'escola perquè abans quan venien ens tancaven allà i pintaven els vidres de color blanc perquè no els poguéssim veure. Els reis els vestien allà amb els xicots i jo vaig anar al lavabo, que abans li dèiem el escursado, i quan hi volíem anar ens donaven unes anelles que les havíem de penjar a la porta del vàter que volien dir que hi havia algú a dintre i quan acabàvem l'havíem de tornar a l'hermana. Doncs jo com que no em van veure me'n hi vaig anar i vaig veure els reis com sortien vestits d'allà sota. I llavors quan vaig passar pel terrat em vaig trobar amb la Montserrat Pérez que em fa fotre una castanya i em va dir: "no ho saps que aquí no hi pot anar la canalla?". També es coneixia l'avi de Cal Poll que feia de vano, i sempre portava el vestit que duia per fer Pastorets i llavors estàvem uns quants cridant: "guaita l'avi de cal poll!" i els grans ens deien: "calfeu, això són uns quants que es vesteixen per fer companyia amb els reis" i nosaltres: "buenu, buenu".

Havíem anat de colònies a Vilada tot una colla de noies i allà hi havia totes les parets escrites de soldats que havien anat a la guerra.

De safareig en teníem, per dutxar-nos ho fèiem a l'aixeta i llavors sempre hi havia algun xicot que venia a espiar-te, i ens queixàvem dient: "ja podeu tancar bé que ha vingut un xicot a espiar".

Llavors ja ens vam anar fent grans i sortíem amb els xicots d'aquí l'Ametlla, però la gent només anàvem fins el pont dels enamorats perquè si anàvem cap als bagants era mal vist, què hi anàvem a fer als bagants? per això se'n diu el pont dels enamorats perquè arribàvem fins allà i ens asseiem.

MONTSERRAT BOIXADERA 1946 (entrevistada el 22-8-2012)

Què recorda de l'època de l'escola?

A l'escola normalment anaven dos cursos a cada classe, un any erets els petits però a l'altre ja erets dels grans. L'escola però era seria perquè hi havia les hermanes, però a mi m'havia agradat, l'únic que no m'havia agradat era el dibuix perquè no en sabia de dibuixar, però el que eren lletres i números sí que m'agradava. De deures també ens en posaven, però la meua mare ja els hi va dir que amb tinta a casa no ho faríem pas perquè llavors amb tanta canalla feien molt merder, a l'escola ja li estava bé però a casa no.

Vostè a què jugava quan era petita?

Al carrer jugàvem a saltar corda, a rescats, a sendro, que llavors anàvem a buscar rocs a alguna runa per tenir el millor roc, a manetes amb els nens, però jo això no ho havia fet gaire. Llavors també ens assentàvem aquí a l'escala del Carrer Montserrat a xerrar fins que les Calmetes, unes dones solteres que vivien aquí a davant ens avisaven i ens feien fora.

A quina edat va començar a treballar a la fàbrica?

Llavors els 14 anys al mes d'agost vaig començar a treballar a la fàbrica.

De què va haver de treballar?

Vaig començar a treballar a la filatura, i ens van ensenyar a nuar, llavors a la fitxa tècnica on feien proves dels fils. Me'n va ensenyar el Josep Maria, quan encara no festejàvem. I un dia va venir el director amb l'amo, i el Josep Maria m'estava ensenyant com fer un nus, i estàvem de costat, i aquells temps nois i

noies junts no era gaire ben vist, em van dir: "Potser si et poses aquí a darrere també ho podràs veure, no?" I jo cap a l'altra banda de la taula. Al final ens vam casar però en aquell moment encara ni festejàvem. Llavors vaig anar a la confecció, on hi vaig treballar tota la vida, 41 anys, però abans, vaig anar a Barcelona a una escola professional de dones a fer un curs de confecció, i allà ens hi vam estar 4 mesos, i el que fèiem era marxar el dilluns a les 6 del matí amb el tren i tornàvem els divendres a la tarda i ens estàvem a la colònia els caps de setmana. Els demès dies ens estàvem en un pis allà a Barcelona amb altres noies d'aquí a la colònia i Navàs que feien també el mateix. Per dinar i sopar ho fèiem en una residència que hi havia. Llavors un dia a la tarda també ens deixaven anar a donar el vol per Barcelona però això sí, fins a l'hora de sopar, que havíem d'estar allà a l'escola. Ens van ensenyar a cosir amb unes màquines industrials que eren molt ràpides i els treballs eren parar la màquina allà on volies. Aquell temps ens ho vam passar bé perquè érem tota una colla i ja ens coneixíem. Però per poder-ho fer, primer ens van fer passar una prova, que la van fer allà al cafè, i suposo que les que vam contestar millor les preguntes vam ser les que vam poder-hi anar. No sé qui estava més preocupat els pares o nosaltres. A la confecció com que hi havia els canvis de temporada, d'hivern a estiu i d'estiu a hivern, hi havia un temps que no hi havia gaire feina i llavors el que es feia era treballar dissabtes i teníem festa algun altre dia. Crec que vam ser els primers de la comarca en fer-ho. També més endavant fèiem mesos de paro, en que durant un mes treballàvem i un altre no.

També passava el sereno cada matí, però la meva mare va dir que no volia que vingués a casa nostra perquè sinó amb tants que érem ens despertàvem tots. Però tot i així el sentíem com anava venint des d'un tros de carrer avall.

També ens passaven els reis alguna cosa allà a l'escola, a les nenes ens van passar un cricket una vegada, i els nens sempre els hi passaven pilotes. Una vegada em van passar una nina que la vaig veure allà a la botiga i me'n vaig enamorar, que de tan demanar-la me la van passar al final. Però la meva mare ens deia que demanéssim coses útils, clar tanta colla que érem.

A quina edat va plegar?

Jo vaig plegar perquè em vaig apuntar a ser voluntària, als 58 anys.

Havia d'anar a missa?

Tot el dia havies d'anar a rosaris i sermons. Al matí no podíem pas anar a missa perquè havíem d'anar a col·legi. I els divendres quan anàvem a l'escola llavors havíem d'anar-nos a confessar, ja veus quins pecats havíem de fer. El que fèiem era dir-nos el què havíem dit per llavors poder-ho anar dient els de darrere, al final tots acabàvem deien tel mateix. I no sé perquè però els primers divendres de mes també havíem d'anar a l'església.

Més tard ens van fer de l'Acció Catòlica, en que feien com una catequesis, hi ho feien tots els pobles del Bisbat. Feien trobades un cop cada mes, i explicaven el què s'havia fet o el programa... i a nosaltres ens agradava, perquè feien les reunions allà a l'Aspirentat, i així podíem sortir, perquè nosaltres al vespre ens tancaven molt d'hora, a les 9 ja havíem de ser a casa.

Se'n recorda dels amos de la colònia?

Dels amos, els senyors de la colònia. A l'estiu solien venir un mes, llavors per Setmana Santa també venien i nosaltres ens els miràvem com si fossin qui sap

què. Els espiàvem des de d'alt al carrer Montserrat i miràvem el que feien i els vestits que portaven les mestresses.

Havia fet mai Pastorets?

Els diumenges de Pastorets anàvem al col·legi a assajar cançons, en una classe on hi havia un piano, i això a nosaltres ens agradava perquè així podíem sortir, però això quan teníem 13 o 14 anys. Jo vaig començar a fer Pastorets quan tenia 13 anys, i llavors amb les germanes fèiem comèdia a l'Aspirentat. Però només les nenes perquè els nens i les nenes havien d'anar separats. I es veu que un dia ho vaig fer bé, em tocava fer un paper de cega i ho vaig fer bé, així que un dia van fer pujar el Ramonet i el Jaume Estruch, i em van dir que ho feia molt bé, i llavors l'any sobre vaig poder fer Pastorets el paper de la Dolors Estruch perquè es casava, i abans quan les dones es casaven, havien de plegar de fer Pastorets. El seu paper me'l van donar a mi, però ja vaig començar a assajar des del mes d'octubre, i dos cops a la setmana l'havia d'anar a recitar al teatre. Aquest paper no m'agradava gaire, perquè hi havia totes les meves amigues que feien ballets i s'havien de canviar de roba i clar, jo no ho podia fer, i és el què t'agradava fer de jove.

Com recorda que era el teatre anys abans, i el cine?

Quan vam començar a fer comèdies amb els homes també moltes precaucions, la gent estava ven espantada. Diuen que fins i tot al cine ens feien anar homes i dones separats. A l'església si que ho havia vist però al cine no. Si al cine feien una pel·lícula de 3R no hi podies pas anar, si hi anaves deien que t'havies d'anar a confessar l'endemà.

Quines festes es celebraven a la colònia?

Llavors a la colònia se'n feien moltes de festes, per Corpus, en que cada carrer feia un altar i algun feina una catifa de flors, amb ginesta, roses i boix, per Setmana Santa també treien el Sant Crist de l'església i el passejaven pels carrers i la gent posava espelmes a les finestres. Per la Puríssima es feia un mercat allà a la plaça on hi venien rosaris, estampes, tot de coses de missa, i la gent anava molt a comprar rosaris perquè llavors els beneïen a l'església. Per Tot Sants es feien indulgències en que havies d'anar a l'església a resar 6 parenostres i llavors sorties per una porta i havies d'entrar per l'altre. Quan hi havia algun malalt llavors hi havia el capellà que se'n anava a veure'l a casa amb el capó tapat i un paraigua vermell gros i un escolà que tocava una campaneta. Si algú se'l trobava pel carrer s'havia d'ajupir fins que no hagués passat. Ens agradava tot això de l'església perquè així podies sortir, i quan feien el rosari, el primer toc ja érem al carrer per poder jugar. Però llavors allà a l'església com que érem canalla a vegades no estàvem quiets i quan sortíem ens renyaven, a més, com que també hi havíem d'anar amb les monges ens controlaven.

Li van explicar alguna cosa d'abans de la guerra?

Jo no me'n recordo de que hi hagués un portal, però sí que ho havia sentit explicar. El cotxe era de l'amo que servia com a taxi, i durant molts anys era l'únic que hi havia a tota la colònia. Llavors per telefonar s'havia d'anar a la porteria de la fàbrica que era on hi havia l'únic telèfon de la colònia.

Li agradava viure a la colònia?

Jo sentir-me sense llibertat aquí a la colònia tampoc m'hi havia sentit perquè els meus pares ja eren una mica estrictes i moltes coses tampoc me les deixaven fer, si anaves al cine o a Navàs als 15 o 16 anys ja és com si haguessis anat molt lluny. No era el sentiment de que no tenies llibertat quan vivies aquí sinó que era més que els pares no et deixaven.

Altres

Jo sóc nascuda aquí a l'Ametlla però quan vaig tenir mig any, més o menys, vaig marxar cap a Àfrica en una illa que li deien Fernando Boa amb la meva mare i els meus germans, perquè el meu pare era fuster i aquí no tenia feina i allà hi tenia un germà que en tenia molta. La meva mare no va voler que marxés sol i per això, primer va marxar el meu pare i llavors ho va fer la meva mare amb els 4 fills, i clar, aquests temps no hi havia els vaixells que hi ha ara i vam estar tres setmanes de viatge i deu dies que només veiem mar i cel. Jo com que era petita, i allà tampoc hi havia les llets que hi ha ara, es van haver d'emportar llet de pot. Allà ens hi vam estar un any i mig, dos, però el meu pare s'hi va estar més temps perquè li van fer un contracte i l'havia de complir. Vam haver de marxar perquè el meu germà Pere, va agafar una malaltia que se'n diu paludisme, que és una malaltia del clima i si no es canviava de clima no es podia curar, així que vam haver de tornar aquí, amb les mateixes condicions de clima. El que passa és que llavors la meva mare ja estava embarassada de la meva germana petita quan vam tornar. Quan vam arribar jo tenia uns 3 anys més o menys. Des de llavors ja sempre ens hem estat aquí a l'Ametlla.

A casa meva, amb 14 anys vam néixer 7 germans, i en el temps que estàvem era sortint de la guerra, i clar, si que mai vam passar gana, a més que els meus pares tenien algun germà aquí, i si tenies alguna necessitat t'ajudaven. De gana no en vam passar però jo de roba no en vaig poder estrenar fins els 13 o 14 anys perquè vaig créixer més que la meva germana gran, perquè sinó tota l'altra roba ens la passaven d'un a l'altre, fins i tot, hi havia algun veí que te'n donava. Alguna vegada vaig haver d'aprofitar unes sabates que eren de vés a saber qui. La meva mare sempre deia: "de modats potser no n'anireu, però de gana no en passareu".

Nosaltres al ser tanta colla, la meva mare també treballava a la fàbrica, doncs des de petits ens vam haver d'espavilar, ella marxava des de les 5 del matí fins a les 2 del migdia a treballar, i el meu pare feia el torn central que començava a les 8 i a la 1 venia a dinar i quan acabava se'n tornava. Per sort la meva mare tenien tres quarts d'hora per esmorzar, o descans i a vegades pujava a casa a acabar de llevar-nos per anar al col·legi. La meva germana gran i jo ja teníem els petits vestits, esmorzats i arreglats a punt per anar a l'escola. Crec que començàvem l'escola a dos quarts de deu perquè anava una mica combinat amb l'horari de la fàbrica. A més com que tenien tres quarts d'hora eren moltes les mares que ho aprofitaven per pujar a casa i acabar de llevar els nens per portar-los a l'escola. De tres quarts de nou a dos quarts de de 10. Llavors la meva mare deixava el dinar preparat i el meu germà gran, el Pere, l'havia d'escalfar perquè a la 1 venia el meu pare a dinar, i clar llavors sinó ell no tenia temps a preparar-ho tot. Nosaltres, quan arribava la nostre mare, ja havíem dinat amb el nostre pare. Quan ja érem més grans de preparar el dinar ho

haviem de fer una setmana cada un, perquè de anar a jugar a tots ens agradava. I quan et tocava et tocava.

La meva mare també explicava que quan sortia, havia de portar els més petits a la guarderia i es clar, com que era de monges, li deien que havia de portar mitges, i ella com que sortia de la fàbrica, ho veia molt gros només per portar un moment els nens a l'escola. Alguna vegada, com que no se'n posava li havien dit, i ella els deia que deixaria els nens aquí a la porta i ja està.

Quan la meva mare tenia la setmanada doble havia d'anar a Navàs a comprar roba interior, perquè era l'únic que si que ens havíem de canviar. El vestit de la comunió va ser el mateix per tots.

Jo des de que tenia 8 anys em feien anar a les 5 quan plegava d'escola a cosir amb una modista fins a les 7, eren el què teníem com a extraescolars a aquella època. La primera peça que vaig fer va ser un pitet pel meu germà petit, i quan ja el vaig tenir acabat ja no li anava bé.

MARIA CRISPÍ 1932 (entrevistada el 28-8-2012)

Què recorda de l'època de l'escola?

Crec que quan vaig anar a l'escola, ja hi tornaven a haver-hi les hermanes, així que durant la guerra no hi vaig anar pas. Però d'escola si que n'hi havia. Les monges aquí ja hi eren des del 1887, el que passa és que durant la guerra van haver de marxar, però no ho van fer totes, perquè hi havia la hermana Antònia que es va estar a casa la Mercè de cal Correu, però quan va veure que potser l'agafarien va marxar cap allà a la zona de Lleida. Les monges que vaig tenir van ser l'hermana Montserrat i l'hermana Maria. Ens ensenyaven a cantar i a fer batllades.

A mi sempre em feien llegir en públic perquè en sabia molt. Quan va venir el Bisbe també em van fer llegir.

Quan era petita i vaig començar a anar a col·legi anàvem nens i nenes junts amb les monges, fins a 7 anys, llavors els nens anaven amb el mestre i nosaltres amb les monges.

Els matins ens feien fer a tots era formar files i cantar el "Viva España" davant de l'escola on hi havia un pal on alçaven la bandera cada matí i no la treien en tot el dia. Com si fos un "cuartel". Això era a principis dels anys 40.

L'escola era a la Plaça de l'església al mig on hi ha aquella porta que sempre està tancada. Allà era l'entrada de l'escola. A la porta del costat esquerra era el convent de les monges i la que seguia era la casa del director.

A quina edat va començar a treballar a la fàbrica?

Llavors quan vaig tenir 13 anys, que en faltava poc perquè en tingués 14 vaig anar a treballar a la fàbrica, jo ja hi volia anar.

De què va haver de treballar?

A la fàbrica hi treballava a la tarda, a dos quarts de dues fins a un quart d'onze.

A la fàbrica havia treballat carregat revòlvers i teixint, però també havia treballat a la filatura per fer hores. En general les noies d'aquí l'Ametlla s'estimaven més teixir que no pas estar a la filatura.

Vostè parlava en llenguatge de signes mentre treballava?

Jo de parlar amb signes com feien moltes no ho feia gaire, vaja tampoc en sabia tant com les altres.

Com recorda la missa d'aquella època?

Aquí es feia missa cada dia, però era obligat anar-hi cada diumenge. N'hi havia d'altres que els agradava més anar a missa, a mi ni si ni no, però sempre hi anava molta gent. Si no anaves a missa era un pecat i llavors t'havies d'anar a confessar. Era dur. A les 7 del matí feien la missa, i un dia que vam anar a fer una excursió dels Pastorets a Núria, la van fer a les 3 de la matinada per a les 4 poder agafar l'autocar per arribar allà a les 9 o les 10 del matí, crec que tenia 15 anys quan vam fer aquesta excursió.

El dol durava molt temps, un o dos anys, però més crec que no. Fins a l'any 55 o 60 encara es portava dol.

Se'n recorda dels amos de la colònia?

Els amos solien venir per festes. Per mi eren normals, ni bons ni dolents. Com que els amos eren els amos de tot, els veiem que eren superiors a nosaltres, que eren d'una altra categoria. Diuen que al principi quan no tenia cotxe, l'amo veia aquí a l'Ametlla des de Barcelona amb bicicleta.

Durant la guerra els amos se'n va anar a Sant Sebastià perquè allà ja hi havia els nacionals. Es van escapar perquè els volien matar. Quan es va acabar la guerra, com que la van guanyar els nacionals, els republicans es van haver de retirar perquè sinó els haurien mort, i en aquell moment eren els que tenien la fàbrica, col·lectivitzada. Quan van arribar els amos, ja se la van trobar per ells. No sé si van haver de mostrar alguns documents demostrant que tot allò era seu, però tots els amos de les colònies d'aquí el Llobregat van recuperar les seves fàbriques.

El Matis (era com li dèiem al cotxe que hi havia a la colònia) sempre el portava un treballador, normalment el portava el Jaume Serra. També l'agafava el director per anar a Ripoll a casa de la seva dona i quan anava allà anava amb aquest cotxe, el dia abans el feia repassar allà a la fàbrica. Com que no n'hi havia més. Després ja hi va haver taxis a Navàs i la gent ja hi podia anar.

Què recorda de la guerra?

Quan la guerra va començar jo tenia 4 anys.

Durant la guerra, aquí a l'Ametlla van matar el capellà a l'Espunyola, perquè es va escapar i el van anar a trobar allà. El mossèn es deia Barniol. Aquí a Navàs també el van matar, i diuen que una dona d'aquí a l'Ametlla va ajudar a matar-

lo, però això mai ho sabrem. També van cremar tot el què hi havia dintre l'església.

Durant la guerra només van cremar el portal d'aquí davant, els altres no els van tocar i funcionaven com sempre. I el del carrer Montserrat, en un principi era de fusta i s'obria igual, però llavors, crec que passat la guerra el van canviar per un de ferro.

Me'n recordo que els nacionals passaven per aquí a dalt, però com que hi havia el pont de La Granota ensorrat, van passar per aquí a la palanca i van anar tirant amunt fins arribar a la frontera. Portaven de tot.

Quan van entrar els nacionals aquí hi va haver un tiroteig els nacionals a dalt i els republicans a les muntanyes que es retiraven. I es disparaven d'una banda a l'altra. I a nosaltres ens deien: "amagueu-vos a l'habitació del mig perquè no us toquin, poseu-vos a sota el matalàs". Tots ben arrupits quan se sentia els sorolls del tiroteig. Com ens podia tocar una bala!

Haviem passat molta gana durant el temps de la guerra, no hi havia res per menjar, sobretot aquells que havien tingut el pacte de la fam com era la meva sogra, perquè el seu home va ser un desertor i a ella la van fer fora de la fàbrica, que en aquell temps la tenien els republicans, perquè havia quedat col·lectivitzada, ja que l'amo va haver de marxar. El pacte de la fam crec que va passar a molts llocs.

Dels que van anar a la guerra de la colònia, no en van matar gaires. Un d'ells però, va ser el Pepito, o això pensem. El Pepito era un home que vivia amb nosaltres durant el temps de la guerra, però no era de la família, sinó que era

de Barcelona. Un dia a la nit, quan dormíem, es va escapar de casa i se'n va anar a la guerra, o això és el que ens pensàvem, però des de llavors no el vam tornar a veure més. Pensem que va morir a la batalla de l'Ebre.

Me'n recordo molt el dia que van venir a buscar el meu pare per anar a combatre a la guerra amb el bàndol republicà, on un camió els va anar a buscar a davant del portal que havien destruït els primers dies de la guerra. I jo i el meu germà el vam anar a dir adéu mentre pujava al camió i llavors marxava mentre ens deia adéu amb la mà. El meu pare, però no s'hi va estar gaire a la guerra, també el van empresonar, però al cap de poc va tornar a venir.

A casa meva vam rentar la roba d'uns republicans, els "dolents". I aquests anaven passant per les cases a veure si algú els hi volia rentar la roba. Abans a casa meva hi havia una dona, l'Angeleta que era cega, i ella el que feia era estar a casa nostra i era com una criada. Doncs ella, va acceptar rentar la roba d'aquells dos soldats. I ells a canvi ens van ho van pagar a canvi, el que passa és que de seguida van haver de marxar i l'Angeleta deia: "ojalà, s'haguessin quedat aquí", perquè com que a canvi ens donaven coses, doncs ens anava molt bé perquè així podíem passar.

El Casimiro era un home que vivia al carrer Sant Jaume núm. 2 o 3 i aquest era republicà, estava a favor de la República. Quan la República va agafar aquesta part de Catalunya, perseguien i mataven a aquells que anaven a favor dels nacionals, mitjançant els comitès que posaven als pobles. Però el Casimiro no ho volia això, ajudava a la gent de l'Ametlla que eren dels nacionals i sabia que els anirien a buscar. Ell els avisava: "marxeu, escapeu-vos que us vindran a buscar". Actuava al revés dels altres, estava a favor de la República però no de

la violència. Per això aquest home va estar molt ben considerat després de la guerra. I li van donar la Fonda, que era al principi del carrer Ample, i la va portar molt bé. El Casimiro va morir d'una malaltia.

Aquí a l'Ametlla dèiem que eren dolents els republicans perquè com que van cremar esglésies, van matar capellans i perseguien els religiosos, ens van començar a dir que els rojos eren els dolents, clar perquè Franco no els matava sinó que els donava suport i va fer que les esglésies tornessin a funcionar.

També a vegades aquests que fugien s'amagaven als camps de les cases de pagès i feien uns forats al terra i s'estaven allà, i llavors els de la casa els portaven menjar.

Com van passar la postguerra a casa seva?

Després de la guerra també n'havíem passat molta de gana, va ser més dur i tot. La meva mare el que feia era agafar el tren i se'n anava tres o quatre dies, quan tornava ho feia amb un sac ple de menjar, i també portava oli perquè aquí en mancava. Llavors li preguntaven d'on el treia i ella els hi deia que s'espavilava per no passar gana.

A la botiga hi havia poca cosa, sobretot coses de recció, com l'arròs, el sucre, l'oli, la xocolata, etc. Llavors la gent tenia unes cartilles que les havies de presentar a la botiga i segons els que vivíeu a casa et donaven la part que tocava i et timbraven, però pagant el preu que estava marcat allò. Però els d'aquí l'Ametlla qui tenia horts llavors també hi tenien algu de bestiar, que això els ajudava a passar durant aquest temps que hi havia misèria.

A aquella època a la fàbrica també et deixaven fer jornal i mig, que volia dir que feies 12 hores diàries de feina per així poder guanyar una mica més. I els dissabtes també es treballava només tenies festa el diumenge. Però abans també hi havia més festes a mitja setmana que s'han perdut, com el Corpus.

El temps de silenci va ser durant la postguerra quan la guerra va acabar, en què molts homes d'aquí l'Ametlla, que havien estat a la presó durant la guerra, quan van tornar no van dir res, no volien explicar res del què els havia passat. No explicaven res perquè era una dictadura i tampoc no podien o és que no volien.

Què en pensava de Franco?

Aquí la gent de la realitat política no sabíem gaire el que havia passat, sabíem que Franco eren els bons i els altres deien eren els dolents. Això perquè als col·legis ens ho explicaven així, ja que els republicans havien perseguit les monges i els capellans i per tant quan hi van tornar a ser et feien veure que Franco eren els bons. Així que la realitat política dels republicans no l'havíem sabut fins que es deia que a Barcelona grups d'estudiants es manifestaven contra la política de Franco i la dictadura. Però això va ser al cap d'uns quants anys perquè abans t'haurien posat a la presó. Franco abans de morir havia firmat sentències de mort a aquells que anaven contra el règim. Va ser a partir d'aquí quan la gent s'anava donant compte que Franco no era tan bo com semblava. A més que aquí a Catalunya ens feien fer el què volien. A les administracions públiques et feien parlar en castellà perquè sinó et deien que no te'n tenien.

Què recorda dels Pastorets?

Els Pastorets durant la guerra no es van poder fer perquè era prohibit fer actes religiosos. Només en podien fer els homes, les dones no. A partir del 42 o 43 van donar permís que sortís una dona a fer de mare de deu, perquè abans era un home. Llavors de mica en mica ja en podien fer les dones. Al principi no ho podien perquè estava considerat que aquí l'Ametlla era un centre catòlic i els altres llocs que no ho eren les dones en podien fer. Així que alguns homes van anar-ho a demanar al Bisbe Tarancón que les dones en poguessin fer i ell els va dir que per fer-ho havien de deixar de formar part del centre catòlic, així que ho van fer, van deixar de ser un centre catòlic.

I del cine?

Llavors quan hi havia el cine, funcionava prou bé, perquè molta gent hi venia, fins i tot de Navàs.

Li agradava viure a la colònia?

Aquí la gent tenia la llibertat que et deixaven tenir aquí, aquí tenies feina segura, un bon cine, teatre, Pastorets, i d'altres activitats que ja et tenien ocupat.

A mi m'agradava viure a la colònia, com que ja hi havíem nascut. Potser aquestes dones que venen de fora potser llavors trobaven el canvi del poble a la colònia, però nosaltres ja hi estàvem fets.

Altres

A casa meva hi vivíem jo, el meu germà, la meva mare, el meu pare, l'Angeleta i la mare del meu pare, la meva àvia.

La gent quan sortia de la fàbrica havia d'anar a buscar llenya perquè abans es cuinava amb llenya i s'escalfava amb una estufa, i el què es feia era anar a buscar la que podies per estalviar-te diners. I amb el carbó també es feia, la gent anava a sota la palanca i es feien pilons de sorra i amb un sedaç feien marxar tota la sorra i feien quedar els trossets de carbó. La gent mirava de buscar recursos per estalviar i perquè no hi havia diners.

A l'Ametlla vivíem 720 persones als anys 40-50.

Dels pisos pagàvem molt poc, una pesseta al més, però llavors ho van anar apujant. I a partir del primer Conveni del 63 tot aquests serveis que t'oferien com arreglar-te una aixeta si s'havia espatllat, ja els van deixar de fer.

ÀNGELS CANALS 1946 (entrevistada el 29-8-2012)

Què recorda de l'època de l'escola?

Amb depèn qui anaves o quina hermana tenies t'ho passaves bé, com que tots jugàvem al carrer, totes anàvem igual. Ara que jo no m'ho vaig passar bé a l'escola. Teníem monges que eren com unes fieres. Però d'altres que eren bones i ens estimaven com l'hermana Montserrat que ens feia riure i l'hermana Margarita.

De què va treballar?

Jo no vaig anar a treballar a la fàbrica perquè resulta que la meva mare tenia molta por de que la gent es vengessin amb nosaltres perquè la meva família era la família Morta, els encarregats, i a vegades al director o als encarregats, hi havia gent que els hi tenia cert repugnància, tot i que la meva família ha estat prou ven vista, eren una família catòlica tradicional i a més amb la intel·ligència en la qüestió del fil perquè l'avi Agustí quan era jovenet va fer tota la teoria del teixit, i així es va guanyar la simpatia de l'amo, que com que va fer aquesta teoria, encara que no treballés a la fàbrica ja havia fet prou perquè treure l'espiga de la roba va ser molt important, ja que permetia fabricar i vendre metros. Se l'emportaven quan anaven de viatge, o sigui que l'avi ja havia sortit d'aquí la colònia. Doncs la meva mare pensar que érem les filles de la Pura de cal Morta, doncs ens tenien moltes enveges, fins i tot ara, bé no per ser de cal Morta sinó pel càrrec que tenies, i això és el què m'agrada d'ara, que ningú és amo de ningú, tothom és igual, a diferència d'aquella època on es veien les diferències entre si erets o no encarregat, director, etc. però vaja el meu pare era l'encarregat d'una màquina però res més. I com que molta gent treballava a

la fàbrica, nosaltres no hi teníem ningú. Això ens ho va fer per protegir-nos. Jo hi hauria anat a la fàbrica i li dèiem perquè així segur que no hauria patit tant, perquè li faltaven els diners, ja que ens va portar en una escola de missioneres perquè fóssim unes dones ben espavilades, però que tampoc vam fer gran cosa. Només vam aprendre una mica de comerç, i la meva germana gran a Saragossa, va aprendre perruqueria i jo i ella en vam muntar una i ens en vam en sortir una mica amb això, llavors ja vam tenir nòvios i ens vam anar casant. Però abans, també vam fer l'escoltisme que ens va anar molt bé per poder sortir de l'Ametlla amb llibertat perquè com que tot era tan perfilat amb l'amo, les monges i tothom, doncs això ens va donar una certa llibertat i ens va fer obrir els ulls i a tenir com una certa revel·lida contra el Franquisme cosa que no hi havia amb la gent que vivia aquí a l'Ametlla perquè aquests li tenien por, anaven a treballar a la fàbrica i si deien alguna cosa contra el règim llavors ja erets mal vist, per tant, la gent hi tenia com una prudència. Ara això no passa, tothom diu el què vol però abans la gent no es manifestava en cap sentit. Però nosaltres al anar a l'escoltisme que fèiem activitats amb gent de fora, doncs ho veiem amb altres ulls i no era res del què ens marcaven aquí a casa, en què ens protegien i ens oprimien, però ens protegien perquè ho teníem tot aquí a l'Ametlla. Quan vaig acabar els estudis aquí a l'Ametlla la meva mare em va fer anar a Tarragona i quan vaig tornar em van donar feina a la botiga del Casal de Navàs, on hi havia l'estanc. Quan la meva germana es va casar vaig haver de portar jo la perruqueria però a mi no m'agradava, a mi m'agradava més anar a l'escoltisme.

Què recorda de l'Església d'aquella època?

Abans aquí a l'Ametlla la religió era molt important. Aquí tenies la vida ocupada, amb l'església, la fàbrica assegurada i el menjar tampoc no és que n'haguéssim hagut de passar gaire. Però també ens van formar amb cultura i llavors ens distrèiem amb coses culturals, musicals i de teatre.

Llavors també anàvem a campaments del mossèn Lluís, que anàvem a Paguera i també ens hi volien les monges que anaven a la rectoria, on allà ja teníem una mica més de diàleg amb els nois i ja ens vam començar a conèixer una mica més amb ells, així que ja hi va haver més relació de nois i noies, però d'una altra manera que era la tradicional i que feien aquí.

A vegades a casa meva dèiem el rosari esgranant mongetes, i estàvem tan cansades que el meu pare s'adormia i estàvem a mig rosari i nosaltres com que ja estàvem cansades li dèiem: "Gloria!" I ell: "glòria amb el nom del pare del fill i del esperit sant amén", i ja l'havíem acabat i el meu pare segur que ja està i nosaltres si, si que ja està. Això era molt pesat. A més a les dotze del migdia tocaven l'oració i llavors ja gent parava de fer el que feia i feia l'oració. I la taula també es beneïa i el pa també.

Llavors, els diumenges em sentia molt desgraciada perquè em llevava al matí i en comptes d'esmorzar ja havia d'anar a congregar, llavors ens en anàvem a casa a esmorzar després cap a missa de priores, amb encens i no s'acabaven mai! Sort que hi havia el cor que el van conservar. Això de cantar i aprendre música, ens agradava. Llavors anàvem a l'escola a reunions d'aspirants de no sé què fins a l'hora de dinar, després de dinar, passeig amb les hermanes,

llavors rosari . I quan tornàvem, a fer teatre amb les hermanes. I jo em posava trista perquè pensava que demà havíem de tornar a començar.

Se'n recorda dels amos de la colònia?

Jo els amos els veia com uns prínceps, com trets de llibres de contes, i ens semblava que eren els reis perquè ells tenien cotxe, però ningú més. Al cotxe que li deien Matis, doncs quan arribava tots els nens de la colònia els esperàvem al portal i corríem al darrere fins a la fàbrica. Però els nens dels amos no es relacionaven. Però quan vaig tenir la perruqueria, les mestresses hi van venir alguna vegada, no sé si és perquè ho van trobar més barat, però venien i quan vaig posar la fonda a ca les Noies també. Però això quan érem més grans, perquè quan érem petits no es relacionaven amb la gent de la colònia, i a més, els amos quan anaven a missa per la Setmana Santa o això, i hi venien a passar una setmana, s'emportaven els seus criats i quan anaven a missa no s'exposaven a les cares nostres, sinó que quedaven tapats per una balla en el seu reservat. Tampoc sortien a parlar amb la gent de la colònia, només potser alguna vegada per Festa Major sortien i ballaven algunes sardanetes amb nosaltres.

La meva mare hi havia tingut relació perquè havia hagut de baixar a baix a ca l'amo a fer cortines o alguna cosa d'aquestes, però la mestressa va deixar de pagar-la i la meva mare tenia la il·lusió de cobrar allò que havia fet. És a dir, també es feien valdre els seus drets. Va ser llavors quan havien adornat les habitacions de dalt i com que la meva mare tenia molt bon gust, amb poques coses de cotó, doncs li deien fes-nos això fes-nos allò i ella els hi feia. Ells sempre tenien la raó.

Llavors els fills dels amos tampoc els deixaven relacionar-se amb ells d'aquí la colònia, només podien venir per anar a missa. Això van ser les segones i terceres mestresses que ja van anar posant distàncies.

Què li van explicar que va passar durant la guerra?

Llavors ens parlaven en castellà, i nosaltres que vam néixer parlant en català, anaves a l'escola, parlaven en castellà i ens costava entendre les coses i estudiar. No és que fóssim tontes, és que no ens enteníem. Va ser quan vam anar creixent quan ja vam començar a patir, perquè ens va tocar amb les castellaneres i llavors ja no ens agradava. A més que era una opressió, perquè tan tot era de missa i tan religiós.

Llavors, els diumenges em sentia molt desgraciada perquè em llevava al matí i en comptes d'esmorzar ja havia d'anar a congregar, llavors ens en anàvem a casa a esmorzar després cap a missa de priores, amb encens i no s'acabaven mai! Sort que hi havia el cor que el van conservar. Això de cantar i aprendre música, ens agradava. Llavors anàvem a l'escola a reunions d'aspirants de no sé què fins a l'hora de dinar, després de dinar, passeig amb les hermanes, llavors rosari . I quan tornàvem, a fer teatre amb les hermanes. I jo em posava trista perquè pensava que demà havíem de tornar a començar.

Als horts, els que eren republicans, els van fer anar a l'altre banda del riu, perquè així podien parlar més lliurement que no pas si estaven als horts amb els altres, que es podrien enterar de coses i escampar-les. Però això van anar construint horts a l'altre costat i van ser sobretot els republicans els que hi van anar.

A casa meva se'n parlava molt poc, perquè potser ens protegien però van matar un parent de la meva mare que era capellà i el van matar durant la Setmana Tràgica.

Aquest és el nostre record de la guerra. La fàbrica la van col·lectivitzar, durant el conflicte aquí la gent no tenia moneda i varen pagar amb uns tiquets. Això era molt feudal, l'amo pagava amb el caler propi, ho anava a comprar a la botiga que era seva i s'ho quedava a casa. Amb els seus portals tancats, protegits i recollits, i havia gent que se sentia feliç i d'altres que no tant. Jo m'hi vaig sentir feliç perquè va ser un moment en que tothom era molt desgraciat, així com que tots ho érem doncs llavors ja et seties feliç.

Què sap d'abans de la guerra?

Quan la colònia era tancada si tornaves tard de treballar i a més no erets gaire bon treballador de la fàbrica, aviat et podien fer fora. I et deien t'has quedat fora del paradís sense casa i protecció. Perquè si arribaves tard havies de donar explicacions de perquè havies tornat tard. Els portals hi eren també després de la guerra.

Com van passar la postguerra a casa seva?

Però érem molt pobres tots, vam rebre l'ajuda d'Amèrica amb alguns productes, llet en pols, mantega que era salada i la meva mare la posava en aigua a veure si es dessalava i nosaltres no enteníem que servia per cuinar, clar utilitzàvem oli. Aquesta va ser la seva ajuda amb el què els hi sobrava.

Què en pensava de Franco?

Segons el meu pare Franco era un heroi, segons les hermanes un heroi, segons tothom un heroi, i a mi com que ningú m'havia dit el contrari, doncs era un heroi. Però és clar, després de sortir de l'ou, te'n vas i t'obres al món, veus que això de que ens havia salvat res, ens havia portat a la ruïna. I llavors la gent que va fer patir que eren de la república, com la família del meu home. I tothom que era republicà i que treballava a la fàbrica havia de parlar baix, per si de cas, perquè sinó eren mal vistos.

Li agradava viure a la colònia?

A mi m'agrada viure aquí a l'Ametlla, encara que com que viatjo molt doncs no hi estic tan arrelada. Però aquí s'està bé a més que quan tornes et trobes amb els amics de la infància.

Jo ara quan he sigut gran he vist que era molt com un feudalisme. Ens donaven lo mínim perquè no ens reveléssim, perquè fóssim bons treballadors de la fàbrica, bons cristians, etc. Clar nosaltres vam viure al mateix temps el franquisme, el paternalisme dintre les cases, l'església catòlica era terrible, i clar, això va ser molt fort i encara més en l'època que vam viure nosaltres, en què les mares ploraven perquè no tenien res per donar als seus fills. Jo sempre dic que serem uns supervivents perquè de qualsevol cosa, penso que ens en podem sortir després d'haver viscut tot el que hem viscut ens ha fet que ens espaviléssim.

Quines festes es celebraven a la colònia?

Abans, totes les festes eren religioses. El ball agarrat no l'havíem pogut aprendre mai, només sardanes que em prou feines et donaves les manetes. Això només passava aquí perquè hi havia l'amo, el director i el capellà, però anaves a Navàs o a Gaià i si que es podia fer.

Altres

A casa meva érem 7 els meus pares i jo i 4 germanes més, tot noies.

El pare del meu avi, va venir de Sallent i va començar a treballar al canal, i resulta que les teulades d'aquí l'Ametlla, tenen uns baixants diferents de les altres colònies i això és el què comença a fer l'avi Andreu, que era el contramestre dels paletes que treballaven aquí a la colònia, hi ho feien d'aquesta manera perquè les havia fet igual que les de València perquè quan era petit vivia allà i és com les havia vist sempre. Per això les d'aquí són diferents a les de les altres colònies, eren com quadres. L'avi Agustí ho va aprendre tot d'ell.

Al meu home va estudiar el batxillerat i el va aprovar i va dir que volia anar a estudiar a Terrassa. Però llavors li van posar pegues perquè deien que era molt car, a més li van dir que el posarien a l'oficina aquí a la fàbrica. Els hi posaven el caramel a la boca perquè no marxessin aquells que els interessaven.

Jo em vaig enamorar de l'Agustí que a casa seva eren del bàndol contrari però a casa meva no es van oposar mai perquè era un bon xicot.

CARME SOLÀ 1946 (entrevistada el 29-8-2012)

Què recorda de l'època de l'escola?

L'escola era, el matí estudiar i a la tarda labor. Llavors n'hi havia una que la feien sortir a llegir, a mi no m'havien deixat mai, perquè la monja no em deixava, sempre estava castigada, i llegia en veu alta per totes les altres metre feien labor. Llegir un llibre era un honor. I quan acabàvem la labor ens ensenyaven a cantar. Començàvem l'escola a les 9 fins a la 1, llavors tornàvem a les 2 perquè llavors la gent ja tornava a treballar, perquè l'escola anava en funció dels horaris de la fàbrica i la religió. A vegades jugàvem una estona i a quarts de 3 entràvem fins per allà a les 6 o una mica abans perquè havíem d'anar a fer el sopar de les mares.

Els dilluns tornant a l'escola després d'haver tornat de missa el diumenge, passaven llista et deien per exemple: Carmen Solà i tu havies de dir: "Presente. Missa, paseo, rosario" i si no deies una d'aquestes tres, t'havies de justificar perquè havies faltat i llavors deies: "perquè tal de casa meva, estava enfermo".

Totes les hermanes que veien de les Castelles o d'Astúries portaven la mala llet del Imperio, en canvi les altres eren d'aquí Catalunya que venien de pobles i eren com nosaltres, aquestes eren les bones.

Aquí no ens enteràvem gaire de res, només et creies el què et deien les monges i el què et deien els que manaven. Tu sabies que si no anaves a missa l'endemà te la carregaves perquè l'endemà et senyalaven amb el dit. Dintre de tot ja estàvem bé, perquè menjàvem, jugàvem, aquí no hi havia perill de res perquè sortíem a la nit a jugar, i no ens passava res.

A nosaltres ens educaven les monges, els pares no i a més, si les monges es queixaven als pares, llavors ells, en comptes de donar-nos la raó, li donaven a les monges. I si ens les trobàvem pel carrer per exemple, amb les monges lis havíem d'estimar l'escapulari i al mossèn, la mà.

De què va treballar?

Quan jo vaig haver d'anar a treballar resulta que no agafaven gent, a casa meva desesperats, perquè amb tres canalles, on els anaven a posar? Doncs llavors vaig anar amb la iaia Conangla, que aquesta és la que va lligar el casament de la meva mare amb el meu pare, i em va buscar feina a Montserrat i me'n vaig anar un any i nou mesos a Montserrat a treballar com negres. Allà també hi havia dominiques. I hi havia com un col·legi on també hi havia habitacions i tot, dormíem 60 en una habitació. Allà et feien anar amb grups, un sargia, sargia molts mitjons dels frares, i cosir tot el dels frares, un altre es cuidava de fregar l'església i l'hospederia, on només era pels homes, l'altre s'encarregava de fer el menjar pels monges i tot, sempre acompanyat d'una monja. Llavors hi havia un altre grup, que eren les que les monges els hi queien més bé, que s'estaven a la botiga i aquestes cobraven més diners que les altres. Jo somiava només en anar a la botiga però no m'hi havia deixat anar mai, a més que no sabia donar el canvi. Em feien anar els gelats i em posava nerviosa. A l'escola no ens ensenyaven, jo quan havia d'anar a comprar a casa meva em deien el què m'havien de tornar. És així com ens feien anar. Jo a Montserrat em van fer estar a tots els llocs. Les que anàvem a la cuina ens feien llevar a les 7 del matí i allà era molt fosc i jo tenia molta por perquè abans allà hi havia gent que s'amagava del Franco, perquè eren immunes ja que estaven en un lloc sagrat, i així no els podien agafar. Quan vaig plegar de

Montserrat me'n vaig anar a Manresa, a casa d'un metge, on m'hi vaig estar 9 mesos. Allà vaig fer de criada d'un otorinolaringòleg, i em feien vestir de minyona. Als matins havia de netejar la casa i a les tardes em canviava d'uniforme i rebia jo les visites. Al matí ho feia la dona del metge i abans anava de deixar els nens a l'escola. Jo tenia 16 anys. Quan vaig plegar d'allà llavors si que em van donar feina a la fàbrica i també hi vaig estar molt poc, crec que ni un any, a més que feia el torn de nit. Llavors va ser quan van obrir la Bonser i ens van fer anar a Barcelona a una escola per aprendre a cosir. Jo tenia por perquè a Barcelona no hi havia anat mai, no havíem sortit d'aquí la colònia. Anar a Barcelona era un pecat, hi havia atracadors i violadors.

Com recorda l'església d'aquella època?

Això de resar el rosari, doncs el meu pare ens ho feia fer i no podíem fer res més, la meva mare també es posava ven nerviosa quan ho havia de fer. I jo em posava allà al sofà i feia veure que ho deia mentre llegia el diari. I el meu pare: Carme, Maria Carme, fes el favor de deixar el diari, i jo: però si no faig pas res! I llavors i tornava: et vull sentir, i jo feia veure que ho deia i el meu pare: m'acagum cony i jo pensava mira quin rosari més maco, Santa Maria m'acagum cony.

Després a la tarda cada tarda havíem de resar el rosari. Jo si podia m'escapava de dir-lo.

Se'n recorda dels amos de la colònia?

Hi va una filla de l'amo que ens portava xocolata quan venia (xocolata batanga) perquè aquesta es va casar amb un que anava a buscar el cacao allà al Congo.

També per reis ens portaven moltes joguines a l'escola, quedaven a l'escola i això ho pagava l'amo. Ja feien coses ja, però la superioritat hi era.

Al començament quan jo era petita els amos apareixien allà a l'església com si fossin unes ombres. Jo els veia com els déus, bé no eren déus, eren els amos, la paraula ho diu ben clar, els amos. No es relacionaven gaire amb la gent. A l'església no entraven com ho fèiem els treballadors, sinó que tenien els seu reservat.

Què li van explicar que va passar durant la guerra?

Durant la guerra de morts n'hi van haver dos a baix als horts, eren dos soldats que llavors els van enterrar allà en un hort. Un altre que sortia de treballar de la fàbrica i se'n anava a Gaià, també el van matar, era roig i se'n encarregava del futbol, aquest era un parent del meu pare. Però guerra amb tiroteigs aquí no n'hi va haver.

Què en pensava de Franco?

Jo Franco el veia com un Déu, com que aquí era un nucli tan tancat, no hi havia televisió, no hi havia res, clar llavors no ho senties, bueno hi havia la ràdio, però l'únic que senties era l'Ama Rosa, la novel·la, i com que anàvem a cosir, teníem la ràdio i és que escoltaves, perquè de lo demès prohibit parlar-ne. Era un Déu.

Anava al cine?

Llavors també hi va haver el cine que hi havia el mossèn que tapava la pantalla quan es feien un petó. La primera pel·lícula que vaig anar a veure al cine es deia: dialogo de Carmelitas, on les violaven a totes, però totes les van matar i abans de fer-ho les van violar. Aquestes escenes no les veiem pas però t'ho imaginaves. No sabíem pas què era però t'ho deien que els hi havia passat com la Josefina Vilaseca, la que van violar a la cuina. I les monges només et deien: els hi ha fet com li van fer a la Josefina Vilaseca el que passa és que aquestes no ho han pogut evitar. Tot ho feien anar amb por, que si hi havia dimonis, que si no sé què...

I Pastorets?

Ens feien anar a assajar els Pastorets a cal les monges on hi havia un piano, i allà ens feien la selecció per poder cantar o no als Pastorets. A mi sempre em deien que no, però al final em van agafar. Allò m'agradava molt anar-hi, perquè com que sempre m'ha agradat molt cantar, doncs això m'encantava, a més que també era una manera de sortir de casa.

Quines festes es celebraven a la colònia?

Les festes eren sempre per algun sant, tot religiós. I el mes de maig a cantar i a dir el rosari a l'església, i a casa i a l'escola fèiem una capelleta per la mare de déu i li portàvem flors i siris cada dia. Jugàvem a fer capelletes perquè tanta religió és llavors el què sabíem fer.

Li agradava viure a la colònia?

Jo em sentia reprimida aquí a la colònia, sense llibertat.

Altres

A casa meva el meu pare i la meva mare els van fer entendre i es van haver de casar sense estimar-se, i sempre es discutien, la mare del meu pare no se'n sortia (la padrina, que es deia Carmeta). I la llei dels pares era estomacar-te. I jo que no em portava gaire bé, sempre estava contestant i si jo contestava la meva padrina em deia que avisaria al meu pare i jo m'amagava a sota la taula.

No teníem cap joguina, només les de l'escola, jugàvem a corda, al rotllo que hi jugàvem molt a l'hora del pati i després també, i a vegades les monges també jugaven. Els nens tenien els seus jocs i les nenes els nostres. Quan anàvem a col·legi les gomes com a joc, encara no s'havien inventat, amb el què valia una goma! al sendro també hi jugàvem. Amb els nens a la nit jugàvem al "me quieres?". Però aquest joc fins que no érem més gran no hi podíem jugar, nens i nenes jugant junts fins més grans, als 12, 13 anys. Però abans no perquè tampoc t'hi volien, i no els hi volíem.

Hi havia una noia d'Horta d'Avinyó que la van voler violar i abans de que el mosso ho pogués fer res, es va deixar matar. Ella era una filla de criada. I a nosaltres les monges ens la posaven com un exemple, i fins i tot la vam anar a veure quan era ben morta. Vam fer un autocar per anar-la a veure. Això quan anàvem a l'escola. I l'havien vestit de primera comunió i la tenien allà a sobre la taula de la cuina, allà mateix on la van matar i nosaltres anàvem donant voltes al seu voltant i teníem molta por. Doncs aquesta noia era l'exemple, que llavors

ens van donar una estampa seva i deien que l'havíem de dur sempre vora el nostre cor i que si mai ens volien violar que ens en recordéssim d'aquesta noia. Era la manera de tenir-nos més lligades.

On hi havia ca les Noies, deien que hi havia un gat negre que era el dimoni. Això ens ho deia l'hermana Antonia, era un bitxo raro aquesta dona. Doncs ens deia que el gat anava pels passadissos, que ella l'havia vist (que no era veritat), que les espiava mentre dormien i veia si alguna tenia somnis impurs. Deia que si alguna havia somiat alguna cosa estranya algun dia, s'anava d'anar a confessar. Explicava que ella sabia quines tenien aquests somnis perquè el gat es parava davant l'habitació. Imagina't com ho feia anar aquesta! Jo sempre havia anat al col·legi amb por per si ens trobàvem el gat negre. A més, abans fèiem de setmaneres, doncs a nosaltres ens tocava quan ja havia marxat tothom i a mi em feia por perquè estàvem soles i a més a l'hivern, que es feia fosc més aviat. Jo només pensava a veure si ens sortiria el gat negre, només tenia el cap al gat negre, i de tan en tan encara hi penso. Tot era a base de por, per reprimir-nos.

Un dia el meu pare va fer un examen per poder anar a treballar a l'aeroport de Barcelona i el va aprovar, perquè li agradaven molt els avions. Li van dir que el dilluns sobre ja s'hi podia incorporar però no ho va poder fer perquè quan va anar a dir-li al director, ell li va dir que si ho volia fer s'havia d'emportar tota la família i clar, ell això no ho podia pas fer. Però llavors encara feia la pilota als amos.

El meu pare era molt de dretes, encara que no li haguessin deixat anar al aeroport a Barcelona a treballar, els amos els tenia molt ben considerats,

perquè deia que els havien donat tota la seva vida. I d'aquesta manera ho teníem tot, anàvem estrets com tothom però no ens faltava de res. T'enredaven, però llavors també et feien un favor.

El meu home va ser el primer de posar un toca discos al carrer, jo llavors ja devia tenir 16 o 17 anys, el va posar allà a dalt al castell i el feien sonar i llavors ens feien ballar. Però l'endemà li havíem de dir a l'hemana que ho hi havíem anat perquè era pecat.

La família depenia de l'amo. Contra més fills tenies més diners, perquè la feina a la fàbrica era assegurada i llavors hi havia gent que no tenien res i llavors tenien molta canalla i es feien rics.

Llavors ja vam anar tontejant amb nois, venien els de Navàs aquí, però llavors això ja era un pecat.

JOSEFINA PAJEROLS 1945 (entrevistada el 30-8-2012)

Com era el seu dia a dia?

Anàvem a l'església, després cap a col·legi, sorties al migdia i ja tenies el dinar una mica fet, dinaves sorites una mica a fora al carrer a jugar, llavors te'n tornaves a col·legi fins allà a les 6. Alguns sortien a les 7 perquè els seus pares sortien més tard i llavors els deixaven quedar una mica més. A l'estiu ens podíem estar una estoneta a jugar a fora però sinó a l'hivern a casa meva no m'hi deixaven, i havia d'anar a casa. Eren una mica estrictes. Llavors cap a dormir i ja està.

Què recorda de l'època de l'escola?

A l'escola ens ensenyaven geografia, història, però no gaire cosa més, m'hauria agradat que m'ensenyessin més coses de cultura però com que a més a casa meva no tenien prou diners per pagar-me uns estudis, vaig haver d'anar a treballar. Teníem un llibre que era una enciclopèdia des dels 11 als 14 hi ho anaves repassant sempre, t'explicaven coses de sants, que si Franco havia fet això i allò, on tenien les missions les monges...

L'escola era molt estricta. Quan era més petita no la recordo massa malament, era més aviat normal, me'n recordo de l'hermana Margarita, que era bastant agradable, gens pretenciosa, la vaig trobar bé. Però llavors quan ja érem més grans va venir una hermana de fora i va implantar el castellà. Fins aleshores totes les hermanes ens parlaven el català i clar, tu no en sabies i t'entrebancaves. Aquella va ser una mica estricta i no ens ho passàvem gaire bé, perquè classificava molt la categoria de la persona, si eres la filla del

director o la filla del encarregat, aquests tenien un estatus, en canvi si erets la filla d'un treballador qualsevol et vigilava una mica més malament i això marcava una miqueta, i a més, si erets de dretes o d'esquerres marcava bastant, si erets de dretes encara que en realitat no ho fóssis, tenies un valor més alt. Llavors també hi havia una mica de marginació entre aquestes. Però més que la marginació era que si tenies l'estatus més alt o més baix, sempre t'anaven marcant amb: "tu no en saps", i com que et deien que no en sabies i al final t'ho acabaves creient i et marcava. En canvi la convivència amb les nenes la trobava normal. L'escola m'agradava, només era que hi havia aquesta diferència, que llavors la vas anant captant, els rics els deixaven fer i els pobres, com que eren pobres s'havien d'aguantar.

De què va treballar?

Jo vaig entrar a treballar a la fàbrica, tothom hi anava, però els que tenien uns estatus més alts podien anar a estudiar a Manresa, a Solsona, etc. els que tenien més calers hi podien anar, però el que no en teníem, ens havíem de quedar treballar a la fàbrica. Als 14 anys la majoria anàvem a treballar. Jo feia el control del fil i anàvem apuntant en un paper tots els fils que se'ls havien trencat i llavors fèiem un promig. No ens ho passàvem malament perquè teníem un despatxet i fèiem la tertúlia. Aquella època m'ho vaig passar bé. També va ser la època en que va venir molta gent d'altres llocs d'Espanya, i al principi semblava que era tot diferent, però llavors ja es van adaptar i bé, estàvem bé. Llavors al cap de 8 anys treballant a la fàbrica, van posar la Bonser i me'n hi vaig anar a treballar fins que em vaig jubilar. Però a la Bonser no ens ho vam passar tan bé, perquè havies d'anar en cadena i si una s'encallava t'escribaven. I això a la fàbrica no ho vaig trobar, era més

agradable que a la confecció. Cada dia alguna plorava perquè ens cridaven molt, però llavors al cap dels anys això ja no va passar, perquè vam passar de 25 o 30 a 300, i llavors la cosa va canviar. Però la feina era una mica dura, perquè sempre havies d'anar amb un ritme. Al principi semblava com si tinguéssim l'hermana allà al costat escridassant-nos.

Com recorda l'Església d'aquella època?

Ens feien anar a confessar, i gairebé ja et deien el què havies de confessar, com per exemple, m'he enfadat amb els meus pares, i tu pensaves que allò tampoc tan pecat no podia ser. Llavors va venir un mossèn i totes anàvem a confessar igual que abans i un dia ens va dir: "si torneu a venir a confessar aquestes tonteries, això no són pecats ni res, fins que no vingueu a confessar pecats de veritat, no cal que torneu" així que no hi vaig tornar. Quan va venir, la gent li deia que allà a l'Ametlla tothom anava a confessar i ell va dir que ja ens espavilaria.

Penso que els capellans el que volien era enterar-se del què li passava a la gent i no ajudar-te, perquè sempre estaven al dia amb el què li passava a tothom. Ho volien dominar tot.

Llavors ja vam anar passat de tot això, sense passant-se, però ja ho vam anar deixat estar.

Llavors, la meva mare sempre havia anat a missa, i el meu pare al ser d'esquerres al veure que hi va haver molta cosa mal feta, no ho veia clar, i només anava a missa per Nadal, Pasqua i festes d'aquestes, però ell anar a fer comèdia com feien molts que no hi creien, no, deia que si no hi creia no hi havia

d'anar. Això estava una mica mal vist en la societat que hi havia. En canvi la meva si que hi anava, i a mi no m'havien dit mai si hi havia d'anar-hi o no, el que passa és que m'hi obligaven al col·legi, a casa meva no m'hi obligaven. Però a l'escola llavors el dilluns et veien el capellà i l'hermana i et deien perquè no hi havies vingut i tu havies de dir que havies hagut de marxar, però tampoc ho podies dir perquè abans ningú marxava de vacances i clar, el que havies de fer era anar-hi tan si com no, perquè sinó et castigaven i t'havies de quedar a escriure o a netejar.

Se'n recorda dels amos de la colònia?

Dels amos me'n recordo que venien tots mudats per Festa Major i Pasqua, amb les seves criades totes amb el vestidet blanc, els feien anar a missa vestides d'aquella manera, pobres noies.

Jo els veia molt distants, en canvi hi havia el director i l'encarregat que si que hi entraven i jugaven amb els seus fills.

Jo els veia com molt encarcerats. Quan hi havia l'amo a la fàbrica, semblava que li haguessis de fer reverència, com un Déu. Jo més aviat passava bastant d'ells, jo tenia la meva vida i ells la seva. Els trobava molt distants.

Què li van explicar que va passar durant la guerra?

De la guerra, no m'explicaven gaires coses perquè hi havia molta represàlia, i me'n recordo que una vegada a casa meva, però jo era molt petita, que encara hi havia la Segona Guerra Mundial i hi havia alguna cosa amb els sindicats, que no sé què va passar a la fàbrica, però alguns van dir marxem que volen fer no sé què, i llavors va veure que marxava tothom i li va dir a una el meu pare:

"què passa que marxin tots?", i llavors ella li va dir: "no ho sé. Marxem nosaltres també", i ho van fer. Els altres com que eren de dretes ningú els va dir res. Llavors aquella nit va venir la guàrdia civil a trucar a la porta amb molt soroll, i van agafar el meu pare i el van portar al "cuartel". Ell va dir que era un error, que havia sortit perquè tothom ho havia fet.

Per això, a mi no m'explicaven res perquè no diguéssim res i no ens fessin mal. Quan vam ser més grans, ja ens van anar explicant més coses. Ells van patir molt perquè els perseguien, la gent s'amagava, el veí et traïa, això entre germans inclús, etc. Llavors quan vam ser més grans sí que ens ho van explicar una mica però mentre vam ser petits no.

Com van passar la postguerra a casa seva?

Havien passat molta gana, la meva mare m'havia dit que havien d'anar a les cases de pagès a demanar si tenien una mica de blat de moro, de cigrons o mongetes per tot l'any però no en tenien ni per uns quants dies. Tenien molt poc menjar. Jo de gana tampoc n'havia passat, ells havia hagut dies que no havien pogut menjar res, però jo això no ho vaig haver de patir. Però això sí, no hi havia dos talls per cada un, només n'hi havia un, però ja hi estàvem mentalitzats que amb allò passàvem, ens tocava un tall de fruita i ja està. Però jo no sóc conscient de passar gana, però tampoc teníem les necessitats que volíem, ni tot el què volíem.

Què en pensava de Franco?

Com que les monges ens explicaven que Franco va ser el bo i tampoc ens explicaven res dels d'esquerres, doncs no sabies res més i llavors potser si que et pensaves que era bo. No va ser fins a certa edat que llavors ja ens en vam adonar del què havia passat, perquè fins aleshores, no tenies gaire accés a llibres, d'informació no n'hi havia cap, no ho tenies a l'abast com ara, si que hi havia algú que deia que havien fet matar aquell perquè havia fet això i allò. Després pensaves, potser si, que no ho hauria d'haver fet de matar-lo però si era tan dolent... Clar només et donaven la informació d'un cantó, et faltava l'altre.

De diaris també n'hi havia però tots eren de Franco, i potser només el compraven un cop a la setmana i se'l passaven tres o quatre, premsa estrangera no t'arribava. Però tampoc hi patíem perquè no ho sabíem, si ho haguéssim sabut llavors si que haurem patit.

Haviem de treure la bandera i cantàvem de cara al sol, però nosaltres contentes, tot això no ho veiem com una cosa franquista, sinó que cantàvem una cançó i la que treia la bandera podia entrar una mica més tard. Nosaltres ens miràvem això i no què significava la bandera.

Altres

El meu pare era de Gaià i quan tenia 7 anys va morir el seu pare, i les seves germanes se'l van endur aquí a l'Ametlla perquè elles hi treballaven. Ell com que era el petit no va haver de fer la mili, però si que va anar a la guerra a lluitar a favor de la República i els ho van pintar molt bé, però quan van ser allà

van veure que no era el que deien, perquè no tenien prou material i recursos, i molts van morir per això, perquè no hi havia tot el necessari per sobreviure. La meva mare venia de la Pobla de Lillet i allà uns rojos van cremar-ho tot fet que van haver de marxar i se'n va anar a la colònia de St. Esteve, on va trobar feina i es van conèixer amb el meu pare, llavors van venir aquí a l'Ametlla, però la meva mare en un principi no hi volia venir per por de ser d'esquerres. Però llavors s'hi va ben adaptar i ja està.

A casa meva érem el meu pare, la meva mare, la meva germana i jo. El meu pare sempre havia estat d'esquerres però en el temps de la guerra, com que van guanyar els de dretes, els d'esquerres van quedar marginats. Llavors no es podia parlar d'esquerres, i el meu pare a casa, perquè no tinguéssim problemes, no ens explicava res d'esquerres, perquè llavors a l'escola per exemple, que eren tots de dretes, m'haurien enxampat més. Per això el meu pare va dir, això s'ha acabat, nosaltres no som ni de dretes ni d'esquerres, som ciutadans normals, anem treballant i som honrats. Era per això per no donar-me peu a mi, llavors jo ho trobava bé. Al principi, ell no m'explicava res d'aquest tema. Aquest tema era tabú i, més que res, era perquè no ens fes mal a nosaltres.

De joguines en tenia molt poques, potser una nina i una cuineta, quatre plats però res més. Llavors la meva germana que té 7 anys menys que jo si que tenia una nina i un cotxet. Amb 7 anys la cosa va canviar, i si que tenia més coses, però quan jo era petita encara anaven molt justos de cèntims i és clar, no et comprava res.

Per la Festa Major et compraven un vestit que et servia per tot l'hivern i per Setmana Santa un altre que et servia per l'estiu, però això s'hi havies crescut i et feia falta, que sinó havies d'aprofitar el de l'any passat.

A Navàs no hi havíem anat gaire perquè no hi havia gaire bon rollo amb el bàsquet. Hi havia molta pinya, era divertit. D'esport les noies no hi havia gaire res. A l'escola en fèiem una mica, però anàvem amb bata i no ens podíem ajupir perquè no se'n veiessin les cuixes. Representa que no n'havíem de fer gaires d'esport.

Va fer mai teatre o Pastorets?

Fins els 14 o 15 anys no vaig poder fer Pastoretes perquè a no sé que hi hagués algú de la teva família que en fes, no en podies començar a fer fins aquesta edat. I ni havia moltes que ja hi anaven, i a mi m'hauria agradat sortir com elles a fer d'àngel, però quan vaig començar vaig fer de panderetes i d'esclaves. De comèdia no n'havia fet mai perquè em feia vergonya, davant de tres o quatre bé, però amb tanta gent no. Llavors també havíem fet ballets perquè feien l'esbart, però llavors ja es va acabar i ja no en vam fer més, i mira que m'agradaven! Al col·legi fèiem alguna comèdia però tampoc m'agafaven gaire a més que em feia vergonya. Cantàvem una miqueta a missa que ens en ensenyava el Guiu, però això ja era quan teníem uns 18 anys. Llavors aquí a la colònia només els deixaven fer música als nois, les noies havíem de fer labors. M'agradava perquè podíem sortir, perquè sinó a part del cine o a cal Vidal o a cal Riera quan era Festa Major, no sortíem.

Sap alguna cosa que li haguessin explicat d'abans de la guerra?

Jo no me'n recordo que tanquessin els portals, però algú sí que m'ha dit que sí que el tancaven, però no ho sé, perquè al vespre tampoc sortíem perquè els meus pares ens feien anar a dormir. Però ho entenc perquè s'havien de llevar d'hora.

Li agradava viure a la colònia?

A mi m'agradava viure a la colònia, com que no havia provat res més, doncs ja m'agradava. Jo penso que ja s'hi viu bé, i com que de missa si no hi volies anar doncs no hi anaves.

No em sentia pas oprimida jo, no em feia res si no podia anar a ballar, tampoc en sabia, a més podíem anar a Festes Majors, érem tot una colla que ens ho passàvem bé junts, anant a ballar sardanes, caminant.

LOLITA MORA 1939 (entrevistada el 30-8-2012)

Altres

Jo vaig néixer en un poblet d'Almeria i el meu pare treballava a una mina de prop del poble on ens estàvem, però llavors ens en vam anar a viure a un altre lloc. Va ser quan vaig néixer que va començar la Segona Guerra Mundial, fet que llavors va passar que les mines van parar perquè els enginyers que eren d'altres llocs d'Europa dels països dels quals participaven a la guerra, van haver de marxar i per això totes les mines van tancar. Llavors nosaltres vam anar a Almeria a viure un temps amb el meu germà gran, el Joan, i llavors ja vam venir cap aquí a Catalunya amb vaixell, vam venir aquí a Navàs on ens hi vam estar un temps a casa del meu tiet que hi vivia, i quan ens van trobar pis aquí a l'Ametlla ens hi vam venir a viure.

No sé quan temps feia que vivíem aquí i el meu pare un dia tornant de Navàs que va anar a buscar alguna cosa amb un carretó, com que no hi havia llum, va caure a la part més alta i li va caure el carretó a sobre. En un principi el van portar a clíniques bones, que ho van fer els amos de preocupar-se de tot, doncs allà el van operar i fer tot el necessari perquè es curés però va morir. Tot això era quan jo era petita i hi ha coses que no les sé molt bé perquè tampoc volia fer patir a la meva mare traient el tema.

Llavors aquí a casa vam quedar vivint quatre, els dos meus germans i jo i la meva mare i a vegades també anava amb la meva tieta Angelina.

Però tot i així no en tinc pas mal records, només que vaig trobar a faltar la meva mare el temps que va estar amb el meu pare, però llavors quan va tornar,

ja està, perquè clar, vaig estar molt temps canviant de lloc de viure i amb diferent gent.

Llavors quan la meva mare ja va estar més bé li van donar feina a la porteria de la fàbrica, i també de netejar el menjador on menjaven els treballadors que venien de fora. Jo de tan en tan havia d'ajudar a la meva mare quan treballava, i no m'agradava.

A casa meva hi havia vist tristesa perquè la meva mare va quedar viuda, no entenia el català, feia poc que érem aquí, de diners no en teníem, i la meva mare el que feia era ajudar a l'altre gent quan hi havia algun malalt.

La meva família vam ser els primers en arribar a la colònia i que no parlàvem el català. La gent ens va acollir molt bé. De seguida vaig parlar el català. La meva mare no el va parlar mai, però l'entenia perfectament. De comunicar-nos amb l'altre gent no vam tenir pas cap problema.

Abans a les cases hi havia molta gent, perquè l'hereu es quedava a casa, i si tenia molts fills, quedaven plenes.

Aquí teníem diaris, fet que ens permetia saber més coses que passaven, que no pas a les altres colònies on de diaris, n'hi havia molt pocs. De gent culta també n'hi havia, perquè hi havia els Piques per exemple, que el Francisco va escriure els Pastorets, els Conangla amb la música, etc.

Què recorda de l'època de l'escola?

De l'escola només sé que teníem una hermana que sempre se'ns adormia a la classe, l'hermana Montserrat, pensa que així de gaire feina no en devíem fer.

A l'escola fèiem matemàtiques, i amb un llibre i poca cosa, ja en teníem prou, llavors ja quan vaig acabar van fer comerç.

Les monges no és que em caiguessin bé o malament, el que passa és que eren estrictes com l'hermana Ana Maria, però ens havia ensenyat molt bé.

Jugàvem molt al carrer. De joguines no en tenia, només vaig tenir una nina, i barallant-me amb el meu germà em va caure al terra i es va trencar. El que si que tenia era una cuineta molt maca. A casa meva tot això del tíó no ho fèiem perquè a casa meva, com que érem d'Almeria allà tot això no es feia, doncs aquí tampoc ho vam fer. Tot i així jo era molt alegre i m'ho passava bé, sobretot quan anava a Navàs a casa dels meus tiets perquè hi havia les meves cosines i allà hi havia alegria. A casa no ens va faltar res, només vaig trobar a faltar l'alegria.

Quan acabàvem l'escola havíem d'anar amb una modista, la Coloma, que era de Navàs, doncs totes les nenes hi anàvem fins al vespre, i ens agradava perquè xerràvem i ens ho passàvem bé. Però d'estudiar no ens agradava tant, tampoc ho fèiem gaire, la gent no anava gaire a estudiar a fora. Alguns nois si que hi havia anat, però de noies no. També hi havia al Casal a Nàvas que alguns, els que volien estudiar una mica més hi anaven, i els que no, quan acabaven, anaven a la fàbrica.

A quina edat va començar a treballar a la fàbrica?

Llavors quan ja anava a treballar tenia més de 14 anys perquè me'n recordo que tots hi anaven i jo encara estava a l'escola.

De què va haver de treballar?

Jo el que volia era carregar revòlvers com totes les altres, però no sé si és perquè la meva mare em necessitava per alguna cosa o què, que em van posar tota sola amb tot de dones més grans a treballar al canell, i llavors a la seda, on mai em van haver de renyar. Llavors als nuadors, on hi vaig treballar fins que em vaig jubilar.

Li agradava treballar a la fàbrica?

A la fàbrica m'agradava treballar-hi.

Llavors quan ja érem és grans, tots volíem anar a treballar, tots. Ja volíem ser grans. No és que no ens agradés el col·legi, és que ens volíem fer grans.

Com recorda l'època de l'església?

Quan vaig ser més gran anava a missa cada dia perquè volia. Quan anàvem a l'escola ens feien anar cada setmana a confessar, a mi n'hi m'agradava ni no, pel què havíem de dir, no hi patia gaire. Llavors assajàvem comèdia, i els Pastorets, on fèiem d'àngel que vola quan érem és petites i llavors quan ja teníem 13 o 14 anys fèiem ballets i molt teatre, vam fer els bandolers, i marxàvem lluny a fer-los. A l'Aspriantat fèiem, cada diumenge, batllades, on hi anàvem tot el col·legi, ens ho havíem de preparar i llavors ho representàvem.

Després que morís el meu pare a casa meva anàvem tots vestits de negre, el dol. La meva mare sempre va anar vestida de negre fins que es va morir, i portava una gassa negra al cap. Crec que es trobava molt sola.

Ens feien portar mitges perquè el Bisbe ho havia dit, però nosaltres no en volíem portar. A partir dels 12 anys, havies de portar mitges.

Els diumenges havíem d'anar a passejar amb les hermanes i com que no hi volíem anar, ens amagàvem. Anàvem a l'escola i nosaltres ja volíem anar al cine però fins als 14 anys no es podia. Podíem anar una estona a la tarda a jugar amb el què teníem a l'escola.

Què recorda del cine de la colònia?

La pel·lícula que va ser molt important estrenada al cine va ser la dels 10 manaments.

Se'n recorda dels amos de la colònia?

Dels amos penso que si que eren prou bons, alguna cosa si que la podrien millorar, però en general si que eren bons. Els amos ens ajudaven, perquè si havies d'anar al metge, t'hi portaven amb cotxe. Quan el meu pare es va morir, se'n van preocupar de tot ells. Els amos eren bona gent, creients, catòlics i practicants. Algú potser et dirà que no perquè havien tingut algun problema amb ells, però en general la gent pensa que si que eren bons amos. Ho pagaven tot ells l'ho de l'església. Hi havia la Doña Carmen que era molt creient.

Què li van explicar que va passar durant la guerra?

Durant el temps de la guerra la gent tenia por, aquí la gent ho va passar bastant malament. La majoria de gent era de dretes i catòlics.

Durant la guerra, les dones tenien por per si venia algun soldat.

També hi havia molta gent que va haver d'anar a camps de concentració.

Què en pensava de Franco?

Franco va treure els d'esquerres, que van fer molts disbarats. I per nosaltres, aquí, va ser com una alliberació, perquè tothom tenia feina i hi havia pau. Jo com que parlàvem de nosaltres, tampoc el veiem tan dolent. Els dictadors tampoc són bons pel país quan s'hi estan durant tants anys. Però aquí ens va donar feina, la jubilació a la gent, ho va arreglar, potser si haguessin guanyat els d'esquerres, això de matar gent també ho podrien haver fet. No és que defensi el Franco, però pot ser que si els d'esquerres hi haguessin estat, hagués passat alguna cosa dolenta. Però és això nosaltres aquí hi vam viure molt bé, encara que hagués fet coses dolentes.

Vostè a què jugava quan era petita?

Al carrer jugàvem a saltar corda, a narro narro mig, a amagar, jugàvem als jocs que deixaven els xicots, perquè feien com uns trons i quan acabaven de jugar ens hi anàvem nosaltres i d'altres, coses que jugueu ara, també hi jugàvem nosaltres.

Com van passar la postguerra a casa seva?

Jo de gana no en vaig passar mai, però era perquè no tenia gana. Però aquí hi havia misèria.

Li agradava viure a la colònia?

Viure aquí a la colònia també m'agradava perquè ho teníem tot. Anàvem al col·legi, cantàvem, ens ensenyaven moltes coses, fèiem teatre, jo tinc bons

records de tot això. A més que aquí també fèiem moltes coses, fèiem cercles d'estudis amb el mossèn Lluís, hi havia benjamins per les petites, llavors aspirants, dues més i llavors a l'Acció Catòlica, on fèiem reunions, fèiem enquestes i teníem un bloc, ens ensenyaven moltes poesies. Ell també va organitzar les colònies a Vilada.

No crec que no tinguéssim llibertat aquí a la colònia perquè ve que podíem anar a Navàs i anar a ballar a altres llocs. Però també estàvem una mica reduïts, però és perquè ja ho teníem tot aquí i no teníem la necessitat de marxar a algun altre lloc.

No hi havia gaire diferència amb la gent d'aquí a l'Ametlla amb els de Navàs o altres pobles del voltant, l'ambient era igual, potser sentís que deien que estàvem més oprimits de llibertat perquè tancaven els portals, però això era abans de la guerra, després de la guerra hi seguien sent però estaven oberts, ja no els tancaven mai. El portal principal ja no hi era després de la guerra, però sí que hi havia la caseta del sereno, però el portal no hi era, i el porter tampoc apuntava la gent que arribava tard a les nits.

Quines festes es celebraven a la colònia?

De festes també se'n feien moltes aquí a la colònia, i com que hi havia tanta gent, sempre hi havia algú que se'n encarregava.

ROSALIA BOIXADERA 1944 (entrevistada el 4-9-2012)

Com era el seu dia a dia a la colònia?

Els diumenges anàvem a rosari i a jugar amb les hermanes a dalt al pal, perquè com que feien cine, la gent i anava, i si els pares hi anaven, havíem d'anar al col·legi a jugar. Hi havia molts jocs. Els reis en passaven moltes joguines. A dalt al pal comptàvem els cotxes de quin color eren, però no n'hi havia tants com ara, llavors també esperàvem quan arribava el tren i posàvem una moneda a la via i quan passava, la xafava i quedava ben plana. Era la vida normal que hi havia aquí a la colònia.

Un cop acabat el col·legi anàvem cap a casa, però abans ens estàvem una estona jugant al carrer. Allà al maig o el juny sortíem, però a les 9 del vespre ja havíem de ser a casa perquè sinó, ens tancaven la porta. Aquesta era la vida a la colònia.

El diumenge anàvem al matí a missa, i a les tardes, però quan teníem 14 anys, podíem anar al cine, però la meva mare ens deia que fins que no acabéssim de rentar el plats no podíem, i nosaltres ens afanyàvem perquè sinó havies de fer molta cua perquè hi anava molta gent. Gent de fora també venien. Quan sorties del cine, a l'estiu que era clar, sorties a passejar fins a dalt a la carretera i llavors havies d'anar a casa.

A quina edat va començar a treballar a la fàbrica?

Als 14 anys vaig entrar a treballar a la fàbrica.

De què va haver de treballar?

Primer vaig treballar carregant revòlvers, que m'hi vaig estar fins als 18 o 19, i llavors a teixir, primer et posaven una temporadeta a aprendre a teixir (3 setmanes o 1 mes) i llavors ja havies d'anar als talers on te'n feien portar pocs, però ho havies de fer tu sola, fins que vaig plegar. Em sembla que quan vaig començar a treballar vaig cobrar 110 pessetes. Per mi era molt poc perquè tants a casa meva... A mi m'agradava anar a la fàbrica, perquè feies els anys i a l'endemà ja t'anaven a demanar feina i al cap de poc ja hi estaves. A més als revòlvers hi havia el jovent i llavors ens en anàvem al lavabo i ens tancàvem allà a dins i ens posàvem a xarrar. Llavors hi havia les teixidores que es quedaven sense bitlles i se'ls paraven els talers i venien cap allà amb nosaltres i ja sortíem corrents. Ens ho passàvem bé.

Vostè parlava en llenguatge de signes mentre treballava?

També quan vaig treballar als telers parlava amb signes però tampoc gaire, dèiem que venia el Pipes, que eren 2 quarts de 10 o que aquell era guapo, etc. Treballàvem de dilluns a dissabte, sobretot vaig treballar a la tarda des de les 2 fins a quarts d'onze.

Com era la missa i la religió a la colònia durant aquella època?

La meva mare no ens hi feia anar a missa els dies de cada dia, només per Tot Sants, que llavors la feien a les 4 de la matinada, per aquells que havien d'anar al matí a treballar, i una altra més tard pels que hi anàvem a la tarda. Era l'únic dia de l'any, dels dies de treballar, que em feien anar a missa. A l'escola ens hi feien anar pel més de maig cada dia. Anàvem a fer el rosari a l'oratori de les

monges cada setmana. Els diumenges et feien posar als bancs de davant i les monges se't posaven al darrere i et controlaven.

Un dia provant una cosa amb els dits, quan estava a missa, com que no ho sabia fer vaig anar pujant les mans amunt, que llavors em va veure la monja i quan vaig sortir em va fotre uns crits: "a missa no s'hi va a jugar, es va a escoltar!". Llavors per Setmana Santa el dimecres, el dijous o el divendres, també hi anàvem. El Divendres Sant, mataven els jueus, en que cantaven i apagaven uns llums. Però els diumenges tots amb les hermanes.

També havíem anat molt a les tardes a rosari. Els dies que havíem de treballar no havíem d'anar a missa.

Li agradava anar a missa?

A mi m'agradava prou anar-hi.

Se'n recorda dels amos de la colònia?

Dels amos me'n recordo que venien per la Festa Major, el don Mateu i el don Josep, i quan arribaven ja deien que vindrien a donar una volta per la fàbrica. Quan érem més petits, si venien per sant Mateu, passàvem per les cases a dir per molts anys i ens donaven caramels. Això ho fèiem quan eren els sants aquests més importants, amb més nom.

Jo els amos els veia normals però amb més categoria que nosaltres, eren els que et pagaven i els amos de tot això. No els veia que anessin de superiors que nosaltres.

Sap alguna cosa que li haguessin explicat d'abans de la guerra?

També hi havia els portals, abans de la guerra, perquè jo el portal no l'havia vist mai però la casilla sí. I si algu arribava tard llavors l'endemà havia d'anar a veure el capellà.

Què li van explicar que va passar durant la guerra?

De la guerra només me'n recordo que el meu pare i els meus tiets es van haver d'amagar perquè eren republicans i llavors els havien de donar menjar d'amagat a la nit.

Com van passar la postguerra a casa seva?

A casa meva de passar gana no en vam passar, però de menjar tot el què volíem tampoc, perquè érem tants que tot no ho podíem tenir i havíem de menjar el què hi havia. Anàvem justets. Tenies amigues que estrenaven vestits i nosaltres no ho fèiem tant.

Què en pensava de Franco?

De Franco pensava que era un dictador, que era dolent, perquè havies de fer el què ell et deia, no et deixaven parlar en català, només en castellà, ens van fer fer els serveis socials com els de la Falange i als nois els feien fer el Servei Civil. En canvi hi havia les hermanes ens en parlaven bé. Això sí, potser quan hi era no se'n feien tantes de bestieses.

Vostè a què jugava quan era petita?

Jugàvem a manetes, a tocar els timbres de les cases, allà al carrer Vell, com que queden les entrades i les portes una davant de l'altra, lligàvem un cordill d'una porta a l'altra i tocàvem els dos timbres a la vegada, i quan volien obrir no podien. En fèiem de bestieses! Sempre anàvem a les cases més rabiüdes. Amb aquests jocs jugàvem nens i nenes. A amagar, a fer bestieses amb el Corneli, que si arreglava algun carrer o això, doncs anàvem a remenar-li les coses, la sorra o les rajoles... i ens havíem d'escapar de seguida si venia.

Quines festes es celebraven a la colònia?

Aquí a la colònia es feia el Corpus, la Sanció que es feia per les comunions al maig, Sant Pere...el que es feia era ballar sardanes o fins i tot alguna obra de teatre també s'havia fet. Eren festes grosses. Per Corpus es guarnies els carrers amb catifes de roses i ginesta, es feia la processó a la tarda i cada carrer feia un altar.

De pollastre només per la Festa Major. Havíem de menjar el més baratet que hi havia.

Va fer mai teatre?

Jo de teatre només havia fet alguna cosa amb les hermanes i Pastorets de secundària, jo no sóc pas bona de fer aquestes coses. Els Pastorets fins els 13 o 14 no en vaig fer, nens petits no n'hi havia com ara.

Se'n recorda del cine?

El capellà els dissabtes es mirava les pel·lícules i el què li semblava que no era apta ho tallava.

Li agradava viure a la colònia?

A mi si que m'agradava viure aquí a la colònia com ja hi he viscut tota la vida, doncs si que m'agradava.

Altres

A casa meva érem 7 germans que vivíem amb els pares, sempre ens barallàvem. Els meus pares marxaven a treballar, i al vespre, la meva mare ja havia fet el sopar i nosaltres l'havíem d'escalfar, i sempre rondinàvem. De cèntims en teníem pocs, perquè sent tanta colla, doncs no en podíem tenir gaires.

El meu pare no havia nascut aquí a la colònia, havia vingut de Berga, era el Pere de Berga. La meva mare si que era filla d'aquí la colònia.

Els homes anaven al cafè, però les dones no perquè aprofitaven de fer feina per no tenir-ne tanta entre setmana. També sortíem al carrer a l'estiu a prendre la fresca, fèiem el ressupó i explicàvem coses.

Una vegada per reis em van passar unes espadenyas i jo em vaig queixar: "ja em podrien haver portat unes sabates" i em va dir la meva mare que no hi havia diners.

Quan ja érem més grans ens estàvem aquí a la colònia, anàvem els diumenges amb la família o dues o tres famílies, feies el sopar i anaves a passar la tarda a la font. També anàvem al riu.

Pel maig anàvem a Navàs a ballar sardanes, que en feien cada diumenge al vespre, i jo, un dia m'hi vaig escapar perquè a casa meva no em deixaven i

llavors, quan vaig arribar la porta la tenia tancada i em van renyar, però clar, les meves amigues totes hi anaven.

Què recorda de l'època de l'escola?

Al matí ens llevàvem, esmorzàvem, anàvem cap al col·legi, on ens feien posar en fila, i llavors entràvem, un cop a dins ens feien resar el pàrenostre i passar llista, i si hi erets havies de dir: "presente". Abans només teníem una enciclopèdia on hi era tot, no teníem tants llibres com teniu ara.

Nosaltres a l'escola havíem anat nens i nenes junts quan teníem 3 o 4 anys. Però era poc temps perquè de seguida feien anar els nens amb el mestre i les nenes amb les hermanes.

Les hermanes ens ho feien tot en castellà, i ens costava una mica, perquè alguns érem una mica despistats. Llavors quan ja sabíem sumar, restar, multiplicar i dividir ja en tenies prou, amb l'enciclopèdia ja en teníem prou.

Fins els 14 o 16 anys anàvem amb les hermanes. De labors també en fèiem a les tardes, al matí a estudiar, llavors el rosari i després labors. I per entrar pujaven la bandera, els nens ho feien a baix a l'Estudi i nosaltres aquí dalt a la plaça, i quan s'acabava el col·legi la baixaven, i havíem de cantar. També anàvem a la biblioteca a buscar algun llibre per llegir quan ja érem més grans.

CÀNDIDA FERRER 1940 (entrevistada el 6-9-2012)

Què recorda de l'època de l'escola?

Quan anàvem a l'escola ens feien pujar la bandera i ens feien cantar en castellà, no podíem dir res en català la col·legi.

A l'escola no ens ensenyaven gaire, jo penso que els amos no els hi interessava que sabéssim gaire, perquè ells el què ells hi interessava era tenir mà d'obra per treballar a la fàbrica. Però si veien algú que tenia cap i això, llavors els hi pagaven la carrera. Ens ensenyaven una mica de tot però justet. Però ho entenc.

Quan sortia de l'escola, a la tarda anava amb la Pura, la mare de l'Àngels Canals a cosir, i llavors ja vaig aprendre a fer-me els meus vestits i els de la meva mare.

Vostè a què jugava quan era petita?

Quan érem és petites jugàvem molt a amagar o a jocs d'aquests, i com que em cansava ràpid, quan deien que jugaríem per tota la colònia, jo me'n anava a casa i llegia un llibre perquè a mi això de córrer tant, tampoc m'agradava.

També anàvem a baix al jugador a jugar amb les amigues i jo de seguida em cansava i elles encara estaven jugant.

A quina edat va començar a treballar a la fàbrica?

Jo no vaig treballar a la fàbrica fins als 16 anys perquè els meus pares em van portar amb la Mare Priora dos anys, a veure si aprenia alguna cosa més i volia seguir estudiant, però com que no m'agradava, doncs ho vaig deixar i llavors als 16, ja vaig entrar a treballar. Vaig fer-ho més tard que les altres.

De què va haver de treballar?

Em van posar als nuadors, que els primers que vaig fer servir es necessitaven dues persones per fer-los funcionar, llavors ja en van fer uns altres que amb

una ja n'hi havia prou i llavors ja en van posar uns que eren automàtics. Després em van posar a la cana i allà ja m'hi vaig quedar, fins als 51 anys, que vaig haver de plegar perquè em van haver d'operar i llavors ja no vaig tornar més a treballar. Tenia molta al·lèrgia i ànsia.

Com era l'Església de l'època?

A missa hi havíem d'anar obligatòriament els diumenges amb les hermanes, que si no ens castigaven. Però llavors ja hi anàvem, tampoc teníem res més a fer, i també anàvem a caminar amb elles fins a d'alt al pal o a baix a ca l'amo. També anàvem al col·legi a jugar. Els divendres ens feien anar a confessar, però ens els havíem d'inventar tots perquè ja veus què fèiem nosaltres. Cada setmana dèiem el mateix. Però això sí, els diumenges tots a anar a missa, i si no hi anàvem era perquè estàvem malalts, sinó hi havíem d'anar. Abans hi anava molta gent. A mi m'agradava prou anar-hi, anar a confessar no, però a missa encara de vegades hi anava els dies de cada dia. Mira, a casa meva hi havia un ambient de molta fe.

Se'n recorda dels amos de la colònia?

Jo els amos els veia normal, tampoc hi havia tingut gaire relació, eren els amos, i a més no sempre es quedaven a parlar amb la gent de la colònia.

Què li van explicar que va passar durant la guerra?

Durant la guerra, el meu pare va haver de marxar, diu que un dia els van posar en renglera i anaven disparant tirs i pensava "ara et toca a tu", i ell ja sabia que anirien per ell. Diu que no marxava sense cèntims a la butxaca. Un dia que eren a treballar a sobre la resclosa, hi va anar el Cassimiro i els hi va dir a uns

quants d'aquells que eren allà, inclòs el meu pare, que havien de marxar perquè els venien a buscar. Llavors va marxar cap a França i van haver de pagar molts diners al guia que els portava fins allà, que s'exposaven molt a que els matessin. El meu pare era ben nacional, per això va haver de marxar d'aquí. D'aquí l'Ametlla en van marxar molts.

Durant el temps de la guerra, la meva mare per treure una mica de diners, se'n va anar a una casa de pagès a cuidar dos nens amb tifus, cosa que s'exposava a què li poguessin contagiar.

Què en pensava de Franco?

Ens van tenir molts anys enganyats fent-nos creure que el Franco era el bo i llavors, quan vam ser més grans, ja ens vam anar enterant que no era tan bo com deien. Aquí d'aquestes coses no estàvem gaire informats.

Li agradava viure a la colònia?

A mi em va agradar viure aquí a la colònia.

Altres

A casa meva érem 4 germans..

A casa meva no sé si passàvem gaire gana, però com que nosaltres no n'érem gaire conscients.

Per reis a la botiga tenien un aparador amb joguines i llavors hi anàvem, i ens les miràvem a veure quina ens agradava, jo vaig estar de sort, no és que demanés gaire però em solien portar el que demanava.

Llavors per anar a buscar el pa havíem de fer cua, i a mi m'agradava perquè senties la olor del pa acabat de fer que el portaven del forn. Allà a la botiga hi venien de tot, el peix només els divendres i la llet et donaven uns números que llavors els entregaves allà a la botiga i et donaven les ampolles amb el teu número. La llet era de les vaques de l'Alzina.

També anàvem a festa major a cal Vidal, però hi anàvem a peu i el que fèiem a vegades, com que en aquell temps no hi passaven cotxes i menys els caps de setmana, ens posàvem totes les que anàvem de punta a punta de la carretera i com que no passava cap cotxe, podíem caminar per allà sense cap problema durant molta estona.

Un dia, un tiet meu ens va portar una ràdio i a mi m'agradava escoltar el canal de política. Llavors per Festa Major venien tots els de la família a dinar a casa i després de dinar, els homes es posaven a parlar de política i els dones se'n anaven a la plaça a ballar sardanes, i jo en comptes d'anar amb elles, em quedava a escoltar el que explicaven els homes.

Va haver-hi una temporada que va venir una parenta de la meva mare a viure a casa amb nosaltres i aquesta havia estat una monja de clausura durant 50 anys, i quan va venir aquí, pobreta ho veia tot estrany, perquè no havia sortit mai, no sabia ni què era un cotxe. Sempre s'estava tencada al seu quarto, i llavors hi havia el meu germà petit que hi anava, li obria la porta i marxava corrents, i ella li deia a la meva mare que el nen li havia obert la porta, i quan era l'hora de dinar, però a l'hora que feia del convent, es presentava al menjador i s'esperava allà per dinar.

Va fer mai teatre?

Jo de teatre, comèdies i coses d'aquestes no en vaig fer mai, però de Pastorets si que en vaig fer, però tampoc papers principals.

ANTÒNIA PEDRALS 1934 (entrevistada el 7-9-2012)

Què recorda de l'època de l'escola?

Jo d'història i tot això d'estudiar no en sabia gens, en canvi de comptar si que en sabia i m'agradava, però d'estudiar no. A més com que jo tinc una veu greu quan xarrava se'm sentia molt i l'hermana Imelda, em renyava. No em podia veure.

A quina edat va començar a treballar a la fàbrica. De què va treballar?

Tots començàvem a treballar als 14 anys, i a vegades quan t'havien de posar un plegador nou, perquè el teu teixit s'havia acabat, i el d'una altra també, el què fèiem era estar-nos una durant unes hores i llavors ens canviàvem, d'aquesta manera no havíem de treballar tant. Però llavors això ja no es va poder anar fent, però ho havíem fet molt, algunes més que d'altres.

Quan vaig començar a treballar a la fàbrica, vaig entrar a carregar revòlvers durant dos anys, vam fer moltes bestieses, perquè anàvem tots els que carregàvem revòlvers a les 5 i buidàvem les bitlles, i un home que li deien el Daina, posava les bitlles sobre uns calaixos per emportar-se-les i sempre li trèiem. Em va saber greu això. Llavors em van posar a teixir, primer amb dos telers i llavors, ja me'n van donar quatre. Després em van donar els rutis, 33 en portava llavors. Jo vaig plegar als 58 perquè vaig estar de baixa perquè em vaig fer mal a la mà.

Vostè parlava en llenguatge de signes mentre treballava?

De parlar amb signes no en vaig saber mai, i em sap greu no haver-ne après, perquè hi havia les altres que s'ho explicaven tot, hi havia l'encarregat que les vigilava des de d'alt a l'altell a veure com ho feien. Jo vaig patir bastant amb alguns contramestres.

Havia d'anar a missa?

Cada divendres ens feien anar a confessar amb el col·legi, no sabies pas què dir, què havíem de fer nosaltres. A més que el Mossèn Lluís tampoc m'agradava gaire.

Els diumenges anàvem amb les monges que ens portaven a dalt al pal o a baix a ca l'amo, jugàvem a corda, a pilota. La nostra vida no es movia d'aquí, de tant en tant anàvem a algun lloc amb les monges, però no era com ara que tothom va on vol.

Se'n recorda dels amos de la colònia?

Dels amos i tan que me'n recordo! quan fèiem de prioeres a missa, fèiem ramets, ens posàvem a la porta de l'església i quan ens tiràvem cèntims els hi donàvem un dels rams. Llavors havíem d'anar a ca l'amo per la Festa Major. A mi això si que no m'agradava perquè els trobaves tots allà al menjador i els hi havies d'anar donant un per un, un ramet d'aquells.

Què recorda de la guerra?

Me'n recordo que durant la guerra anàvem a menjar a baix al menjador de la fàbrica i que ens vam amagar al cuarto del mig quan van venir els nacionals i es tiraven tirs amb els republicans des d'aquí dalt fins a l'altra banda.

Llavors a la botiga et donaven les coses a ració perquè no hi havia totes les coses. De misèria en vam passar, però com que tots en passàvem, doncs no li donàvem tanta importància.

Jo mai he tingut la intenció de marxar d'aquí l'Ametlla. A més com que quan tenies 14 anys ja estaves col·locat a la fàbrica i no havies de patir per res més, ja hi vivia bé.

Un germà del meu pare el van venir a buscar una vegada, el van tancar a la presó, i no li van donar feina aquí a la fàbrica. Mai he sabut perquè el van posar a la presó i tampoc vaig entendre perquè ho van fer.

Què en pensava de Franco?

Com que la política no m'agradava i no n'entenc res, llavors, amb els temes aquests de Franco, tampoc m'importaven gaire, això sí, a l'escola sempre ens deien que era bo, però també en va fer alguna que deu ni do, així que potser tan bo no ho era.

Quines festes es celebraven a la colònia?

Abans hi havia moltes festes, Còrpus, Sant Josep, Sant Joan. Tot això eren festes que llavors ja les van treure. Allò ens agradava perquè estàvem entretinguts i pels temps que eren era molt maco.

Li agradava viure a la colònia?

A mi m'agradava molt viure a dalt als pisos (carrer Montserrat), on vaig viure-hi quan era petita, fins que em vaig casar, perquè allà hi vivien les meves amigues i anàvem juntes a treballar també, jo i una altra sempre quan tocava la primera sirena ja marxàvem cap a casa, en canvi les altres s'hi estaven fins la segona. A nosaltres ens va estar bé, és el què hi havia llavors. Però ja ens agradava.

Altres

Quan et casaves et donaven un pis petit, i quan tenies canalla te'n donaven un de més gran.

MERCÈ RIERA 1942 (entrevistada el 19-9-2012)

Què recorda de l'època de l'escola?

Vaig anar al col·legi fins a vora els 15 anys. Allà al col·legi vam començar a fer gimnàstica que era una cosa molt grossa perquè mai s'havia fet. La fèiem a baix a ca l'amo.

Venia el mossèn Lluís a fer-nos catecisme, també fèiem labors i ens feien resar molt, cada dia quan començàvem la classe i l'acabàvem. També, cada tarda havíem de resar el rosari. Passàvem molta estona resant abans, llavors era així. Entràvem en fila en silenci i sortíem en silenci i les hermanes ens feien estimar l'estabulari cada vegada que sortíem de col·legi, però nosaltres ja ho trobàvem normal.

A vegades sentíem les de Nàvas que tenien mestres i tot això, però com que nosaltres ja veiem normal tenir hermanes, doncs ja ens estava bé. No se'ns va fer gens carregós. Llavors no ho hauria sabut viure de cap altre més manera.

Les hermanes ens ensenyaven molt castellà, quan érem més petites si que ens parlaven en català però llavors, quan van arribar les hermanes castelles, ens parlaven sempre en castellà. Potser amb això, va ser quan ens va semblar que la cosa era més com una dictadura, perquè les hermanes havien vingut castelles com l'hermana Caridad, però l'hermana Lourdes, l'hermana Margarita i l'hermana Montserrat eren ben catalanes.

Les hermanes que vaig tenir van ser, primer l'hermana Juana, llavors l'hermana Margarita, l'hermana Montserrat i després l'hermana Caridad.

Un dia me'n recordo que una hermana em va dir en castellà: "eres muy testaruda, eh", perquè ella m'enraonava en castellà i jo sempre la contestava en català i llavors, com que el castellà no l'enteníem gaire, em vaig pensar que em deia tartamuda i jo li vaig dir: "hermana, tartamuda no eh que no ho sóc". I ella em deia testaruda perquè li contestava en castellà, però no em va entendre gaire.

De vegades anàvem molt amb les hermanes amb la furgoneta de la fàbrica cap aquí dalt a Viver i a les cases de pagès i nosaltres ens estàvem jugant per allà fora i les hermanes entraven dins les cases. Perquè les hermanes semblava que fessin totes les coses en secret. Però llavors una vegada vam anar d'excursió a la Nou, i les hermanes van menjar davant nostre. Això per nosaltres va ser com si fos una cosa de l'altra món. A partir de llavors sempre que sortíem s'estaven allà amb nosaltres. Sinó abans, de vegades quan anàvem al bosc, s'amagaven a darrere unes pedres o algun arbre per poder menjar.

Llavors quan ja vam ser més grans les hermanes ens deixaven entrar a casa seva, i per molta clausura que fos, ens deixaven entrar. Però quan érem més petites, quan havíem d'anar a parlar d'alguna cosa amb les hermanes, ni que fos estiu, ens feien anar amb màniga llarga i mitges, però quan ja vam ser més grans, ja ens van deixar anar-hi normal. Com que sempre hi vam tenir bona relació, doncs llavors elles ja van canviar i nosaltres també.

També fèiem vacances de col·legi i quan ja vam ser una miqueta més grans vam haver d'anar a ajudar a l'hermana a netejar l'església, perquè abans l'església la netejaven cada setmana, i havíem d'anar-hi les noies a treure la

pols. Això només ho fèiem les noies, érem les que ens anomenaven setmaneres, que cada dia, quan plegàvem a les 5 del col·legi, havíem de passar el raspall a la nostra classe. Cadascú és feia la seva classe. Llavors allà on hi ha el Queda't, hi havia una classe, que era dels més petits, la guarderia i els dissabtes, sempre fèiem festa perquè les hermanes havien d'arreglar l'església. Els dissabtes el que ens feien fer a les del curs més gran, era anar a netejar aquesta classe dels petits, i quan ens tocava fer-ho, havíem d'anar els dimecres a escombrar i els dissabtes a escombrar i netejar. L'hermana mirava que les noies que eren de fora només ho haguessin de fer a la classe de dalt, perquè no haguessin de venir expressament els dissabtes a netejar, així que la de baix sempre la fèiem les d'aquí l'Ametlla.

I llavors també anàvem a cal Riera que allà a l'església hi tenien una mare de Déu de Montserrat i com que era festa a la tarda, ens emportàvem el berenar i berenàvem allà i anàvem a missa. Quan estàvem allà deïem: "ai aquesta colònia que tenien unes mestres" i nosaltres ens semblava qui sap què, perquè teníem les hermanes.

Havia d'anar a missa?

Cada divendres havíem d'anar a confessar, que verdaderament no sé pas quins disbarats havíem d'anar a dir. Anàvem tot el col·legi allà i fins que no havíem acabat totes no podíem sortir. Llavors fèiem els primers divendres, els primers dissabtes, les novenes de la Puríssima, la Quaresma, els set diumenges de Sant Josep, després el mes de maig i el mes de juny. Tot això no era obligat, però realment hi anàvem. Durant aquests mesos, cada vespre anàvem a resar el rosari, però això no ho fèiem amb al col·legi.

També fèiem una mare de Déu amb tot de flors.

Els diumenges anàvem sempre a missa. Anàvem cap a col·legi, sortíem de col·legi, i en fila cap a missa. Totes les primeres files estaven plenes de canalla, i les nenes sempre a la mateixa banda. Sortíem de missa, sortíem en fila de dues en dues, i cap al col·legi.

Els diumenges a missa, però com el temps de la Puríssima, durant nou dies seguits, venia un predicador a predicar. Nosaltres cada dia al vespre havíem de dir el rosari. Els set diumenges de sant Josep, doncs el mateix, però els diumenges. Però a missa sempre. Els primers divendres i dissabtes anàvem a missa cada matí i a vegades, quan havíem d'entrar a missa, li demanàvem a l'hermana si ens deixava un quart més perquè a casa no teníem temps d'arreglar-nos perquè ens han de pentinar i esmorzar, i deia: "bueno eh, diez minutos más, y basta".

Llavors també hi van haver dos mossens, un deia la missa ben d'hora al matí, i a mig matí la deia l'altre.

A quina edat va començar a treballar a la fàbrica i de què va treballar?

A la fàbrica vaig entrar a prop dels 15 anys a l'any 1957, vaig haver de carregar revòlvers com tothom, llavors vaig anar als nuadors, i ja sempre em vaig quedar a treballar al mateix lloc. Sempre més fins que em vaig jubilar.

Crec que a la fàbrica quan hi vaig entrar vaig començar a cobrar 57 o 58 pessetes cada setmana, i llavors crec que ben aviat ja en vaig anar cobrant 110, perquè sempre a baix als telers es cobrava una mica més que a dalt a la filatura. Sé que llavors vam trobar que eren molts cèntims.

Li agradava treballar a la fàbrica?

A mi, treballar a la fàbrica doncs mira, no és que m'agradés molt però tampoc em desagradava, però com que no hi havia res més doncs, clar, si que hi havia gent que treballava a les oficines, però també pensava que hi havia gent que treballava a llocs pitjors que el meu.

Vaig treballar bé, fins i tot amb una amiga que tinc a Navàs que vaig treballar amb ella durant 35 anys, doncs vam plegar i encara som amigues, això vol dir que no ens barallàvem mai, potser amb algú, alguna vegada si, però amb les companyes de feina mai.

Se'n recorda dels amos de la colònia?

Els amos, penso que guardaven una mica de distàncies, si que t'ho pagaven tot, però crec que guardaven distàncies. Perquè ca l'Amo, era dels amos, a vegades nosaltres hi anàvem a fer la gimnàstica i semblava qui sap què. Durant molts anys, si algú de la fàbrica hi anava a esmorzar, llavors ja venia l'encarregat a dir-li que allà no s'hi podia anar.

També tenien el seu reservat a l'església, però a mida que van anar passant els anys, els amos ja es van anar asseient als bancs com tots nosaltres, i van anar retallant les distàncies amb nosaltres com quan érem petits.

També hi havia hagut gent que estava molt malalta i els amos els hi pagaven el metge i tot, era com una bon obra que feien. A casa meva deien que a moltes fàbriques havien fet vaga, i en canvi aquí a l'Ametlla no se'n havia fet mai de "huelga" i la gent cobrava, que això ja era molt important.

Què en pensava de Franco?

De Franco no en pensava res, érem uns ignorants. El Franco de vegades l'havíem vist a alguna foto amb la família al diari o quan anàvem al cine el veiem al Nodo, on ens pensàvem que eren uns Sants. És ara quan ens en donem compte que era un dictador, ara de molt grans, però abans a casa meva semblava que ens ho hagués fet anar molt bé perquè va fer això del retiro, i encara que cobréssim poc, ja cobràvem algú, i tots deien que Franco els havia fet anar molt bé. També va posar la Seguretat Social. Llavors no en podíem dir res de dolent del Franco.

Vostè a què jugava quan era petita?

Quan érem petits jugàvem a jocs més senzills que ara, primer perquè no hi havia tele, el diumenge a la tarda quan havíem acabat del rosari anàvem al col·legi a jugar amb les hermanes, i llavors anàvem a passejar fins a dalt el pal, a comptar els cotxes que passaven, que no teníem gaire feina a conta'ls. Portàvem clips dels cabells i les posàvem a la via del tren i quan passava les deixava ben esclafades, o amb una moneda, però de 10 o 5 cèntims. També jugàvem a sendro els dies de cada dia. A l'estiu a amagar, a esquitxar-nos al safareig, i llavors també passava una menegera a regar els carrers i ens mullàvem. Però també teníem les nostres nines, qui tenia una nina, qui tenia una cuina, qui tenia una "lechería", també hi jugàvem. Diferent d'ara però també jugàvem.

Quines festes es celebraven a la colònia?

Llavors es feien moltes festes. Se'n feia per Pasqua, la setmana santa, i la processó pels carrers al vespre, en què la gent posava espelmes a la finestra, passaven les dones vestides de negre que portaven la mare de Déu dels Dolors, i els homes vestits amb sotanes, portaven el Sant Crist que hi ha a l'església. Llavors també fèiem comèdia i sardanes.

Per començar des de principis de l'any, primer hi havia Pasqua, després venia la Sanció, que era el dia que fèiem la Primera Comunió, i era una festa molt grossa, que anàvem acompanyats pels pares. Els que feien la comunió havíem de sortir de col·legi acompanyats dels pares, entràvem a l'església tots plegats. Jo vaig fer la comunió a l'any 50, tenia gairebé 8 anys, però encara no els havia fet. Després hi havia Corpus, que fèiem catifes a terra, fèiem altars als carrers i ningú volia que els altres els hi veiessin el seu altar, i també ficaven banderoles als carrers. Abans hi havia molta col·laboració amb tot, tant d'homes com de dones. Al principi les "alfombres" les fèiem amb flors, però llavors les vam començar a fer amb serradures tenyides que també quedava maco. Això era Corpus, llavors venia Sant Pere, que també era una gran festa, i també es feia comèdia. Després ja venia la Festa Major, que era molt participada, feien moltes sardanes, el dissabte ja en feien i el diumenge a la tarda també perquè el matí feien molts ballets. Al vespre també feien molta comèdia i el dilluns al vespre, concert amb la orquestra. Llavors ja venia Tot Sants, que també ho fèiem amb les hermanes, celebràvem la castanyada, i tot ho pagava l'amo. Els nois anaven a qui d'alt i havien de torrar les castanyes, i quan ja les tenien ens n'havien de portar a nosaltres. De panellets no en menjàvem perquè a aquella època ja eren cars. En comptes de panellets ens donaven galetes, castanyes i

vi bo, que passava l'hermana i ens en donava un tragueta a cada una. Per Nadal el que hi havia era la representació dels Pastorets.

Va fer mai teatre? I Pastorets?

Jo sempre havia fet Pastorets, des de abans de que entrés a treballar a la fàbrica perquè abans es començava per l'àngel de la Glòria, i no podies ni moure les parpelles, que si ho feies, ja et deien que t'havies mogut. Llavors hi havia els dimonis a baix, que també et feien por. Sé que vaig començar bastant jove, com que abans hi havia molta canalla aquí a l'Ametlla tothom començava jove.

Com van passar la postguerra a casa seva?

De misèria no en vam patir mai, sempre vam menjar, però no tot el què volíem, ara, mai vaig arribar a casa i no em vaig trobar res per menjar, sempre vam menjar. El que passa que dèiem: "volem això i volem allò", doncs això si que no ens ho compraven, però de menjar i anar vestits si que en vam tenir, i pels reis, sempre ens havien passat coses. Més o menys, però misèria no. Sempre ens van portar alguna cosa. .

Què recorda del cine de la colònia?

Al cine hi anàvem quan feien pel·lícules per a nosaltres, que les feien moltes allà a l'Aspirentat, també feien obres de teatre, i comèdies, tant nois com noies. Era allà on feien les pel·lícules per a nosaltres, perquè llavors als 14 anys ja podíem anar a baix al cine a veure-les. A mi, personalment, no vaig ser gaire cinaire, anava moltes vegades amb les germanes durant molts anys. Ara que

me'n recordo d'això dels Nodos, que veies el Franco i la família a pescar i a fer activitats d'aquestes.

Li agradava viure a la colònia?

Jo aquí a l'Ametlla sempre hi he estat bé, no m'han preocupat pas els de fora ni res. I com que ja havíem pujat aquí doncs sempre he estat contenta del què hem fet i hem deixat de fer. Primer a col·legi, i llavors a la fàbrica.

Altres

Els pisos abans pagàvem un lloguer molt petit, només me'n recordo quan pagàvem 16 pessetes al mes, d'abans no me'n recordo. Ens feien anar amb una llibreta a baix a la fàbrica, pagaves i llavors t'ho timbraven. El lloguer anava segons els metres quadrats que tenies. Si tenies algun problema te'l veien a arreglar. Més tard ens els van arreglar i ens van posar bany i una cuina econòmica. Més tard ja van pujar els pisos i van fer pagar les reparacions. Això ja va ser cap els anys 70 o 75.

La primera televisió la van posar per allà el 62 a l'Aspientat, llavors a la biblioteca. A partir de llavors la gent ja en va anar comprant, els primers van ser els de cal Conangla. També hi van haver les neveres, que primer eren de gel, en que un home en venia les barres, que les anaven a buscar a Navàs a un lloc on en feien. Però quan ja van haver-hi les elèctriques, doncs ja no va passar més. I les rentadores que al principi només rentaven, però, anaven fent.

Llavors hasta el catacisme el vam dir en castellà. I ens compraven un missal per anar a missa, i ens el van vendre en castellà i mira que el mossèn sempre havia fet la missa en català.

Jo crec que les zones aquestes més rurals, de per aquí vam mantenir més el català que altres zones. Perquè sempre havien repartit el full de missa en català i de predicar també ho feien tot en català. Gràcies a això, que sinó potser ara no l'hauríem mantingut!

Altres informacions

El dol, eren els familiars que tenien algú que se'ls havia mort, sobretot les dones, que havien de dur, durant tot un any, un vestit de negre. I quan havien d'anar a missa els hi feien dur una mantellina de dol que era més grossa, espessa i negra, que les altres. Eren molt maques aquelles mantellines. Les dones eren les encarregades de tenyir la roba quan estaven de dol.

Com que abans feia tan fred, per sortir a fora ens ficàvem un paper de diari a davant i l'altre a darrere.

Llavors per Corpus, la gent treia a la finestra un cobra llit molt maco, que feia uns dibuixos molt bonics i lluents. I només les podies posar un dia i llavors treure-les amb molt de compte i sense rentar.

El capellà se'n enterava de tot, et feia anar a confessar per saber tot el què et passava. Per anar a missa, les dones s'emportaven un mocadoret molt macos, per cert, i se'l posaven perquè no s'embrutessin quan s'agenollaven.

Per rentar els plats ho fèiem amb cristall, era com un desengrassant, i que feia mal a les mans. Les escombres no eren com les que hi ha ara, eren de pampa. De dutxes tampoc n'hi havia, la primera dutxa que van posar, la gent el primer que va fer va ser posar-hi llenya en comptes d'utilitzar-la. Perquè per dutxar-te havies d'encendre la cuina econòmica, que n'havies de tenir, perquè en un

principi no tothom en tenia. Llavors ja en van anar posant a tot arreu. Sinó el que es feia era anar-se a banyar al riu, però els homes. Les dones amb un gibrell o un bugader ens rentàvem com podíem. Teníem era una palangana i al costat un bol amb esperit de vi perquè no fos tan fred.

També hi havia els safarejos dels morts perquè com que hi havia tifus, feien anar a rentar la roba allà per no contagiar les malalties. El cafè l'obrien els dissabtes als matins i els diumenges cada dia.

Llavors a fora del portal només hi sortien els homes, les dones no en sortia n'hi una.

De petites jugàvem a córrer, que ho havíem fet molt, jugàvem al sendro, a corda, a nines que eren de cartró, els nens a boles, etc.

La Festa Major la seguien fent durant la guerra, no tanta cosa però si que se'n feia. El teatre també, però el van parar durant un any. Quan s'havia acabat la guerra anàvem a les cases de pagès a buscar menjar. Les monges venien totes de Vic, que llavors des d'allà les repartien per els pobles.

Llavors a la fàbrica hi havia un menjador per aquells que venien a treballar i eren de fora, que s'emportaven la carmanyola i s'ho menjaven allà.

La gent que es moria durant el temps de la guerra, se'ls havien d'endur amb un carro perquè no hi havia ni funerària ni res per endur-se'ls. Va haver-hi forces homes que es van morir a la guerra i que eren d'aquí l'Ametlla.

El que feien també els soldats que venien per aquí a la colònia era registrar les cases una per una per buscar si hi havia algun desertor.

La gent, quan va acabar la guerra, en parlaven, perquè al carrer Vell, durant anys, hi havia un home que s'estava a explicar coses de la guerra, cada nit.

Si anaves a ballar, no podies pas passar el portal. La meva mare tenia un germà que li agradava anar a ballar, vaja, com a molt jovent, i va arribar tard i el van despatxar de la fàbrica per haver arribat tard.

Tot això era la por, no hi havia gens de llibertat, perquè això de la por encara ens ha quedat. Però tot i així si que ens agrada viure a l'Ametlla. Ara, això sí, tots els que han marxat diuen que no tornarien, quan marxen diuen que mai més, però els que es queden diuen que hi estan molt bé. La gent ve com a record de l'Ametlla però de quedar-se a viure no. Perquè aquí la gent s'espiava uns als altres, en canvi vas a la ciutat això no passa. La gent fa el què vol.

Les imposicions franquistes només es van notar a l'escola perquè a la colònia la gent seguia parlant en català. En canvi a l'escola els llibres eren en castellà i a vegades el mestre et donava les lliçons en català. Així que s'alternaven les dues llengües. Però llegir i fer dictats en castellà. Nosaltres a l'escola ens ensenyaven les coses basant-se amb els llibres.

8.2. RECULL FOTOGRÀFIC

Invitació per a la festa de la Primera Comunió de l'any 1953.
 FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Grup de nens i nenes que van fer la Primera Comunió l'any 1950. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Enterrament a la colònia el 1954. a la banda esquerre el carro que porta el mort, seguit dels treballadors de la colònia, i a la dreta els escolans darrere dels capellans. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

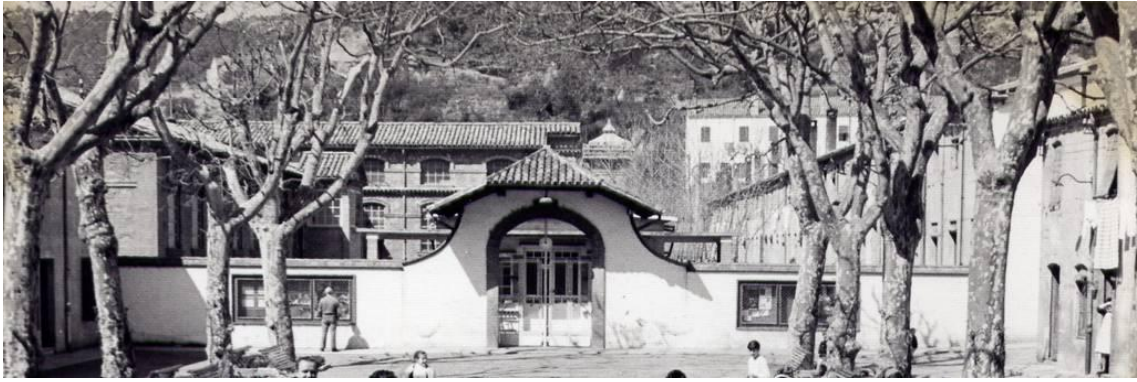
Nens i nenes dibuixant a l'escola de les hermanes a l'any 1942. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Nens i nenes estudiant en pupitres a l'escola amb l'hermana a l'any 1972-73. FOTO: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Grup de nenes vestides per a representar una comèdia del col·legi. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Portal d'entrada a la fàbrica, darrere del qual hi havia la porteria. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Grup de treballadores de la fàbrica de la secció de repàs de l'any 1970. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Telers de la fàbrica de la colònia. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Grup de gent cantant caramelles a la Placeta als anys 30. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Grup de joves ballant el galop a la plaça del Teatre per Festa Major. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Nenes ballant Majorettes per Festa Major al 1972 FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Grup de nens vestits de cascavells, juntament amb els Nans per Festa Major abans de la guerra. Els dos balls són els únics que es conserven actualment juntament amb el Galop i els gegants. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

"Caballitos" a la plaça del Teatre un any per Pasqua.
FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Cafè de l'Ametlla ple de gent dinant abans de la guerra. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Partit de bàsquet a la pista de bàsquet de la colònia a l'any 1950. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Grup de nens i nenes fent l'escoltisme al 1953.
Les noies més grans fan de monitores. FONT:
Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

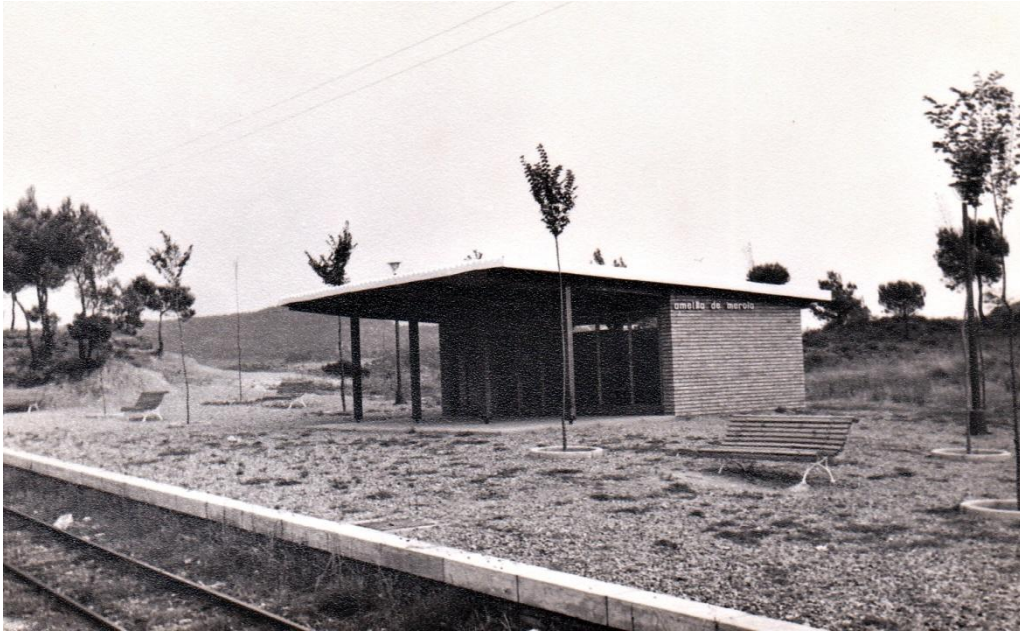
"Matadero" de la colònia, situat entre els horts al
costat del riu. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla
de Merola

Safareig de la colònia en primer pla, i a darrere les escales que pugen al carrer Montserrat, encara acabat com el coneixem avui en dia. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

"Jugador" situat al costat del cafè de la colònia.
FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Caseta "Apeadero" en la que la gent de la colònia esperava el tren. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Farmàcia de la colònia. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

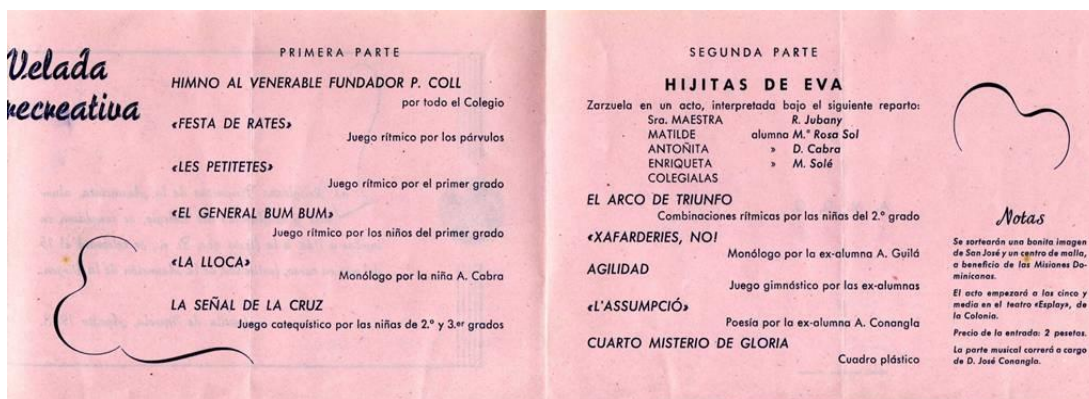
Entrada del cine i el teatre de la colònia. Està situada al costat del cafè. Actualment és igual que a la fotografia. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Quadre dels Pastorets en que els dimonis han sortit de la boca de l'infern al 1943. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Propaganda cinematogràfica de la pel·lícula: "Las aventuras de Tom Sawyer". FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

Invitació a la representació nadalenca que fan les nenes al teatre de la colònia. FONT: Arxiu fotogràfic de l'Ametlla de Merola

